

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 37 (2928)
15 верасня 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

ТАНЦУЕ БРЭСЦКІ «ЮРАЧКА».

Фота А. КАБЯКА

МУЗЫКА

Ці чулі вы, як рана-рана,
Калі раса па ўсёй зямлі,
Узлёт музыкі неспадзяванай:
Ну, як сапраўдныя арганы,
Так граюць гай, сады, палі...

Ах, як нам блізка і знаёма
З гадоў дзіцячых, маладых —

Вясновых рэчак-дзіўны гоман,
Дажджоў цымбалы, бубны грому,
Жалейкі птушак паміж іх.

А чулі вы як восень просіць
Нас на канцэрт на сто ладоў,
А, можа, чуць вам давялося,
Як грае ноч на скрыпках сосен

Смычкамі восеньскіх вятроў!

І мне, прызнацца, з кожным годам
Зямлі гучанне ўсё мілей,
І ўдзень і ўноч ажно да ўсходу
Я пазнаваю, як прырода
Вучыла музыцы людзей.

Пятрусь БРОўКА.

АД КАМІТЭТА ПА ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ БССР У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ

Камітэт па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Дзяржаўных прэміяў БССР 1978 года дапушчаны наступныя работы:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ

1. Барысенка В. В., Навуменка І. Я., Дзюбайла П. К., Перкін Н. С., Пшыркоў Ю. С., Коршунаў А. Ф., Мальдзіс А. І., Мушынскі М. І., Чамярыцкі В. А., Ярош М. Р. — двухтомная манаграфія: «История белорусской дооктябрьской литературы» і «История белорусской советской литературы».

Вылучана бюро аддзялення грамадскіх навук АН БССР.

2. Куляшоў А. А. «Хуткасць» — кніга паэзіі.

Вылучана рэдакцыяй часопіса «Полымя».

3. Быкаў В. У. «Яго батальён», «Воўчая зграя» — аповесці.

4. Гілевіч Н. С. «Актавы» — кніга паэзіі.

5. Каваленка В. А. «Вытокі. Уплывы. Паскоранасць. Развіццё беларускай літаратуры XIX — XX стагоддзяў» — даследаванне.

6. Каратай А. А. (Максім Лужанін) «Лявоніха» — кніга паэзіі.

7. Пташнікаў І. М. «Найдорф» — аповесць.

Вылучаны прэзідыумам СП БССР.

ЗА ТВОРЫ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

1. Вярцінскі А. І. — аўтар, Казлова В. С. — рэжысёр-пастаноўшчык, Ляляўскі А. А. — галоўны рэжысёр, Фаміна А. Р. — галоўны мастак, Цесакоў К. Д. — кампазітар — пастаноўка п'ес «Дзякуй, вялікае дзякуй» і «Скажы сваё імя, салдат» у Дзяржаўным тэатры лялек БССР.

2. Макаль П. М. «На ўсіх адна бяда» — п'еса-казка. Вылучана прэзідыумам СП БССР.

У ГАЛІНЕ ЖУРНАЛІСТЫКІ

1. Сімураў А. Т. «Сказание о болгарском брате» — кніга нарысаў.

Вылучана праўленнем Саюза журналістаў БССР.

2. Хацяноўскі У. А. «Горизонты долгих дорог», «Стратегия поиска» — артыкулы і нарысы аб прамысловасці.

Вылучаны Мінскім аўтамабільным заводам і рэдакцыяй часопіса «Промышленность Белоруссии».

3. Чарняўскі І. Ц. (Ігнат Дуброўскі). «Гамоніць Палессе» — кніга нарысаў.

Вылучана прэзідыумам СП БССР.

4. Якавенка В. Ц. «Пакуль сонца ў зеніце» — кніга нарысаў.

Вылучана Віцебскім абкомам КПБ.

У ГАЛІНЕ МУЗЫКІ

1. Цітовіч Г. І. «Анталогія беларускай народнай песні»,

«О белорусском песенном фольклоре».

Вылучаны Міністэрствам культуры БССР і праўленнем Саюза кампазітараў БССР.

У ГАЛІНЕ ТЭАТРА, КІНО, ТЭЛЕБАЧАННЯ І РАДЫЁ

1. Быкаў В. У. — сцэнарыст, Карпаў А. Я. — рэжысёр-пастаноўшчык, Булінскі А. А. — апэратар-пастаноўшчык, Садрыёў Э. Н. — апэратар-пастаноўшчык — трохсерыйны мастацкі тэлевізійны фільм «Доўгія вёрсты вайны».

2. Тураў В. Ц. — рэжысёр-пастаноўшчык, Зайцаў Д. Я. — апэратар-пастаноўшчык, Дзяменцеў У. А. — мастак-пастаноўшчык — кінакарціны «Час яе сыноў» і «Нядзельная ноч».

Вылучаны Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі, кінастудыяй «Беларусьфільм» і Саюзам кінематаграфістаў БССР.

3. Луцэнка Б. І. — спектаклі «Макбет» і «Вяртанне ў Хатынь» у Рускім драматычным тэатры БССР.

Вылучаны Міністэрствам культуры БССР.

У ГАЛІНЕ ВЫЯВЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ

1. Грамыка В. А. — за жывапісныя палотны: «Песня пра мой атрад», «Полымя лістапада» і «Глубелька — сэрца блакітных азёраў Беларусі».

2. Зайцаў Я. А. — цыкл жывапісных палотнаў «Зямля мая беларуская».

Вылучаны сакратарыятам праўлення Саюза мастакоў БССР.

3. Чантурыя У. А. «История архитектуры Белоруссии» (дакастрычніцкі перыяд), Воінаў А. А. «История архитектуры Белоруссии» (савецкі перыяд).

Вылучаны Дзяржбудам БССР і Саюзам архітэктараў БССР.

Кніга нарысаў «Сказание о болгарском брате» Сімурава А. Т. і цыкл жывапісных палотнаў «Зямля мая беларуская» Зайцава Я. А. перанесены камітэтам на сёлета абмеркаванні з 1976 года; некаторыя творы не прыняты для разгляду з-за парушэння тэрмінаў вылучэння і неадпаведнасці патрабаванням палажэння аб Дзяржаўных прэміях БССР.

Вялікай дапамогай Камітэту па Дзяржаўных прэміях БССР з'явіцца актыўнае абмеркаванне твораў і работ, дапушчаных да ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Дзяржаўных прэміяў БССР, грамадскімі арганізацыямі, творчымі саюзамі, установамі культуры, навукова-даследчымі інстытутамі, шырокі абмен думкамі на старонках газет і часопісаў рэспублікі.

Водгукі, заўвагі і прапановы просьба дасылаць да 1 снежня 1978 года на адрас: 220600, Мінск, Акадэмічная, 15А, БелСЭ — Камітэту па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры.

УВАГА МАЛАДЫМ ТАЛЕНТАМ

Штогод на пачатку восені маладыя вучоныя, літаратары, мастакі, акцёры, архітэктары, журналісты, музыканты рэспублікі збіраюцца на свой традыцыйны семінар, які стаў адной з дзейных формаў ідэяна-мастацкага і маральнага выхавання творчай моладзі, фарміравання іх марксісцка-ленінскага светапогляду, ідэяльнай перакананасці, што вынікае непасрэдна з пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю».

9 верасня на базе міжнароднага маладзёжнага цэнтра «Юнацтва» пачаў сваю работу чарговы X Рэспубліканскі семінар творчай і навуковай моладзі, прысвечаны 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі, 60-годдзю ВЛКСМ.

У рабоце семінара прымаюць удзел таксама вядомыя вучоныя, кіраўнікі міністэрстваў і ведамстваў, партыйныя і камсамольскія работнікі, дзеячы літаратуры і мастацтва.

Маладыя вучоныя, работнікі мастацтва праслухоўваюць спецыяльныя лекцыі па самых розных пытаннях палітычнага, эканамічнага і культурнага жыцця рэспублікі, даклады аб праблемах развіцця сучаснай навуцы, культуры і мастацтва, стануць удзельнікамі творчых справаздач, дыскусій.

У першы дзень работы семінара яго ўдзельнікі наведалі мемарыяльны комплекс «Хатынь» і Курган Славы, сустрэліся з двойчы Героем Савецкага Саюза, лётчыкам-насманаўтам СССР Пятром Ільічом Клімуком, які падзяліўся сваімі

ўражаннямі аб апошнім палёце ў космас разам з паліткам Міраславам Гермашэўскім.

Праграма семінара спланавана такім чынам, што кожны дзень работы прысвечаны пэўнай тэме. Цікава прайшоў дзень літаратуры. У гэці да ўдзельнікаў семінара прыехалі беларускія пісьменнікі — першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Іван Шамякін, сакратары праўлення Іван Чыгрынаў і Барыс Сачанка, намеснік дырэктара Інстытута літаратуры АН БССР Уладзімір Гніламедаў. Адбылася зацікаўленая размова аб тэндэнцыях развіцця беларускай літаратуры, яе здзяйсненнях і ўпущэннях па адлюстраванню надзвычайных праблем жыцця краіны і рэспублікі, стварэнню паўнакроўнага вобраза сучасніка — будаўніка камунізму.

У гэты ж дзень адбыўся вечар паэзіі, які вёў сакратар праўлення СП БССР паэт Анатоль Вярцінскі. На вечары выступілі вопытныя беларускія паэты і іх маладзёжныя калегі — Мікола Аўрамчык, Васіль Зуёнак, Яўгенія Янішчыц, Генадзь Пашкоў, Любоў Турбіна, Уладзімір Някляў, Алег Салтук, Аляксей Цвях, Змітро Марозаў, Мікола Трафімчук.

Удзельнікаў семінара чакаюць новыя цікавыя сустрэчы з вучонымі, дзеячамі мастацтва, ідэалагічнымі работнікамі, з маладымі рабочымі прамысловых прадпрыемстваў Мінска, калгаснікамі.

УСЕСАЮЗНАЯ ВЫСТАЎКА АКВАРЭЛІ

Больш за тысячу твораў чатырохсот аўтараў з розных гарадоў краіны сіламі экспазіцыі Пятнай Усесяюзнай выстаўкі акварэлі, што адкрылася ў Цэнтральнай выставачнай зале Масквы.

Разнастайнасць стылістычных манер, творчых пошукнаў, шматпланавасць задач, якія вырашаюць савецкія мастакі, ствараюць добрае ўражанне. Дэвіз выстаўкі «Дзесятае пяцігодка — пяцігодка вялікай будоўлі» вызначае вострую публіцыстычнасць, грамадзянскасць большасці работ.

Беларусь прадстаўляе вялікая група мастакоў рэспублікі. Сярод іх — заслужаныя дзеячы

мастацтваў БССР Аляксандра Паслядовіч («Тначыхі», «Пасля работы», «Святая і інш.) і Раіса Кудрэвіч («Успаміны аб Венгрыі»). Прыцягваюць увагу і работы маладых: Г. Шутава (сэрыя «Новабудоўля Беларусі — Рута»), Г. Ціхановіча («Наваполацкі Нафтазавод», «Змена ідзе»), В. Свентахоўскай («Мінск, Плошча Свабоды»), Ю. Няжуры, С. Катковай, Ф. Кісялёва, Г. Скрыпнічэнка.

Выстаўка нарыстаецца вялікім поспехам у масквічоў і гасцей сталіцы. Яна выклікае пачуццё горадсці за высокую культуру і сапраўдны артыстызм савецкай акварэлі.

А. КАСЯНКОУ.

КІНЕМАТАГРАФІСТЫ—ЛАЎРЭАТЫ

«Майстры кіно—лаўрэаты Ленінскай прэміі» — такая фотавыстаўка адкрыта ў фале Слуцкага гарадскога кінатэатра «Цэнтральны». У ёй расказваецца пра лепшых савецкіх кінематаграфістаў А. Дзюжэнку, М. Штрауха, С. Бандарчука, Г. Чухрая, В. Якова і іншых, творчасць якіх удастоена высокай адзнакі Радзімы—Ленінскай прэміі.

Б. НАВІЦКІ.

СВЯТА ПРАЦЯГВАЕЦЦА

Па-сапраўднаму святочна выглядаў мінскі Палац мастацтваў дванаццатага верасня. Усюды маладыя, узрушаныя твары — тут і ўдзельнікі рэспубліканскага семінара творчай моладзі, які працаваў у гэты дні, і тыя, чыя работы экспазіруюцца ўпершыню — мастакі ніяк не могуць саўладаць з уласным хваляваннем.

Успыхвае асветляльная апаратура, пашчоўкваюць фота і кінакамеры. Да ўсіх прысутных з цёплымі, сардэчнымі словамі віншавання звяртаецца намеснік міністра культуры БССР А. М. Ваніцкі.

Так, гэта свята. Вялікае свята ўсёй грамадскасці горада і рэспублікі. Выстаўка «Маладая гвардыя на службе пяцігодкі» будзе працаваць напярэдадні святкавання шасцідзясяцігоддзя Ленінскага камсамола, яна як бы апыраджвае ўсесяюзную выстаўку, у якую ўльецца пасля лепшымі творамі.

Адгучалі ўсхваляваныя словы, упала перарэзаная ружовая стужка — і першыя наведальнікі выстаўкі запоўнілі залу. Жывапісныя палотны, скульптура, графічныя лісты, творы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва — экспазіцыя атрымалася цікавай і своеасаблівай. Сустрэча адбылася. Свята працягваецца.

ЧАРГОВАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ ПЯТНІЦА

Бюро прапаганды мастацкай літаратуры пры Саюзе пісьменніц БССР правяло выязную паэтычную пятніцу. У гэці да вучняў Трасцянецкай сярэдняй школы выязджала група паэтаў. Пасяджэнне адкрыў дырэктар школы А. Пачакоўскі. Свае вершы чыталі Васіль Вітка, Мікола Гамолка, Раіса Баравікова, Мікола Арочна, Таіса Бондар, Мікола Чарняўскі. Пасля выступлення і агляду школьнага музея пісьменнікі усклалі кветкі да помніка ахвярам Трасцянца.

У САЮЗНЫМ ДРУКУ

Кнігу народнага паэта Беларусі П. Панчанкі «Крык сойкі», якая выйшла летась у выдавецтве «Советский писатель» у перакладзе на рускую мову, рэцэнзуе ў восьмым нумары часопіса «ЛИТЕРАТУРНОЕ ОБОЗРЕНИЕ» С. Смалыніцкі. Артыкул называецца «Тані нялёгкай непакой».

Раздзел «У творчай майстэрні», што рэгулярна выдзецца на старонках часопіса «ВОПРОСЫ ЛИТЕРАТУРЫ», папоўніўся новымі старонкамі з пісьменніцкіх бланктоў. «Далучаючыся да мудрага і цудоўнага» — так называецца слова Я. Брыля пра Л. М. Талстога, змешчанае ў восьмым нумары.

Развітваючыся з мінчанамі, Львоўскі драматычны тэатр Савецкай Арміі пазнаёміў гледачоў з прэм'ерай — спектаклем паводле п'есы А. Калпака «Слон». Цяпер гэты спектакль іграецца ў Баранавічах. Пастаноўшчык — галоўны рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў УССР А. Ратэнштэйн, мастак — Л. Балрская. Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

Пасля Мінска Пскоўскі драматычны тэатр імя А. С. Пушкіна выступае ў Гродне. Тут ён паказвае і прэм'еру эксперыментальнага спектакля, прызначанага для малой сцэны: п'есу П. Зімеля «Уплыў гама-прамянення на бледна-жоўтыя нагаткі», пастаўленую рэжысёрам В. Радуюном. На здымку: Цілі — Г. Шуцкінава, Беатрыс — заслужаная артыстка РСФСР Л. Крамер, Рут — Н. Сямёнава. Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

ДА ЛІКУ вяршынных праўд і ўраўняў чалавечага генія належыць творчасць Льва Талстога. У яго кнігах, якія сталі неад'емнай часткай нашага духоўнага жыцця, з незвычайнай глыбінёй і мастацкай сілай адлюстравана шырокая панарама народнага жыцця.

«...Самае блізкае майму сэрцу жаданне, — гаварыў Л. М. Талстой, — мець сваім чытачом вялікую публіку, рабочага працоўнага чалавеча і падвергнуць свае думкі яго рашаючаму суду». Мара геніяльнага мастака збылася. Яго творы, прасякнутыя высокімі гуманістычнымі ідэямі, з гонарам вытрымалі суд нашчадкаў. Чыгальніцкая аўдыторыя вялікага майстра, любоў да яго народа сапраўды бязмежныя.

Гэта з велізарнай уражальнай сілай прадэманстравалі размах юбілейных урачыстасцей. Урачысты вечар, прысвечаны 150-годдзю з дня нараджэння вялікага пісьменніка, адбыўся 8 верасня ў Маскве, у Вялікім тэатры Саюза ССР.

У глыбіні па-святоточнаму ўпрыгожанай сцэны — партрэт Льва Мікалаевіча Талстога.

Бурнымі, працяглымі апладысмантамі сустрэлі ўдзельнікі вечара таварышы Л. І. Бржэнева, В. В. Грышына, А. А. Грамыку, А. М. Касыгіна, М. А. Сулава, Д. Ф. Усцінава, П. Н. Дзямічова, М. С. Саломенцава, К. У. Чарненку, І. В. Капітонава, М. В. Зімяніна. У прэзідыуме таксама члены Усесаюзнага юбілейнага камітэта, савецкія пісьменнікі, дзеячы навукі, культуры і мастацтва, прадстаўнікі грамадскасці, зарубежныя госці.

Урачысты вечар адкрыў старшыня Усесаюзнага юбілейнага камітэта, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Г. М. Маркаў.

Святкаванні 150-годдзя з дня нараджэння геніяльнага пісьменніка, якое, як веснавая паводка, ахапіла ўсю краіну, скажаў ён, яшчэ раз паказала: подзвіг Талстога неўміручы, слава яго бязмежная, любоў народа да яго неахопная.

Леў Талстой быў і застаецца зьяўляючы вяршыняй рускай нацыі, горадасцю ўсіх савецкіх людзей. Пісьменнік маштабу неадсягальнага, стваральнік нягаснучых шэдэўраў мастацкага слова, ён з нястрымнай энергіяй садзейнічаў сацыяльнаму прагрэсу нашай Радзімы, крушэнню свету заняволення і эксплуатацыі, абуджэнню гіганцкіх стваральных сіл народных мас, перамозе справядлівасці, роўнасці, чалавечнасці, духоўнаму абнаўленню грамадства. Гэта быў волат, які ўмцаў у адным чалавечым жыцці цэлы свет.

Як пісаў У. І. Ленін, «Л. Талстой здолеў паставіць у сваіх работах столькі вялікіх пытанняў, здолеў узняцца да такой мастацкай сілы, што яго творы занялі адно з першых месцаў у сусветнай мастацкай літаратуры».

Талстой не дажыў да дзён рэвалюцыйных узрушэнняў, але рабочы клас і яго ленінская партыя высока ацанілі яго літаратурную спадчыну. Усё, што належыць у гэтай спадчыне будучыні, у поўную меру аказалася выкарыстаным у інтарэсах вызваленчай барацьбы працоўных і будаўніцтва новага сацыялістычнага ўкладу. Якой шырокай ні была папулярнасць Талстога ў царскай Расіі, але толькі ў гады савецкага ладу, калі наша Радзіма стала краінай сусветнай пісьменнасці, кнігі Льва Талстога сталі сапраўды набываткам народа.

Збылася самая запаветная мара пісьменніка, працягаў прамоўца, — належыць народу і разам з мільёнамі простых людзей, якія апрацоўваюць сваю родную зямлю дзеля

жыцця на ёй, ствараць радасць быцця, удасканалюць духоўны свет чалавеча, абуджаць у ім сумленне, выходзяць высекароднасць, усталяваць пачуцці брацтва да сябе падобных.

Сёння разам з савецкім народам імя Талстога з глыбокай пашанай і ўдзячнасцю называюць прагрэсіўныя людзі на ўсіх кантынентах. Такой трывалай і ўзрастаючай вядомасці не было яшчэ ні ў аднаго пісьменніка за ўсю гісторыю культуры, ні адзін пісьменнік не рабіў такога моцнага ўплыву на развіццё літаратуры на радзіме і за яе рубяжамі, які зрабіў і працягвае рабіць Леў Талстой.

меншасці рускага народа, таму што лёсам большасці былі галечы і непісьменнасць. Ленін быў перакананы, што з такім становішчам можа пакончыць толькі сацыялістычная рэвалюцыя.

Сёння мы і з'яўляемся вядомымі здзяйсненням ленінскага прадбачання. Спадчына Талстога стала цяпер неад'емнай часткай духоўнага жыцця ўсіх народаў Савецкага Саюза.

Творчы шлях пісьменніка, яго вялікія здзяйсненні непаўторныя. Глыбокі наватар ва ўсіх жанрах мастацкай прозы, ён быў і вялікім драматургам, непараўнальным публіцыстам, аўтарам выдатных прац па эс-

безумоўнае адмаўленне пісьменнікам прыватнаўласніцкага ладу і сацыяльнай няроўнасці па сваёй сутнасці было сацыялістычным. Сацыялістычнымі былі ў аснове сваёй і мары Талстога аб новым грамадскім ладу. Гэта будзе «лад жыцця, сцвярджаў Талстой, пры якім пануючыя цяпер разлад, падман і несіллі будуць заменены свабоднай згодай, праўдай і брацкай любоўю людзей...»

Але Талстой адлюстравалі не толькі моцныя, але і слабыя бакі рэвалюцыйнага сялянскага руху. Талстой неабвержны ў крытыцы прыватнаўласніцкага ладу, ва ўсталяванні гуманістыч-

людзьмі — саслоўных, расавых, маёмасных, — усведамленне імі іх чалавечай агульнасці — залог маральнага здароўя, калі людзям адкрываюцца цяпло чалавечых пачуццяў, веліч і прыгажосць прыроды. Атрымліваем у спадчыну мы і талстоўскія ўяўленні аб маральнай адказнасці чалавеча за ўсе яго ўчынкi.

Талстой падарыў чалавецтву велізарны, цудоўны, жывы і трапяткі свет, народжаны яго геніем. Усім, каму давялося пабываць у гэтым рукатворным свеце, ужо немагчыма ўявіць самага сябе без знаёмства з Самашай Растовай або Хаджы Муратам, Аннай Карэнінай або Андрэем Балконскім, Ніколенкам Ірценьевым або П'ерам Бязухавым, як і без таго бяскрайняга мора чалавечых пачуццяў, якім запоўнены гэты свет, без чарадзейнага, казачна прыгожага царства гукаў, фарбаў, пахаў — жывога жыцця нашай зямлі, арганічна злітага ў гэтым царстве з духоўным светам чалавеча.

Ушаноўваючы сёння вялікага пісьменніка, мы яшчэ раз усведамляем, які неацэнны ўклад у сусветную культуру ўнёс гэты дзівосны чалавек, як узбагаціў ён духоўны свет кожнага з нас.

Мінула 150 гадоў з дня нараджэння Л. М. Талстога. З таго часу непазнавальна змянілася Расія. На яе прасторах створана новае справядлівае грамадства, дзе ўсе людзі роўныя, грамадства, у якім пануе дух калектывізму, расцвітае і ўмацоўваецца брацкая дружба народаў нашай вялікай сацыялістычнай Радзімы. Змяніўся і ўвесь свет. Але барацьба за тое, каб гэты свет з кожным днём рабіўся больш цудоўным і радасным для тых, хто жыве з намі і хто будзе жыць пасля нас, працягваецца.

І ў гэтым нястомным руху чалавецтва па шляху прагрэсу, сказаў і заключэнне дакладчык, яго вечнымі спадарожнікамі будуць геніяльныя нестарэючыя творы вялікага рускага пісьменніка Льва Талстога.

На трыбуне — старшыня Саюза балгарскіх пісьменнікаў Панцяля Зараў.

Мы ў Балгарыі, сказаў ён, глыбока любім і высока шануем Л. М. Талстога, як тварца і як высока маральную асобу, як мастака і як мысліцеля, які зрабіў многае для маральнага ачышчэння і нашага грамадства. Вялікі рускі пісьменнік міжволі выклікаў да жыцця цэлы сацыяльны рух у нашай краіне, знайшоў у ёй многа прыхільнікаў.

Цяпер, працягаў прамоўца, калі раздзяюцца нямыя ляманты і заклікі да ўзбраення, да новай «халоднай вайны», калі над сусветнай культурай нависла пагроза поўнага знішчэння, тут у гэтай зале, і далёка за яе сцёнамі гукаць мудрыя і натхнёныя словы хвалы культуры і чалавечнасці. Хвала Льву Талсто-му, хвала рускаму народу, хвала народам Савецкага Саюза, які ўзвялі ў сваім сэрцы, як і мы, помнік любові і глыбокай пашанай перад геніем нацыянальнай і сусветнай літаратуры, якога, паводле слоў Леніна, параўноўваць няма з кім.

Слова атрымлівае віцэ-прэзідэнт Сусветнага Савета Міру, лаўрэат Міжнароднай Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру», аргенцінскі пісьменнік Альфрэда Варэла.

Талстой заўсёды з намі, сказаў ён, яго творчасць узбагаціла кожнага з нас, узбагаціла сусветную культуру. Нядаўна мне давялося пабываць на маленькіх загарадных могілках, дзе спачываюць савецкія байцы, якія загінулі ў бітве пад

СЛАВА АЙЧЫНЫ, ГОРДАСЦЬ НАРОДА

УРАЧЫСТЫ ВЕЧАР, ПРЫСВЕЧАНЫ 150-ГОДДЗЮ З ДНЯ
НАРАДЖЭННЯ Л. М. ТАЛСТОГА

Пранікнёна і ўсхвалявана сказаў аб Льву Мікалаевічу Талстым 17 студзеня 1977 года Леанід Ільіч Бржэнеў. «Пры наведанні Яснай Паляны, — пісаў ён у кнізе ганаровых наведвальнікаў музея-сядзібы, — замірае сэрца — тут жыў і тварыў найвялікшы рускі пісьменнік, геній сусветнай культуры, творы якога застануцца крыніцай мудрасці для новых і новых пакаленняў. У творах Льва Талстога поўна і шырока адлюстравана характар рускага народа. Іх пранізвае думка аб рашаючай ролі народных сіл у гісторыі, аб непарыўнай сувязі паміж чалавекам і роднай зямлёй».

Герояў «Вайны і міру» аддзяляюць ад савецкіх людзей паўтара стагоддзя. Але іх збліжаюць высокія пачуцці патрыятызму і геройства, адзін і той жа дух праўды і справядлівасці, гатоўнасць аддаць жыццё за гонар і незалежнасць Радзімы».

Ва ўсе гады перамог, суровых выпрабаванняў, у дні вайны і ў дні міру, гераічнай барацьбы за росквіт нашай цудоўнай Радзімы Леў Талстой, яго неўміручая творчасць былі з намі. Можна не сумнявацца, ў тым, што і новыя пакаленні савецкіх людзей, якім трэба будзе да канца ажыццявіць гістарычную місію пабудовы камуністычнага грамадства ў нашай краіне, у геніяльных творах Л. М. Талстога будуць чэрпаць для сябе патрыятычнае натхненне і высокія маральныя ўрокі.

Ад імя Усесаюзнага юбілейнага камітэта, Саюза пісьменнікаў і Міністэрства культуры СССР, а таксама ад усіх удзельнікаў вечара Г. М. Маркаў сардэчна вітаў пісьменнікаў, дзеячаў культуры і мастацтва з 17 краін свету, якія прыбылі на талстоўскія ўрачыстасці.

З дакладам «Леў Талстой і сучаснасць» выступіў дырэктар Інстытута сусветнай літаратуры імя А. М. Горкага, членкарэспандэнт Акадэміі навук СССР Г. П. Берднікаў.

Ёсць нешта гістарычна значнальнае ў сённяшнім урачыстым пасяджэнні, сказаў ён. Успомнім: толькі каля сямідзесяці гадоў назад У. І. Ленін пісаў аб тым, што творы Талстога знаёмы толькі нязначнай

тэтных і філасофскіх праблемах. Сусветнае прызнанне прыйшло да Талстога яшчэ пры жыцці. У артыкуле, апублікаваным у жалобныя дні лістапада 1910 года, У. І. Ленін пісаў: «Памёр Леў Талстой. Яго сусветнае значэнне, як мастака, яго сусветнага вядомасці, як мысліцеля і прапаведніка, і тое і другое адлюстроўвае, пасвойму, сусветнае значэнне рускай рэвалюцыі».

Паслядоўнае выражэнне ідэй і поглядаў, якія склаліся ў мільённаў рускага сялянства да часу надыходу першай рускай рэвалюцыі ў Расіі, геніяльнае адлюстраванне глыбінных працэсаў эпохі вызначылі магутную сілу тварэння вялікага мастака, далі яму магчымасць паставіць у сваіх творах пытанні сусветна-гістарычнага значэння.

Да ліку такіх пытанняў у першую чаргу трэба аднесці праблему сацыяльнага і палітычнага ладу як царскай Расіі, так і сучаснага пісьменніка буржуазнага свету. Веліч Талстога — мастака і мысліцеля — праявілася перш за ўсё ў безумоўна адмаўленні грамадскага ладу, заснаванага на прыватнай уласнасці і эксплуатацыі мас. Яго заслуга з'яўляецца такою глыбокае і ўсебаковае абгрунтаванне гэтай пазіцыі, якога да яго не ведала сусветная літаратура.

Усё больш рэзка крытыкуючы пануючы лад, Талстой пераканаўча паказвае, што праўда натуральных чалавечых пачуццяў і адносін, праўда-справядлівасць караніцца ў працоўным жыцці народа.

Паводле прызнання Талстога, калі ён працаваў над «Вайной і мірам», яго хвалявала і натхняла «думка народная». Стварыўшы грандыёзную панараму Айчыннай вайны 1812 года, Талстой уражальна паказаў рашаючую гістарычную ролю народных мас. Гэту гаючую ідэю рамана-эпапеі падкрэсліў у сваёй прамове, сказанай у Туле, Леанід Ільіч Бржэнеў. «...Думка аб тым, — гаварыў ён, — што ў канчатковым выніку народ, масы вырашаюць карэнныя пытанні гісторыі, вызначаюць лёс дзяржаў і зыходы войнаў, — гэта глыбокая думка правільная сёння, як і заўсёды».

іх ідэалаў, але яго ўяўленні аб шляхах змянення рэчаіснасці былі ўтапічнымі. Вось чаму У. І. Ленін падкрэсліваў, што рускі народ, вывучаючы творы Талстога, «павінен будзе зразумець, у чым заключалася яго ўласная слабасць, якая не дала магчымасці яму давесці да канца справу свайго вызвалення. Гэта трэба зразумець, каб ісці ўперад».

І наш народ выканаў гэты ленінскі запавет, падкрэсліў дакладчык. Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя паказала, як хутка і глыбока засвоіў ён урокі гісторыі.

Вялікія пытанні перабудовы грамадства на справядлівых асновах, пастаўленыя Талстым, захоўваюць сваё актуальнае значэнне ў сучасным свеце. Ва ўмовах глыбокага агульнага крызісу капіталізму, калі раскрываюцца ўсе яго непримырымныя супярэчнасці, усе яго невылучныя рысы, калі працягваюцца імперыялістычны разбой і грабеж заняволеных народаў, голас Талстога, які гнеўна выкрывае асновы ўласніцкага ладу, не толькі не страчвае сваёй сілы. Наадварот, ён гучыць усё больш моцна.

Вялікі Кастрычнік абудзіў народы Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі, і цяпер ужо на гіганцкіх прасторах зямлі, як некалі ў Расіі, да дна ўсхвалявалася народнае мора.

І якімі б ні былі складанымі і разнастайнымі задачы сучаснай нацыянальна-вызваленчай, ктэмпіерыялістычнай барацьбы, яна вядзецца і за тыя векавыя спадзяванні працоўнага народа, якія геніяльна адлюстравалі ў сваёй творчасці Леў Талстой.

Істотную частку творчай спадчыны Талстога, адзначаючы далей Г. П. Берднікаў, складаюць яго маральныя шуканні.

Нам блізкае яго перакананне, што глыбока амаральная і недапушчальная эксплуатацыя чалавеча чалавекам. Нам, як і ўсяму прагрэсіўнаму чалавецтву, дорага страснае выкрыццё Талстым падпальшычкаў захопніцкіх войнаў, яго мужная барацьба за мір і дружбу паміж народамі.

Нам блізка думка Талстога і аб тым, што ліквідацыя ўсякіх штучных перагародак паміж

ВЕЧНЫ ПІМНІК, УЗВЕДЗЕНЫ ГЕНІЕМ

УРАЧЫСТАЕ ПАСЯДЖЭННЕ У МІНСКУ. ПРЫСВЕЧАНАЕ 150-ГОДДЗЮ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
Л. М. ТАЛСТОГА

Масквой. Яны загінулі за тое, каб пакончыць з вайной, з усімі войнамі, зрабіць магчымай светлую, мірную будучыню. На гэтых могілках я яшчэ раз успомніў Талстога, гэтага гіганта, чья творчасць працягвае і сёння асвятляць жыццё людзей, дапамагаючы ім набыць годнасць і маральную вышыню.

Антываенная тэма — адна з галоўных у творчасці Талстога. Насенне, пасеянае ім, дало дружныя ўсходы. Праз сем гадоў пасля яго смерці новая, савецкая, улада, узброеная рэвалюцыйнай марксісцкай ідэалогіяй, выпусціла «Дэкрэт аб міры», падпісаны Леціным. Пастаянна, па сённяшні дзень Саветкі Саюз развівае цвёрдую, гібкую і дынамічную палітыку міру.

Ад імя руху прыхільнікаў міру, сказаў у заключэнне прамоўца, я выказваю найглыбейшую ўдзячнасць вялікаму Талстому, чые заповеды падобныя да яго геніяльнага духу, яго надзвычайнай прагі жыцця, справядлівасці, міру.

Калі я быў школьнікам, сказаў прэзідэнт Нацыянальнай акадэміі літаратуры Індыі Умашанкар Джошы, мне папалася кніга, якая называлася «Махатма Талстой» — «Талстой, вялікая душа». У Індыі Талстога часта называюць махатмай. Першым гэтым высокім словам яго назваў Гандзі, які лічыў сябе «адданым вучнем» Талстога.

«Вайна і мір» выклікае ў індыйцаў асацыяцыі з вялікай эпічнай пазмай Індыі «Махабхаратай», якая расказвае аб вайне, але ўключае ў сябе і славу «Кнігу міру».

Талстой зненавідзеў вайну, упершыню сутыкнуўшыся з яе рэальнасцю. Ён не мог не выказацца супраць яе з уласцівай яму яснасцю, думкі і бясстрашнасцю і зрабіў гэта задоўга да пачатку першай сусветнай вайны, сведкам якой Талстой ужо не быў. Бескампрамісны шукальнік ісціны, вялікі пісьменнік імкнуўся вызваліць ад ўсялякай хлусні, фальшы і несправядлівасці. Ён верыў, што чалавецтва прыйдзе да жыцця, поўнага любові да людзей.

Мы, тулякі, бязмерна шчаслівыя тым, што жывём на зямлі, якая дала свету Талстога, сказаў першы сакратар Тульскага абкома КПСС І. Х. Юнак. Мы ганарымся тым, што партыя, Радзіма, народ даручылі нам берагчы Ясную Палану.

Нам, хто жыве сёння, глыбока сугучныя выказаныя Талстым надзеі на перамогу міру, яго ўпэўненасць, што справу міру возьмуць у свае рукі народныя масы. Упэўненасцю ў гэтай перамозе, імкненнем дабівацца яе насуперак усім падкопам рэакцыі прасякнута ўся дзейнасць нашай дзяржавы, нашай партыі, яе Цэнтральнага Камітэта, Палітбюро ЦК і асабіста таварыша Л. І. Брэжнева — выдатнага барацьбіта за мір.

У вялікім святочным канцэрце, які адбыўся ў заключэнне ўрачыстага вечара, на сцэне быццам ажылі героі твораў Л. М. Талстога. Былі паказаны фрагменты з драматычных, оперных, балетных спектакляў, створаных па творах вялікага пісьменніка, у выкананні майстроў слова гучалі ўрыўкі з яго твораў.

Урачыстыя сходы прайшлі таксама ў сталіцах саюзных рэспублік і іншых гарадах краіны.

У Туле адбыўся агульнаградскі мітынг працоўных, прысвечаны юбілею неўміручага сына Расіі.

8 верасня савецкія пісьменнікі, дзеячы культуры і мастацтва, прадстаўнікі грамадства, замежныя госці, якія прыбылі на святкаванне 150-годдзя з дня нараджэння Л. М. Талстога, усклалі кветкі да помніка вялікаму пісьменніку ў Маскве. [ТАСС].

У сузор'і імен выдатных майстроў мастацкага слова зоркай першай велічыні вось ужо больш чым стагоддзе ззяе імя Льва Мікалаевіча Талстога. Любімыя яго героі прыходзяць да нас у дзяцінстве, вядуць па дарогах малалецтва, крочаць побач з намі ў юнацтве, каб затым на ўсё жыццё застацца нашымі добрымі сябрамі і дарадчыкамі. Збываюцца прарочыя горкаўскія словы аб тым, што «кнігі яго застануцца ў вяках, як помнік упартай працы, зробленай геніем».

Творчасць Л. М. Талстога адыграла выдатную ролю для ўсяго чалавецтва. Яго творы ўсюды пракладаюць сабе дарогу, што сведчыць аб непаўторнасці таленту вялікага мастака і ў той жа час аб геніяльнасці парадзіўшага яго народа. У нашай краіне яны сталі ўсенародным набыткам. Няма, бадай, сям'і, у бібліятэцы якой не захоўваліся б беражліва і не перачыталіся яго выдатныя кнігі. Кожны чытач, прыпаўшы аднойчы да крыніцы талстоўскай мудрасці, сэрцам усвядоміў справядлівасць думкі А. М. Горкага: «Не ведаючы Талстога, нельга лічыць сябе ведаючым сваю краіну, нельга лічыць сябе культурным чалавекам».

У беларускіх выдавецтвах кнігі вялікага пісьменніка выходзілі 49 разоў агульным тыражом больш чым 2 мільёны

экземпляраў. І заўсёды праз некалькі дзён пасля выхаду зніклі з прылаўкаў магазінаў. Бо бязмерная любоў нашага народа да творчасці геніяльнага майстра, няўтольна прага штодзённых сувязей з яго неўміручымі творами.

Аб гэтай усенароднай любові да вялікага пісьменніка, да яго духоўнай спадчыны сведчыла перапоўненая зала Беларускай дзяржаўнай філармоніі, дзе 7 верасня адбылося ўрачыстае пасяджэнне, прысвечанае 150-годдзю з дня нараджэння Л. М. Талстога. Адаць даніну вечнай любові геніяльнаму майстру прыйшлі рабочыя мінскага прадпрыемстваў і будоўляў, хлебаробы прыгарадных гаспадарак, прадстаўнікі партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый, вучоныя і пісьменнікі, воіны Савецкай Арміі і студэнты.

У прэзідыуме — таварышы Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, У. Ф. Міцкевіч, Я. П. Нікулкін, І. Ф. Якушаў, У. Е. Лабанок, К. М. Платонаў, Н. Л. Сняжкова, член Ваеннага савета — начальнік Палітупраўлення ЧБВА генерал-палкоўнік А. В. Дзэбалюк, першы сакратар Мінскага гаркома КПБ Г. Г. Барташэвіч.

Уступным словам урачыстае пасяджэнне адкрыў народны паэт Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі, Герой Сацыялістычнай Працы П. У. Броўка.

«...СВЯТЛО ПРАЎДЫ СВЕТУ НЁС»

[Уступнае слова народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы П. У. БРОЎКІ]

Мы сабраліся сёння, каб ушанаваць 150-ю гадавіну з дня нараджэння генія вялікага рускага народа, якога яшчэ пры жыцці называлі сусветным цудам. Голас Л. М. Талстога ўжо многа-много год гучыць як голас мудрага і грознага судзі над усялякай няпраўдай, над уціскам, над усім тым, што перашкаджае людзям у іх удастаненні, у іх аднанні.

Сёння разам з усім савец-

кім народам беларускі народ з найвялікшай любоўю і ўдзячнасцю ўшаноўвае слаўную гадавіну. А свабодалюбівы голас Льва Мікалаевіча, які прасякаў ва ўсе куткі былой Расійскай імперыі і амаль ва ўсе часціны свету, прасякаў у нашы прыгнечаныя, забыты беларускі край. Ён будзіў у народзе імкненне да змагання за свабоду, за праўду, за чалавечую годнасць.

Вось што паведамляў Льву Мікалаевічу адзін з сялян Віцебскай губерні: «Чутны зрабіўся наш народ і любіць цябе за праўду, за заступніцтва». У мінулым селянін, жыхар Віцебска Е. Асіпенка ў студзені 1903 года напісаў вялікаму пісьменніку, што, прачытаўшы яго творы, ён «знайшоў той светлы шлях, якога шукаў». Цішка Гартны, малады ў той час беларускі паэт, пісаў у «Нашай ніве»: «Яго імя вымаўляецца з вялікай пашанай у самых аддаленых і глухих беларускіх вёсках».

Гэта было вынікам таго, што, нягледзячы на цяжкія ўмовы таго часу, многія творы Л. М. Талстога былі вядомыя беларусам. Асобныя з іх перакладліся на беларускую мову.

Глыбокім смуткам агарнуліся сэрцы працоўных людзей, калі спынілася сэрца вялікага генія. У тыя жалобныя дні 1910 года «Наша ніва» пісала: «Талстой быў сумленнем цэлага свету. Калі сільныя здэкаваліся са слабых, усе чакалі голасу Талстога і не памыляліся: яго голас грымеў па ўсім свеце, як голас прарока...» У той жа гзеце з'явіўся верш Я. Коласа, прысвечаны памяці Талстога, які ён напісаў у мінскай турме. Пранікнёна ад імя беларускага народа выказаў ён найглыбейшую жалобу і ўпэўненасць у тым, што пісьменнік вечна будзе жыць у памяці людзей, а кнігі яго будуць клікаць на бой са злом і цемрай.

Сваімі неўміручымі творами Леў Мікалаевіч заклікаў да перамогі над цемрай і няпраўдай. А ў векавечных роскатах Вялікага Кастрычніка чуўся

яго бясстрашны палыманы голас — трыбуна і барацьбіта. Творы яго, якія сталі даступнымі кожнаму грамадзяніну пасля рэвалюцыі, набылі сёння яшчэ большую папулярнасць і славу. Так, у нашай краіне тыраж кніг Талстога перавысіў 200 мільёнаў экзэмпляраў. Яны выйшлі на 98 мовах народаў СССР і замежных краін. Савецкія літаратуразнаўцы, крытыкі і пісьменнікі надрукавалі каля 15 тысяч манаграфій і артыкулаў, прысвечаных жыццю і творчасці Л. М. Талстога.

У рэспубліцы за гады Савецкай улады яго творы выдаваліся толькі на беларускай мове 24 разы тыражом амаль паўмільёна экзэмпляраў. Выданне яго твораў працягваецца і пашыраецца.

Леў Мікалаевіч Талстой — сапраўдны сусветны цуд, найвыдатнейшы майстра, у якога вучыліся і будуць вучыцца шматлікія пакаленні пісьменнікаў, вучылася, вучыцца і будзе вучыцца беларуская мастацкая літаратура. Вучыліся Янка Купала і Якуб Колас, вучацца і сёння ўсе, хто прысвячае сваё жыццё мастацкаму слову. Вучацца таму, што ён быў сапраўдным свечам, ён нёс словы праўды ўсяму чалавецтву, светлы і мудры, мужны і непахісны.

Вялікі рускі народ і ўсе савецкія народы, усе прагрэсіўныя людзі свету з глыбокай пашанай адзначаюць у гэтыя дні 150-ю гадавіну яго нараджэння — бесмяротнага аратага, які ўзімаў і ўзімае да праўды і шчасця мільёны і мільёны чалавечых душ.

«...ЁН СУЧАСНЫ, ЯК НІХТО ІНШЫ»

[З выступлення народнага пісьменніка рэспублікі, лаўрэата Дзяржаўных прэміяў СССР і БССР І. П. ШАМЯКІНА]

Калі сёння, праз сем дзесяцігоддзяў пасля смерці Л. М. Талстога, задаць ленінскае пытанне: каго ў сусветнай літаратуры можна паставіць побач з Талстым? — несумненна, што кожны знаёмы з літаратурай чалавек адкажа гэтак жа, як ад-

казаў Уладзімір Ільіч: «Няма каго». Усе майстры, якія заслугуюць эпітэта вялікія, толькі набліжаліся ці набліжаюцца да Талстога. Многія імкнуцца дасягнуць яго вышыні.

(Працяг на стар. 6).

(Працяг. Пачатак на стар. 5).

Аднак нямногім гэта ўдаецца і толькі ў асобных творах, як Міхайлу Шолахава ў «Ціхім Доне».

Даўно даказана, што найвялікшым дасягненнем у развіцці мастацкай мыслі чалавецтва з'яўляецца рэалізм. Без яго літаратура наўрад ці дасягнула бытых вышынь і глыбін у пазнанні чалавека і грамадства, якіх яна дасягнула ў творах класікаў і пісьменнікаў нашага часу, верных метаду сацыялістычнага рэалізму.

Л. М. Талстой, выкарыстаўшы вопыт Пушкіна, Гоголя, Бальзака, Дзікенса ў распрацоўцы рэалістычнай цаліны жыцця, заглянуў на сто і больш гадоў наперад, даў узоры, кажучы мовай сучаснасці, сапраўды аб'ёмнага адлюстравання рэчаіснасці. Ён дасягнуў тых вышынь мастацкай выразнасці, якія далі яму магчымасць акінуць позіркам свайго генія велізарныя прасторы і ўбачыць хрыбты на дне акіяна, як бацьчы іх сённяшнія касманаўты.

Вось чаму мы прымаем Талстога як нашага сучасніка. Талстой уваходзіць у жыццё кожнага адукаванага чалавека, як самы мудры і самы блізкі да радчык. Героі яго, думкі яго заўсёды з намі. Яны ўзвышалі, натхнялі, выхоўвалі рэвалюцыянераў ленинскай кагорты, паглыблялі іх веданне тадышняга жыцця народа, сялянства, яго псіхалогіі, давалі аснову для сур'ёзных разваг і марксісцкіх тэарэтычных вывадаў.

У гады найцяжэйшых выпрабаванняў фізічных і духоўных сіл савецкіх народаў — у Вялікую Айчынную вайну — байцоў, партызан натхнялі вобразы герояў Айчынай вайны рускага народа 1812 года, абаронцаў Севастопаля 1854-55 гг. Героі гэтыя прыйшлі да іх не з падручнікаў гісторыі, яны прыйшлі з «Вайны і міру», «Севастопальскіх апавяданняў» вечна жывыя і на дзівя сучасныя ў сваёй чалавечай сутнасці, у сваіх перажываннях, у выяўленні свайго высокага патрыятызму, сваёй любові і нянавісці.

Нас вялі ў бой вобразы Фрунзе, Чапаева, Катоўскага. Але нас вёў і Міхайл Іларыёнавіч Кутузаў — той, талстоўскі, мудры, упэўнены ў сваім народзе, у сваёй арміі. На агнявых пазіцыях мы сталі гэтак жа гераічна, як Цімохін і Тушын, як героі Барадзіна. Філасофіі жыцця і смерці мы вучыліся ў Андрэя Балконскага, і нашы сябры, у памяць якіх запалены вечны агонь, паміралі гэтак жа важна і проста. Гэтак жа рамантычна, як Пеця Растоў, ішлі ў бой самыя юныя сыны Радзімы.

Сам Леў Талстой — Герой і Легенда ў самым высокім разуменні гэтых слоў. Вялікі бунтар, які ўзняў супраць цара, самадзяржаў, афіцыйнай царквы, памешчыцкага прыгнёту, паразітычнага існавання — за працоўны народ, за «мысль народную», вялікі праўдальоб, шукальнік праўды, рэаліст і адначасова абстрактны філосаф, ён памыляўся ў сваіх філасофскіх, рэлігіяна-этычных вывадах, сам разумее многія свае памылкі, умеў важна адмовіцца ад памылковых поглядаў з тым, каб зноў нястомна і няспынна шукаць. Ад аднаго ён не адступаў ніколі — ад праўды жыцця ў літаратуры. Праўда і толькі праўда — ва ўсім і заўсёды, у кожным вобразе, галоўным і другарадным, у кожнай сітуацыі, дэталі, у кожным радку і слове.

І. П. Шамякін гаворыць далей аб пастаянным вывучэнні творчасці Талстога, аб тым, што яшчэ пры жыцці вялікага пісьменніка і пасля яго смерці аб ім у свеце былі напісаны горы кніг. Кнігі гэтыя розныя — ад сур'ёзных глыбокіх даследа-

ванняў да цемрашальскай лухты, да марных намаганняў зацяжніць сутнасць Талстога і вылушчыць з яго вучэння некаторыя рэлігіяна-этычныя моманты, ідэю непраціўлення злу, богашукальніцтва і г. д.

У даследчыкаў, якія стаяць на марксісцка-ленинскіх пазіцыях, ёсць верны кампас у разуменні і вытлумачэнні надзвычай багатай і надзвычай супярэчлівай талстоўскай спадчыны — работы У. І. Ленина аб Льву Талстым, аб іншых пісьменніках, аб рускай літаратуры.

Самой назвай артыкула «Леў Талстой, як люстэрка рускай рэвалюцыі» Уладзімір Ільіч даў найвышэйшую ацэнку пісьменніку, якую не мог бы і не здольны быў даць ніводзін ліберальны крытык. Ленін першы раскрыў прыроду «крычацых супярэчнасцей» Талстога, ён паказаў, як пісьменнік парваў з класам дваранства і перайшоў на пазіцыі патрыярхальнага сялянства.

«Яго вуснамі гаварыла ўся тая шматмільённая маса рускага народа, якая ўжо ненавідзіць гаспадароў сучаснага жыцця, але якая яшчэ не дайшла да свядомай, паслядоўнай, ідучай да канца, непрымірнай барацьбы з імі», — пісаў Уладзімір Ільіч у артыкуле «Талстой і пралетарская барацьба». На смерць пісьменніка Ленін адгукнуўся артыкулам, у якім дадзена высокая ацэнка Талстога і яшчэ больш глыбока раскрыты яго супярэчнасці. Уладзімір Ільіч пісаў, што «Талстой надзвычай рэльефна ўвасобіў у сваіх творах — і як мастак, і як мысліцель і прапаведнік — рысы гістарычнай своеасаблівай усёй першай рускай рэвалюцыі, яе сілу і яе слабасць».

У гэтым жа артыкуле У. І. Ленін піша, што эпоха падрыхтоўкі рэвалюцыі дзякуючы геніяльнаму асвятленню Талстога выступіла як «крок наперад у мастацкім развіцці ўсяго чалавецтва». І далей Уладзімір Ільіч гаворыць аб тым, што спадчыну пісьменніка «бярэ і над гэтай спадчынай працуе расійскі пралетарыят». І гэта было найвышэйшым прызнаннем творчасці Талстога і наказам рабоча-му класу, яго авангарду — партыі, як адносіцца да спадчыны пісьменніка, да ўсіх каштоўнасцей класічнай літаратуры і мастацтва. Партыя святая выконвала гэты наказ на ўсіх этапах развіцця рэвалюцыі, будаўніцтва сацыялізму і камунізму. Патрэбна была Кастрычніцкая рэвалюцыя, усеагульная высокая адукацыя народа, рост дабрабыту, чалавечы ўмовы жыцця для ўсіх, каб вялікія творы Талстога, які і ўсе здабыткі сусветнай культуры, сталі сапраўды здабыткам усіх, аб чым марыў Ленін.

Сёння мы на кожным кроку бачым любоў народную да Талстога, да яго спадчыны, працягваю І. П. Шамякін. Мы маглі назіраць, напрыклад, што тварылася каля нашых кінагарань не толькі ў сталіцы, але і ў самых глыбокіх раёнах, калі была аб'яўлена падпіска на апошні 22-томны збор яго твораў. Юбілейныя выданні мільённымі тыражамі «Вайны і міру», «Уваскрэсення», «Казакаў», «Азбукі», «Аповесцей і апавяданняў» разышліся... не, не за лічаныя дні — за лічаныя гадзіны. Дзе, у якой буржуазнай краіне ёсць такая любоў да сваіх нацыянальных класікаў, да выдатных майстроў сусветнай літаратуры?!

Думаючы аб значэнні Талстога ў сучасным свеце, у свеце, дзе ідзе шалёная гонка ўзбраенняў, якія пагражаюць усяму чалавецтву, існаванню жыцця на нашай маленькай планеце, нельга не сказаць аб антываеннай, антымілітарысцкай накіраванасці і мастацкіх шэдэўраў, і ўсёй сістэме філасофскіх поглядаў Талстога. Яго мастацкая

думка стаіць у вытоку ўсёй антываеннай і антыфашысцкай літаратуры нашага часу.

Цікавае ў гэтым плане сведчанне нямецкага паэта і крытыка Луі Фюрнберга, які пісаў: «Пасля нападу Германіі на Савецкі Саюз мільёны людзей ва ўсім свеце... прагна чыталі роман Талстога... для таго, каб чэрпаць у ім мужнасць, натхняцца ўзорамі калектыўнага гераізму, сагрэцца яго цеплынёй і разабрацца, якая глыбіня заключаецца ў разуменні «любоў да Айчыны». Такія ж выказванні можна знайсці ў многіх заходніх пісьменнікаў.

Героі твораў Талстога, якія

талстоўскі рэалізм, сінтэз эпічнага і псіхалагічнага, які адкрыў перад літаратурай велізарныя магчымасці эстэтычнага асваення рэчаіснасці.

Вопыт Талстога вучыць, што сапраўдная літаратура заўсёды звязана з перадавымі грамадскімі ідэямі. Ідэалы свабоды і шчасця народа — стрыжань усёй нашай класікі. Руская класічная літаратура здолела стаць «рэвалюцыяй да рэвалюцыі» таму, што вучыла людзей барацьбе, прывівала любоў да свабоды, добра, характа. Такія ідэалы робяць чалавека грамадска актыўным, памагаюць яму выпрацоўваць лепшыя рысы характару, знай-

нымі абагульненнямі. Такі метады тыпізацыі мае асаблівае значэнне для савецкіх пісьменнікаў, падкрэсліў І. П. Шамякін. Яны павінны ўмець праз паказ канкрэтных людзей і іх штодзённага жыцця несці ў свет ленинскія ідэі, ідэі міру і сацыялізму. І ў той жа час да ўсяго, малага і вялікага, паталстоўску падыходзіць з чалавечай меркай — не дэклаваць факты гісторыі і ідэі, а прапусьціць іх праз прызму ўспрыняцця героя, яго душы і розуму.

Савецкая літаратура, у тым ліку беларуская, усё глыбей і глыбей асвойвае сінтэз эпічнага і псіхалагічнага. Напрыклад,

У зале ўрачыстага пасяджэння.

Фота У. КРУКА.

жывуць па законах «сапраўднага жыцця», законах добра і шчырасці, натхнялі герояў вайны з гітлеразмам, яны натхнялі сёння ўсіх тых, хто змагаецца з фашызмам у яго новых праявах, з антычалавечай філасофіяй маізму, з расізмам і вар'яцкай прагай узбагачацца за кошт накуплення зброі, той д'ябальскай зброі, супраць якой пярэчыць уся чалавечая сутнасць, чалавечы розум, уся гісторыя матэрыяльнага і духоўнага багацця свету.

Узвышэнне чалавека, яго магчымасцей, раскрыццё «дыялектыкі душы», паказ шляхоў маральнага ўдасканалення, бясплітнае выкрыццё нізкага, подлага, ілжывага, фарысейскага — выкрыццём такім прасякнута ўся творчасць Талстога.

Уплыў Талстога на развіццё эстэтычнай думкі, на станаўленне рэалізму, на творчасць і сучаснікаў Талстога і многіх выдатных пісьменнікаў, якія тварылі пасля яго і пішуць цяпер, у наш час, немагчыма перабольшыць. Томас Ман і Рамэн Ралан, Анры Барбюс і Уільям Фолкнер, Герхарт Гаўптман і Бернард Шоў, Анатоль Франс і Максіль Горкі, Яраслаў Івашкевіч і Марыя Пуйманова, Іван Бунін і Міхайл Шолахаў, Аляксандр Фадзееў і Канстанцін Федзін, Кузьма Чорны і Аляксей Ганчар, Андрэй Упіт і Іван Мележ, многія іншыя заяўлялі, што найвялікшым настаўнікам іх з'яўляецца Талстой, што пішуць яны пад уздзеяннем яго творчасці, хоць мы ведаем, што творы гэтых пісьменнікаў як па духу, так і па форме розныя, непадобныя, ды і ад твораў самога Талстога вельмі адрозныя. Але ў аснове іх, творчасці быў

сці жыццёвы шлях, унутрана самавызначыцца.

Галоўнай у духоўных пошуках Талстога была ідэя яднання з народам, з «думкай народнай». Праблема гэта не менш актуальная і ў наш час, гэта плацдарм барацьбы рэалістычнага сацыялістычнага мастацтва з мастацтвам мадэрнісцкім. Сапраўды, мастацтва з народам і для народа або мастацтва для эліты, для выбраных? Праўда, ідэалагі буржуазія культывуюць сучасную разнавіднасць мадэрнізму — так званое «масвае мастацтва» з яго ўсёдазволенасцю, якая, па сутнасці, з'яўляецца прапагандай гвалту, сексу, карацей кажучы, прапагандай таго ж фашызму.

У Талстога ёсць думка, што няцяжка вылазець увесь свет, самае цяжкае ў мастацтве быць да канца праўдзівым, бачыць усё і бяспрашна аднаўляць праўду жыцця, якой бы пакутлівай часам яна ні была.

Заўсёды сапраўднае і значнае ў мастацтве нараджалася са сплыву багацця жыццёвых карцін, жыццёвай праўды і гарачага пачуцця мастака, яго палыміянай перакананасці, яго вернасці перадавымі ідэям часу. Савецкая літаратура дае мноства прыкладаў гэтага. Лепшыя творы аб Кастрычніцкай рэвалюцыі, аб Вялікай Айчынай вайне, такія, як «Ціхі Дон», «Як гартавалася сталь», «Маладая гвардыя», «Васіль Цёркін», «Сцяг брыгады», — вынік таго арганічнага сплыву ведання праўды жыцця і партыйнай перакананасці іх творцаў.

Талстой, як бадай, ніхто да яго, умеў канкрэтнасць, індывідуальнасць у паказе чалавека аб'яднаць з шырокімі і глыбокімі, часам проста глабаль-

распрацоўка тэмы Вялікай Айчынай вайны, безумоўна, ішла з выкарыстаннем «талстоўскага вопыту», і гэта дало багаты плён. У рамане і аповесцях, паэмах і п'есах беларускіх пісьменнікаў героі — салдаты і афіцэры, партызаны і падпольшчыкі — паказаны ў розных планах, з усімі супярэчнасцямі іх чалавечай псіхікі. Крытыка атрымала нямала матэрыялу для даследавання «дыялектыкі душы» людзей 40-х гадоў, выхаваных Камуністычнай партыяй, савецкім ладам, — абаронцаў Радзімы, якія праявілі свой высокі патрыятызм і гераізм у змаганні з фашызмам.

Калі мы гаворым, што той ці іншы пісьменнік вучыцца ў Талстога, то гэта павінна быць не авалодванне прыёмамі, а адкрыццё з'яў і тэндэнцый, якія, можа быць, Талстым толькі ўгадваліся ці якіх зусім у тым жыцці не існавала, адзначыў І. П. Шамякін. Толькі традыцыя, якая вынікае не з адной літаратуры, але і з жыцця, мае права на існаванне. «Вучоба ў класікаў» без глыбокага пранікнення ў сучаснасць — гэта эпігонства, стылізацыя.

Сапраўднае далучэнне да класічных традыцый — працэс надзвычай цяжкі, ён немагчымы без таленту, без вострага адчування сучаснасці і без «музычнай чуйнасці» да культуры мінулага.

Выдатныя прадстаўнікі беларускай літаратуры, яе вачынальнікі — Купала, Колас, Цётка, Багдановіч — былі менавіта такімі прадаўжальнікамі традыцый сусветнай класічнай літаратуры, у першую чаргу, безумоўна, рускай. У іх творчасці не толькі адлюстраваны, як і ў Талстога, пратэст супраць буржуазна-памешчыцкага ладу; па-

кутлівая ломка сьядомасці сялянства ў перадрэвалюцыйную эпоху, але і духоўны рост народных мас. Нашы класікі здолелі адчуць абуджэнне сялянства і нават, як Цётка і Колас, з'яўленне новай сілы — пралетарыату, адчуць нарастанне рэвалюцыйных настрояў у лепшых прадстаўнікоў нацыянальнай інтэлігенцыі.

Усведамленне найвялікшай адказнасці перад народам, што было так уласціва ўсім перадавым рускім пісьменнікам і асабліва Талстому, вызначыла творчы шлях, накіраванасць творчасці і класікаў беларускай літаратуры, і пісьменнікаў, што прыйшлі пасля Кастрычніка, што сталі класікамі беларускай савецкай літаратуры, і ўсіх нас, іх вучняў і паслядоўнікаў.

У савецкай рэчаіснасці, у савецкай шматнацыянальнай культуры Леў Талстой жыў не толькі сваімі кнігамі. Герой яго

неўміручых твораў перайшлі на сцэну, на экран, у музыку, у жыццё. Яны ўвайшлі ў наша жыццё, у наш духоўны свет як самыя блізкія і дарагія людзі. Аб гэтым хораша сказаў Л. І. Брэжнеў запісам у кнізе ганаровых гасцей Яснай Паляны: «Герояў «Вайны і міру» аддзяляюць ад савецкіх людзей паўтара стагоддзя. Але іх збліжаюць высокія пачуцці патрыятызму і геройства, адзін і той жа дух праўды і справядлівасці, гатоўнасці аддаць жыццё за гонар і незалежнасць Радзімы».

Адзначаючы 150-годдзе з дня нараджэння Льва Мікалаевіча Талстога, сказаў у заключэнні І. П. Шамякін, мы, беларусы, кланяемся зямлі, якая яго нарадзіла, мы шлём любоў, павагу, глыбокую ўдзячнасць і наш брацкі паклон вялікаму рускаму народу, які даў свету Леніна і Талстога!

тэатра і... баяўся яго. Ён хацеў пісаць п'есы, якія былі б зразумелыя народу, ён марыў аб тэатры для народа. Крытыкуючы сучасны яму тэатр, Талстой патрабаваў ад тэатра змястоўнасці і прыгажосці, народнасці і гуманнасці. Ён цаніў мастацтва значнае і праўдзівае, якое адпавядае думкам і пачуццям не абраных «звышчалавекаў», а ўсіх простых людзей. Ён гарача жадаў, каб драматургі, рэжысёры і акцёры стваралі такое мастацтва, якое неабходна народу.

Л. М. Талстой праяўляў глыбокую цікавасць да дзеячаў сцэны, быў асабіста знаёмы з выдатнымі майстрамі тэатра М. Шчэпкіным, якога называў «сур'ёзным артыстам», С. Мартынавым, пазней з дынастыяй Садоўскіх, з К. Станіслаўскім, У. Нёміровічам-Данчанкам і іншымі.

Яго п'есы мелі да рэвалюцый трагічны лёс — яны або забараняліся ўладу маючымі, або, прабіўшыся на сцэну, не заўсёды правільна разумеліся выканаўцамі, а ў выніку не маглі данесці да глядача ўсёй глыбіні талстоўскай мыслі. Упершыню на беларускай сцэне герой Талстога з'явіўся напярэдадні Снежанскага ўзброенага паўстання 1905 года, калі трупа Е. Бяляева паказала «Уладу цемры». Нягледзячы на нізкую якасць пастаноўкі, яна выклікала гарачы водгук у глядачоў, абуджала рэвалюцыйныя на-

строі перадавой часткі гараджан.

Паўнакроўнае жыццё драматургія Талстога набыла толькі пасля Вялікага Кастрычніка, працягвала А. І. Клімава. Яго п'есы з поспехам ставяцца ў тэатрах Масквы, Ленінграда, іншых культурных цэнтраў краіны. На высокім мастацкім узроўні, з удзелам лепшых акцёраў ідуць пастаноўкі па творах Льва Мікалаевіча ў савецкім Мінску.

У 1939 годзе Рускі драматычны тэатр імя М. Горкага паказаў інсцэніроўку «Анны Карэнінай», а ў 1951 годзе яго героі ўпершыню загаварылі па-беларуску са сцэны акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы.

У наступныя гады сцэнічнае жыццё ў беларускіх тэатрах набываюць «Уваскрэсненне», «Улада цемры» і «Жывы труп». Шмат тонкіх, псіхалагічна дакладных фарбаў знайшлі для абрысоўкі вобразаў галоўных герояў артысты Я. Палосін, Б. Платонаў, Э. Аўчынінава, М. Кузьменка і іншыя.

Вось ужо шмат гадоў з нязменным поспехам ідзе ў Акадэмічным тэатры імя Я. Коласа талстоўская «Улада цемры». Да яго твораў у гэтым сезоне звярнуліся і іншыя вядомыя калектывы. У драматургіі геніяльнага пісьменніка яны чэрпаюць натхненне, яны знаходзяць адказы на многія вечныя маральныя пытанні, якія не перастаюць хваляваць усё новыя пакаленні людзей.

«...НАЛЕЖЫЦЬ БУДУЧЫНІ...»

[З выступлення студэнткі БДУ імя У. І. Леніна Л. Р. БУГАЙ]

Я зараз вельмі хвалюся — мне ж трэба будзе гаварыць аб Талстым — пісьменніку, чые творы ўваходзяць у наша жыццё ледзь ці не з першых крокаў, пісьменніку, чый магутны талент не толькі прымушае зноў і зноў вяртацца да яго твораў, а вучыць думаць, дарыць пастаянную радасць — радасць сувязі з добрым, верным, разумным другом.

Няма на свеце чалавека, які, пазнаёміўшыся з творамі Талстога, не схіліўся б перад яго геніем. Ленін называў яго вялікім пісьменнікам, які даў першакласныя творы сусветнай літаратуры.

Перад даследчыкамі творчасці пісьменніка не раз узнікала пытанне аб тым, якую літаратурную школу і школу жыцця прайшоў ён да выступлення ў друку. Найбольш глыбокую заўвагу наконт гэтага зрабіў Чарнышэўскі, які выказаў думку, што Талстой доўга і ўважліва вывучаў чалавека на ўласным духоўным вопыце, доўга ўглядаўся ў самога сябе.

Герой Талстога, якія сталі блізкімі, дарагімі нам, былі вельмі дорагі самому пісьменніку — бо ў кожнага з іх ён укладаў часткіна самога сябе, — яго героі перажываюць пастаянны духоўны рост, яны ніколі не задаволены сабой, заўсёды шукаюць лепшых рашэнняў, а таму мяняюцца і становяцца іншымі. І наколькі блізка пошукі жыццёвых ідэалаў, пошукі свайго «я», уласцівыя героям Талстога, нам, моладзі 70-х!

Вось чаму так зразумелыя нам шуканні П'ера Бязухава і Канстанціна Левіна, трагедыя бескампраміснага кахання Анны Карэнінай і прыгажосць Наташы Растовай.

Захаванне абсалютнай веры ў маральнае ўдасканаленне як адзіны сродак ліквідацыі ўсіх бед было безумоўнай слабасцю Талстога. Аднак гэтай жа верай жывіліся яго надзеі на змяненне грамадскіх норавоў — іншай, лепшай веры ў яго не было.

Гэта адзначаў і У. І. Ленін. У дні, калі вестка аб смерці Льва Мікалаевіча Талстога абляцела краіну, Уладзімір Ільіч пісаў: «Памёр Талстой, і адышла ў мінулае дэрэвалюцыйная Расія, слабасць і бяссілле якой адлюстраваліся ў філасофіі, абрысаваны ў творах геніяльнага мастака. Але ў яго спадчыне ёсць тое, што не адышло ў мінулае, што належыць будучыні».

І сёння, адзначаючы паўтараваковы юбілей Талстога, мы можам больш, чым калі б там ні было раней, сказаць, што будучыня, аб якой пісаў Ленін, надыйшла. Што ж належыць нам, пакаленню 70-х, у велізарнай спадчыне Талстога?

На працягу ўсяго свайго жыцця вялікі пісьменнік адстаяў права чалавека на ўсебаковае развіццё, ён паказаў сваім герояў як людзей, якія няспынна ўзвышаюцца, ідуць да ўсведамлення свайго высокага чалавечага прызначэння.

Мінуць гады, дзесяцігоддзі, мінуць стагоддзі, але тамы з твораў Льва Мікалаевіча Талстога ніколі не пакрыюцца архіўным пылам, і імя вялікае гэта заўсёды будзе сімвалам рускай літаратуры.

У заключэнне вечара адбыўся вялікі канцэрт майстроў мастацтваў рэспублікі.

[БЕЛТА].

«...ЗРАБІЦЬ СВЕТ ПРЫГОЖЫМ І РАДАСНЫМ»

[З выступлення слесара-электрамонтажніка Мінскага аўтазавода Э. В. СУКАЛІНАВА]

Мне, рабочаму, блізкія і зразумелыя творы Льва Талстога, сказаў Э. В. Сукалінаў. Блізкія і зразумелыя таму, што знаёмства з Талстым пачалося з дзяцінства. Мяне і маіх равеснікаў вучылі пісьменнасці па карцінках, такіх, якія ўпершыню з'явіліся ў «Азбуцы» Талстога. Да яго так ніхто цікава не вучыў дзяцей. А якія цудоўныя казкі і апавяданні пісаў ён для дзяцей!

У юнацтве я ўсёй душой палюбіў Андрэя Балконскага і Наташу Растову, слаўных герояў Барадзіна, абаронцаў рускай Айчыны, так ярка апісаных у «Вайне і міры». Мяне бязмерна хваліла лёс Анны Карэнінай і Кацюшы Маславай. Герой яго твораў увайшлі ў мае жыццё, у мой лёс як жывыя людзі. І не толькі ў мой, але і ў лёс многіх стваральнікаў праслаўленых мінскіх аўтамабіляў.

Я даўно з'яўляюся чытачом нашай заводскай бібліятэкі, членам заводскай арганізацыі таварыства аматараў кнігі. І я ведаю, як любяць аўтазаводцы кнігі Л. М. Талстога.

Мне шмат давалася чытаць і аб жыцці, і аб шуканнях самога Льва Талстога. І даўно марыў пабываць у Яснай Паляне, каб лепш пазнаць яго творчасць, падыхаць паветрам, якім ён дыхаў, пахадзіць тымі сцежкамі, якімі ён хадзіў, самому ўбачыць мясціны, дзе жыў вялікі Талстой, дзе нарадзіліся яго неўміручыя творы.

«...СТВАРАЦЬ МАСТАЦТВА ДЛЯ НАРОДА»

[З выступлення народнай артысткі СССР А. І. КЛІМАВАЙ]

Страсныя пошукі жыццёвай праўды, высокі гуманізм, вастрыня сацыяльнай крытыкі, найглыбейшае пранікненне ў душэўны свет чалавека, сіла мастацкага майстэрства — вось тое, што вызначае творчасць Л. М. Талстога і што сёння застаецца ідэалам сапраўды рэалістычнага мастацтва, сказала ў сваім выступленні народная артыстка СССР А. І. Клімава. Леў Мікалаевіч і да гэтага часу — апора творчай і маральнай для тых мастакоў, якія сцвярджаюць сілу і годнасць асобы, ён блізкі нам сваёй невычарпальнай верай у чалавека.

На працягу 60-ці гадоў напружанай творчай працы Тал-

і вось я хаджу па садзе, які разбіў ён сам, па парку, у якім ім высаджаны сотні дрэў, і зноў і зноў успамінаю герояў талстоўскіх твораў, якія, як і сам іх аўтар, любяць і цэняць «жывое жыццё», разумеюць яго «прыгажосць і важнасць».

У Яснай Паляне вялікі пісьменнік вельмі многа думаў над праблемамі, якія хвалююць і нас, над праблемамі вайны і міру. І цяпер, калі на планеце сіламі імперыялістычнай рэакцыі створана гіганцкая смертаносная індустрыя, словы Талстога аб свеце, які «цудоўны, радасны і які мы не толькі можам, але павінны зрабіць больш цудоўным і радасным для тых, хто жыве з намі, і для тых, хто пасля нас будзе жыць у ім», гучаць з велізарнай жыццёва-рэалістычнай сілай.

Калісьці Талстой з братамі гуляў у светлую казку. Ён шукаў з імі чарадзейную палатку з сакрэтам шчасця, паводле яго слоў, «закапаную» ў старым заказе. Ён і сам да апошніх дзён заставаўся верным залатой мары свайго дзяцінства — захаваў мару аб шчасці ў сваім сэрцы і ўсё жыццё шукаў шляхі да яго для людзей...

І мы ўдзячныя яму за гэта. Удзячныя за тое, што гэты вялікі чалавек жыў, спальваючы сябе ў рабце, клопатах і думках аб лёсе народным. І геніяльнымі творамі, якія захоплваюць і сёння ўвесь свет, ён «пам'янік себе воздвиг нерукотворный».

стой не пераставаў думаць аб мастацтве, аб яго сэнсе, аб яго ролі ў жыцці людзей. Ён верыў, што прыйдзе такі час, настане такі грамадскі лад, калі знікаюць мастацтва будзе ўвесь народ, калі яго майстрамі змогуць стаць «усе тыя таленавітыя людзі з усяго народа, якія акажуцца здольнымі і схільнымі да мастацкай дзейнасці». Талстой верыў, што ад гэтага мастацтва не толькі не праіграе, а, наадварот, «бясконца ўзбагаціцца зместам, удасканаліцца, таму што ўсе геніяльныя мастакі, цяпер скрытыя ў народзе, зробіцца «ўдзельнікамі мастацтва...».

Леў Мікалаевіч цягнуўся да

ВЫРАЗНІК ДУМ НАРОДНЫХ

[З выступлення старшыні калгаса імя Дзяржынскага Дзяржынскага раёна Мінскай вобласці Л. І. КАДЛУБОВІЧА]

У творах Льва Талстога, запісаў пасля наведання Яснай Паляны Леанід Ільіч Брэжнеў, поўна і шырока адлюстраваны характар рускага народа. Іх пранізвае думка аб рашаючай ролі народных мас у гісторыі, аб непарыўнай сувязі паміж чалавекам і роднай зямлёй.

Гэтыя словы, на маю думку, ярка і дакладна перадаюць адносінны нашых сучаснікаў да вялікага мастака, мысліцеля, 150-годдзе з дня нараджэння якога мы адзначаем. Сапраўды, Леў Мікалаевіч вядомы ўсяму свету не толькі як чалавек магутнага творчага таленту, але і як выразнік дум народных. Аб чым бы ні пісаў Талстой — аб патрыятычных падзвігах людзей Расіі ў «Вайне і міры», аб трагічным лёсе Кацюшы Маславай ва «Уваскрэсненні» або аб жыцці іншых прадстаўнікоў працоўнай, у прыватнасці, сялянскай Расіі, — паўстае на ўвесь рост галоўны герой яго твораў — рускі народ.

Чытаючы ўспаміны сучаснікаў Льва Мікалаевіча, мы бачым яго то арганізатарам народнай школы для сялянскіх дзяцей і народных сталовых для галадаючых Разанскай губерні, то аратым на полі ўдавы-сялянкі. Ён валодаў непераўз'язнай здольнасцю адгукнуцца на боль, пакуты і гора людзей, прыйсці на дапамогу тым, хто змагаецца за лепшую будучыню. Нездарма ж Талстой называў сябе «адвакатам 100-мільённага земляробскага народа».

«Я хачу адукацыі для народа толькі для таго, каб уратаваць тых, патанаючых там Пушкіных... Ламаносавых. А яны... у кожнай школе», — пісаў Леў Мікалаевіч.

Яго мары сталі явай у Савецкай краіне. У мінулым вяскова хлапчук з-пад Мінска — Уладзімір Кавалёнак — сёння нясе працоўную вахту ў касмічных прасторах, а мая аднавяскоўка, сялянская дачка, цяляціца Яніна Вікенцьеўна Бандак носіць на грудзях вышэйшую ўзнагароду Радзімы — залатую зорку Героя Сацыялістычнай Працы!..

КНИГАПІС

ВОСПОМИНАНІЕ
ОБ А.ТВАРДУСКОМ

УСПАМІНЫ АБ А.ТВАРДУСКОМ. Зборнік. Складальнік М. І. Твардоўская. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1978.

Гэта першы збор успамінаў аб выдатным савецкім паэце, чья творчасць нарыстаецца любоўю шматлікай беларускай чытача. Сярод тых, хто піша калентныя партрэтныя паэты, — пісьменнікі (К. Сіманаў, Б. Палвой, Я. Далматоеўскі, І. Саналю-Мінітаў, К. Куліеў, Р. Банланаў), родныя і блізкія паэта (у тым ліку і верная сяброўка яго жонка — Марыя Іларыёнаўна), мастакі (аўтар унікальных ілюстрацый да «Васілія Цёркіна» А. Вярэйскі, напрыклад). Усяго ў кнізе выступае шасцьдзесят аўтараў.

Вядома, што А. Твардоўскі быў звязаны сяброўскімі і творчымі ўзаемаадносінамі з беларускімі паэтамі, перакладаў і рэдагаваў іх творы ў выданнях на рускай мове, нярэдка наведваў Беларусь і ў мірны час, і ў ваіну ў якасці карэспандэнта цэнтральнага друку. «Ён і наш, беларускі», — так называў сваё слова пра глыбокую сроднасьць і арганічную сувязь знамянітага смаліна з нашай рэспублікай народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка. З успамінамі пра сустрэчы з Твардоўскім, пра ўзаемную павагу і спраўдны ўнутраны давер паміж ім і Янкум Коласам падрабязна піша Максім Лужанін. Зусім незвычайна выглядае ў кнізе такога характару публікацыя паэмы «Варшаўскі шлях» (пераклад на рускую мову Я. Хележскага), прысвечанай народным паэтам Беларусі Арнадам Куляшовым свайму даўняму і сардэчнаму другу: такое слова натуральна ўплываецца ў трапятную гаворку аб жыцці і дзейнасці Твардоўскага, аб удзячнай памяці сучаснікаў і нашчадкаў, чытачоў сённяшніх і будучых гэтага дзівоснага майстра.

Б. КАЛЯДА.

БЕЛАРУСКІЯ САВЕЦКІЯ ПАЭТЫ. Зборнік. На грузінскай мове. Тбілісі. «Сабчота сакартвела», 1978.

Адкрываецца кніга творамі пачынальнай сучаснай беларускай паэзіі Янкі Купалы, Януба Коласа і Максіма Багдановіча. У ёй змешчаны таксама вершы больш як сарака паэтаў — нашых сучаснікаў, Пятрусь Броўка і Максім Танк, Кандрат Крапіва і Пімен Панчанка, Аркадзь Куляшоў і Уладзімір Дубоўка, Канстанцыя Буйло і Яўгенія Янішчыц, Анатоль Вярцінскі і Ніл Гілевіч, Рыгор Барадулін і Генадзь Бураўкін, Янка Сіпакоў і Васіль Зуйнак, Юрась Свірка і Алесь Рэзанаў — вось далёка не поўны пералік імён.

Над перакладамі працавалі Тэймураз Абуладзе, Іранклій Арубалі, Хута Берулава, Тэймураз Джангулашвілі і іншыя.

Шмат ініцыятывы і клопатаў у справе выдання зборніка правялі галоўны рэдактар выдавецтва А. Адамі, загадчык рэдакцыі Ш. Сулаберыдзе, паэты Х. Берулава і В. Сулаберыдзе.

Склаў кнігу Аляксей Гардзіці, уступны артыкул напісаў Уладзімір Гніламедаў. Г. ЛЕСІК.

СЛАВУТЫЯ словы Гэта «хочаш пазнаць паэта, едзь у край паэта» ў дадзеным выпадку адпадаюць як бы самі па сабе, бо мне не трэба ехаць у гэты край, каб бліжэй пазнаць паэта: я сам з гэтага краю...

Як рэдка ўсё ж у нас зямляк піша пра зямляка. Саромеемся? Як бы ненатуральна? Каб хто чаго не падумаў?! Якое глупства: працаваць поруч і думаць, што большае маральнае права сказаць пра зробленае зямляком у кагосьці іншага, а не ў цябе, зямляка?!

Я пішу пра новую паэтычную кніжку майго слаўнага зямляка, калегі і таварыша — паэта і крытыка Міколы Ароўкі. Я ўзяў гэтую кніжку з сабой на цэлае лета. Чытаў, перачытваў якраз і ў родных для яго мясцінах, якія сам з маленства зведаў. Але імі патыхнула на мяне яшчэ задоўга да таго, калі я, кіруючыся ў Вялікую Кракотку, праязджаў праз родную вёску М. Ароўкі, бо, яшчэ не маючы агульнай думкі аб зборніку, у яго вершы я ўваходзіў як у найбліжэйшую мне стыхію роднай мовы — у паэзію слоў, якую я дасюль чуў толькі на Слонімшчыне, якія дыхаюць своеасаблівым для мяне настроем і ўспрымаюцца да шчымлівага болю ў сэрцы, як подых самога маленства, першыны роднага слова, роднай песні.

Валожка! Да «Случкіх ткачых» М. Багдановіча нам з Міколам васілёк быў толькі валожкай. Гэта ўжо цяпер і тое і другое слова ўчуеш у паэты з розных куткоў Беларусі. Але ці ўчуеш дзе, акрамя як на Слонімшчыне, слова, што, здаецца, само гаркавіць вусны — слова гарэніць — у сэнсе, архаякае вусны гарчэчай; ці скажучь дзе, акрамя як на Слонімшчыне, што кара жабіцца, а не толькі каравіцца; ці прагучыць дзе, відаць, кожнаму беларусу зразумелы, збеларушаны паланізм вясціжыцца, у сэнсе — ісці наперагонкі, абганяць адзін аднаго? Вярталі мяне ў жывую моўную стыхію майго маленства і, відаць, кондабеларускай, хоць па ўжытку больш мясцовыя, словы пабожываў, памочны, забелка, напровесну, упар-трава, поўны з

М. Ароўка. Матчына жыта. Паэмы і вершы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

венцамі і інш. Мы ўвогуле вельмі мала сталі пісаць пра мову паэтаў. У нас няма заўважанасці на аналіз таго, як хто з іх убагачае лэйсіку, нюансавасць, сінтаксіс мовы. Мы як бы сталі больш азірацца на акадэмічныя слоўнікі, чым паглыбляцца ў сваю памяць.

га краю, паплечнікам таго маляўнічага камсамольца Валяніціна Таўлая, які жыў — перайдзі адно крутую гару — у суседняй Рудаўцы. Такія вершы, як «Бацькаўшчына», «Вялікая Кракотка», «Чытае Купалу дзядзька Васіль...», «Балет на лёдзе», «Да каранёў прыхо-

удоўны Дом культуры, вялікая бібліятэка. Сам жа М. Ароўка, які колісь тут вучыўся, браў кнігі ў бібліятэкара Аляксандра Іванавіча Жыткевіча, калі бібліятэка знаходзілася ў прастай сялянскай хаце, з часу, калі яна была заснавана ў 1927 г., адрозніваў названая імя Янкі Купалы. Сёння мы звычайна не гаворым аб начытанасці паэтаў: яны, вядома ж, павінны быць начытанымі, бо як інакш? Але, думаючы ў Кракоцкай бібліятэцы, што тут пачынаўся паэт і крытык М. Ароўка, я ўсё ж мімаволі працягваў думаць пра сённяшняю нашу начытанасць. Канечне, чытаем, думаем, але ж, — прадаўжаў разважаць я, — ці вельмі ў многіх з нас знойдзецца столькі пацвярджэнняў таго, колькі ён чытае, як, напрыклад, у М. Ароўкі — крытыка? Здыўляе нават прасты пералік аўтараў, пра якіх ён пісаў. Фактычна, няма такога з беларускіх савецкіх паэтаў, пра якога б М. Ароўка не пісаў, калі толькі ёсць у гэтага паэта хоць што вартае.

І ўсё ж гэта не найбольш удзячнае для літаратара спалучэнне — быць і паэтам, і крытыкам: цэлі ўсё-такі не з блізкіх і — галоўнае — як часта «чыстыя» паэты ківаюць у такім выпадку, што ты, маўляў, больш крытык, чым паэт, у той час як «чыстыя» крытыкі ківаюць наадварот.

Прачытаўшы новую кнігу паэма і вершаў М. Ароўкі, я зноў пераканаўся ў тым, што яго паэзія не толькі не на перыферыі дзейнасці яго як літаратурнага крытыка. Яна ўвогуле не на перыферыі ўсёй нашай сучаснай беларускай савецкай паэзіі, а кніжка ў цэлым месцамі нават да гранічнага ўвпукляе сучасны асэнсавальны яе пафас. У цэлым дрэва паэтавай думкі ў «Матчыным жыце» ўвогуле вельмі разгалінаванае, паэт развівае шматлікія новыя матывы, нюансы думак, пачуццяў, адчуванняў. «Ёсць пытанні — і ты не ўцячэш ад адказу», — вось адна з галоўных думак паэта, звернутых да сучасніка і да сябе. І як бы крэдам і сучасніка і свайго паэта сцвярджае:

Ты праджан зямлёю:
Не проста наступнік,
Ты заступнік
Яе характава, праваты.
Думай, думай —
Іначай, навошта ты?

чым спрабаваць не даць памерці багаццю, каторае ніякімі слоўнікамі ніколі не ахопліваўся. Мая павага да новай кнігі М. Ароўкі пачыналася менавіта з удзячнасці яму за вяртанне мне мною прызабытых слоў.

З яго кніжкай я вяртаўся, аднак, не толькі ў блізкія мне абсягі мовы, — з ёю ўсё больш і больш я ўваходзіў у свет, вядомы мне і невядомы, блізкі і разам з тым аб'ектывізаваны талентам паэта, сталасцю яго, адметным светаадчуваннем, характарам, паэтычным майстэрствам. Можна, каму іншаму так і не кінуюся б у вочы верш «Чытае Купалу дзядзька Васіль...», як мне, які сам чуў, як у Кракотцы на юбілей Вяліка-кракоцкай бібліятэкі імя Янкі Купалы той самы дзядзька Васіль чытаў купалаўскі «Курган»; можа б, кагось так не ўсхваляваў бы, як мяне, і верш «Вялікая Кракотка», каб я сам не паціскаў рук Жыткевічам, Збраёвічу, Трафімовічу — дзядзькам, якіх у гэтым вершы апавядаваў М. Ароўка, дзядзькам — жывой гісторыі гэта-

дзім мы пазней». «Цябе, мой край!» — гэта сапраўды ўсхваляванае дакрананне душой да сваіх вытокаў, да каранёў, да святога нам — рэвалюцыйных традыцый народа, да той блізкай нам і ўжо няблізкай для нашых дзяцей гісторыі, калі камуністы, камсамольцы, яны ж і сейбіты, і паэты, і бібліятэкары, падымалі народ на барацьбу за зямлю і волю, за свабоднае развіццё роднай мовы, літаратуры, народнай культуры. Ва ўсіх пералічаных вышэй творах, як бы разам з паэтам кожны, напэўна, адчуе, «як гукае час-барацьбіт» па нас «і сягоння важка». І — наогул гаворачы аб новай кнізе паэта — мне тут найперш хочацца сказаць яму, што самую асноўную яе задуму ён здзейсніў, што ён сапраўды, «нібы цяпельца... у сабе збярэ», «гняздоўе неадступных дум, трывог, паселішча радзінных душ і дрэў», каб хтось з ім «тут сэрца адагрэў». Не аднаму мне, напэўна, адагрэюць сэрца лепшыя вершы кнігі М. Ароўкі «Матчына жыта»!

Цяпер у Вялікай Кракотцы

У ПЛЫНІ НАРОДНАГА ШЧАСЦЯ

тонкае, запаветнае, самае, здавалася б, нялёўнае ў чалавеку — яго інтымны свет, асяродак развіцця яго пачуццяў, настрою, духоўных узрушэнняў.

На фоне вельмі жыццёвых сітуацый і дэталей ўсхваляваная споведзь, даверлівая і праўдзівая» (І. Цішчанка) лірычных герояў тэсні гучыць вельмі ярка, асабліва шчымліва, эмацыянальна. Пра самае неразгаданае, самае балючае і радаснае апавядаецца, на першы погляд, так проста і звычайна: «Кругла, мала балоцечка, там хадзіла малодачка. Да хадзіла, напаяла, сваю красу засявала. — Расці, расці, краса мая, тонкая высокая, каранем глыбокая, лісцейкам шырокая...»

«Наша народная песня вылілася з сэрца, вуснаў і фантазіі ўсяго народа беларускага і дзеля таго называецца — народнай». Так сказала Цётка. А хто з нас услед за Максімам Багдановічам не прызнаваўся: «Між цёмных абразкоў прайшоўшага жыцця шукаю сквапна штось трывожнаю душою»? А ў трывожную душу кожнага, як было і раней, прылятае з

шумлівага бору народнай песні сімвалічная зязюленька, прыплывае з берагоў народнай мудрасці рэчанька пачуцця, уплываецца сцяжына болю і роздуму, радасці і надзеі. Азнамяленне з псіхалогіяй творчасці, прыродай паэтычнага светаразумнення і паэтычнай структуры паставіла ў цэнтр найперш пытанне псіхалагічнага адлюстравання чалавека ў фальклоры.

Песня выкарыстоўвае розныя сродкі для стварэння вобраза чалавека, у тым ліку тыпізацыю і аб'ектывацыю, перадачу ўнутранага стану, метафарычнае адлюстраванне працягу прыроды і г. д. Усё гэта добра спалучана ў песнях пра каханне, што маюць асаблівую мастацкую прыроду, што выйшлі з нетраў беларускай абрадавай творчасці, вылучыліся ў асобную групу і формальна свайго існавання, і асаблівасцямі паэтыкі. У цэнтры апавядальнасці тут — сам чалавек, яго пачуццё, яго паводзіны, намеры і думкі. Ці працуе чалавек у полі, ці едзе па дарозе, ці размаўляе са

сваякамі, суседзямі, жывёлай, дрэвамі, птушкамі — ён, менавіта ён, яго жыццё і настроі складаюць сюжэтную аснову твораў.

Песні пра каханне, як пазаабрадавая лірычная паэзія, вядома ж, блізкія да іншых песенных жанраў і груп. Яны выяўляюць духоўны мікраклімат чалавека, і ў адлюстраванні пачуццяў лірычных герояў блізкая падыходзяць да традыцыйнай сямейна-бытавой і вясельнай лірыкі. Пра гэта сведчаць некаторыя сюжэтыныя сітуацыі (вячэрняе, развітанне з каханым з-за маці, сваякоў, чужых людзей, частковае апісанне цяжкага сямейнага жыцця і г. д.), а таксама сімвалічныя вобразы зары-зарніцы, пярэсценка, свечкі, вянка. У той жа час лірыка пачуццяў мае некаторыя агульныя сітуацыі і матывы з каландарна-абрадавай паэзіяй, асабліва тыя песні, дзе падзеі адбываюцца на фоне прыроды ці ў час працы.

Творы, сабраныя ў кнізе «Песні пра каханне», багатыя па сваёй мастацкай прыродзе, разнастайныя па зместу і фор-

Думкі паэта — самыя глыбокія — аб сваёй прыналежнасці роднаму краю, зямлі ўвогуле, сусвету. «Сэрца, спазнаўшае сувязь», — так адчувае, самавызначае паэт сваё сэрца, прычым сувязь для яго — гэта не так спалучанасць часу мінулага і сённяшняга, не так навіязванне мастоў з вялікімі папярэднікамі ў літаратуры, хоць і гэтыя матывы М. Ароўка развівае, як сувязь сусвету з жыццём на зямлі, з'яднанасць усяго жывога і нежывога на самой зямлі (вершы «Пачынаю ўгадваць зорку...», «Таёмнасць перапляцення», «Я — сучаснік васьмі гэтах...»). Паэтычная прыналежнасць Беларусі, яе людзям, гісторыі, літаратуры, дрэвам і травам — гэтае пачуццё ў цэлым успрымаецца як нейкае новае, зычанае менавіта нашым часам, адчуваннямі нашага сучасніка, савецкага чалавека-інтэрнацыяналіста, які зірнуў на ўсю Зямлю з космасу. Не хачу сказаць, што падобнае адчуванне роднай зямлі выяўляе сёння адзін толькі М. Ароўка, што гэта толькі яго адкрыццё патрыятычнай тэмы сёння. Ды якраз у новай кнізе менавіта М. Ароўкі (прынамсі, для мяне) яно ўдавоўнілася ўпершыню так рэзка, нібы самой гэтай кнізе біла зорная хвіліна, каб так скандэсавана самавызначылася цераз яе яшчэ адна з найвышэйшых асаблівасцей нашай паэзіі апошняга часу.

...Калі напярэці — цераз гару — ісці ў Вялікую Кракотку з Едзвіч — роднай вёскі М. Ароўкі, то на грэбені гары нельга не спыніцца, не задзівіцца далеглядамі, што адкрываюцца вачам. Сапраўды, кажучы радком самога М. Ароўкі, як «гнездо за пазухай зялёных гор», адначасова і да ручая ў высокім алышаніку і да дымна-сіняга бору, што падступіў да самага альховага гаю, туліцца Кракотка. У яноне пагодняга поўдня, кажучы тут, дванаццаць вёсак налічыць, гледзячы ў далеч разнаснажанай даліны Зялёвянкі. Вёсак я не лічу: на той бок Зялёвянкі была ўжо Брэстчына — радзіма таго, хто першым з гэтых далін і ўзгоркаў сягнуў да зорак...

Шмат мясцін мяне ўражала ў «Кнізе аднаго паўтэра» П. Клімука. Але ці не дзіва, аднак, і гэта: касманаўт, хоць больш

чым на дзесяць гадоў маладзейшы ад паэта, ён нібы сышоўся з ім, аўтарам верша «Якуб Колас у Мінскім астрозе», калі браў у першы свой палёт томік вершаў Якуба Коласа! Яны сышліся ля сваіх духоўных вытокаў. Яны сышліся ля іх і тады, калі паэт пісаў пра зямны лёс Максіма Багдановіча, а касманаўт у сваёй кнізе «Зоры — побач» успамінаў Багдановічаў рамана «Зорка Венера ўзшыла над зямлёю». Але для мяне тут, можа, больш галоўнае тое, што паэт і касманаўт сышліся не толькі ля «каранёў», — сышліся яны і ў сённяшнім адчуванні Зямлі, роднага краю, хоць адзін з іх з большай вышыні, чым кракоцкая горка, яе не азіраў.

У сваёй кнізе «Зоры — побач» П. Клімука цытуе верш А. Куляшова «Зямля», напісаны паэтам яшчэ ў 1947 г., цытуе дзеля раскрыцця таго пачуцця, якое ён перажываў, зноў ступіўшы на зямлю, пабываўшы ля зорак. Сапраўды дзівосная сіла паэзіі! Сіла прадчування, псіхалагічнага прагнозу, ці што. Паэзія, яшчэ да выхаду чалавека да зор, ужо ведала, якім будзе ён, чалавек, што вернецца з-пад зор! Ці ж наша паэзія не можа ганарыцца тым, што яна так вычувальна пачала паэтычны летанік выхаду чалавека ў космас, залюга да самога гэтага выхаду?

Але павінен быў і сам гэты выхад пакласці свой адбітак на паэзію. Я не ведаю, ці да свайго ўзлёту да зор аўтар «Кнігі аднаго паўтэра» быў душою такі ж паэт, якім ён выявіў сябе ў сваёй кнізе, улюбены ў дрэвы і вецер, дождж і шолах лісця, фарбы і гукі зямлі. Але я пэўна ведаю, што да зборніка «Матчына жыта» ў М. Ароўкі не было нізкі вершаў, падобнай да «Песні дрэў». І я напэўна ведаю, што гэта пасля кніжкі П. Клімука я сам не логікай, а пачуццямі зразумеў: нашая Зямля, якая яна маленькая! Лейтматывам праходзіць гэтая думка праз разважання касманаўта, як і яго заклік берагчы Зямлю, як і яго захапленне чужою Зямлі і клопат з-за ўсяго таго, што Зямлі пагражае. Вершы раздзела новай кнігі М. Ароўкі «Песні дрэў», яны таксама выраслі якраз з падобных жа па-

чуццяў, дум і трывог. Так, у лірычнага героя верша М. Ароўкі «Пануе над сэрцам закон паскарэння...», як і ў касманаўта, няма ўжо ранейшага адчування аграмаднасці Зямлі. Есць іншае: «І Зямля заплывае мне ў сэрца ўся (падкрэслена паэтам.— А. Л.), як радзінны дом». Прыналежнасць роднаму краю ў яго спалучанасць з усім светам і сусветам — гэтае адчуванне нараджае маштабнасць пачуццяў паэта («да прастораў я слыхам прырос; «абвядзіце чырвоным на карце кожны боль, кантыненты без сну. І на пошук ратунку дадайце ну яшчэ — хоць хвіліну адну!»), глабальнасць, ці што, паэтычнай вобразнасці, думкі, як у вершы «Народжаны ў свеце машына...» У гэтым верлібры паэт разважае: «...Столькі вогненных акіянаў — і так яны раскруцілі на восі старой Зямлю, што за яе зялёны борт з трывогай ухалілася ўсё чалавецтва!» Так, сапраўды: за «зялёны борт» дрэў і траў трывожацца і касманаўт і паэт, трывожацца за Зямлю — «зялёную калыску», што «яшчэ калыша столькі новых песень, што іх, калі на добры пойдзе лад, ніколі ў свеце не пераспяваць дрэвам і людзям». Іх агульны клопат, такім чынам, каб пайшло «на добры... лад», каб абергачы зямлю, свет людзям, чалавецтву.

Пачуццё віны ў лірычнага героя М. Ароўкі — не так пачуццё віны перад бацькам-сёбітам, хоць і яно гучыць у кнізе даволі моцна (верш «Бацькаўшчына»), як перад «узлескамі, барамі». У іх просіць ён даравання, што, іх сын, «як вецер, бяспутны, пакінуў» ён іх дом, пакінуў «без пары, каб біцца ў пытаннях адвечна-пакутных...» Адсюль менавіта асноўныя вытокі асэнсавальнага пафасу кнігі, пульсуючы думак паэта.

Гэтым пафасам напоўнены не толькі лірычныя рэчы кнігі, але і эпічныя творы, уключаныя ў яе. Калі ў лірычных вершах паэт быў больш у сувязі з будучым Зямлі, то тут ён больш у сувязі з гісторыяй, з успамінамі пра Вялікую Айчынную вайну, першыя пасляваенныя гады. Лірычны герой паэмы «Матчына жыта» — наперш мысліцель і мараліст, ён нават

не брат лірычнага героя вершаў паэта, а проста працяг яго, ці што, хоць эпічны твор даў паэту мажлівасць даць на гэты раз свайму герою больш разгорнутую жыццёвую біяграфію, і гэтым паэт выйшаў да паэтызацыі народнага лёсу — жыцця маладых равеснікаў у першыя пасляваенныя гады на ўмовах, якімі яны былі тады ў родзінных мясцінах паэта.

Паэма «Матчына жыта» моцна сімвалай каласоў, жыта, снапа. Вось яе ключавыя радкі: «Зямлі далёка не ўсё роўна: расце на полі жыта ці бур'ян». І далей:

Зямля рунец жадае ансамітам.
Ей не ўсё роўна:
Сноп альбо аноп,
На свеце, мусіць,
добра ўсё было б,
Каб людзі болей думалі
пра жыта!

І дзеля гэтага паэт думае:
Зямлі патрэбна жыта...
Запавет
адзіны і справядчы —
людзям, нівам.
Нясу яго я ў слоўе
лейтматывам
праз лёс уласны,
праз трывожны свет.

Але сюжэтная аснова «Матчына жыта» як бы не ўпараўні з вышэйшай пафасу думкі паэта, як і не ўсе побытавыя малюнкы паэмы, ці, відаць, дакладней будзе сказаць, пафас у гэтым творы часта як бы сам па сабе, сюжэт — сам па сабе, і толькі асобныя кавалкі аповесцевага матэрыялу зліваюцца з высокай сімвалай твора (урыўкі, што пачынаюцца словамі «Ехала жыта...», «Што творыцца на вакзалах», а таксама сон пра «мяшкі жыта...» белярыбыны). Канкрэтна-апавадальніцкі пачатак, такім чынам, робіць твор больш аповесцю ў вершах, чым паэмай. Але для мяне, як і для ўсёй нашай паэзіі, «Матчына жыта» застаецца творам важным, цікавым наперш сваёй гістарычнай праўдзівасцю, далучэннем да паэтызацыі лёсу народнага, звязанага з сапраўды па-паэмаму ўзбуджэнняй пульсуючай думкі, сімвалаў, па-народнаму ёмікі, значных.

Паэтычны дар М. Ароўкі, на мой погляд, увогуле моцны перш за ўсё канкрэтнасцю паказу, ёмістасцю паэтычных дэталей. У яго творах пераважае пануе эпічны спакой, а эмацыянальнае рэакцыю чытача выклікае якраз спалучэнне з

канкрэтнымі вобразамі, з'явамі, падзеямі гуманістычнага пафасу, як гэта ў баладах «Выбар», «Ваўчыца», у «Баладзе пра сабаку». Названая балада М. Ароўкі — гэта ўвогуле творы, якія ўпрыгожаць любую анталогію. Стыль М. Ароўкі-паэта для мяне ў гэтых трох баладах праявіўся ў найбольш «чыстым» выглядзе, як і ў маналагічна-баладнай паэме «Хіміна хата», у вершы «Палю за сабою масты...» і інш. Ды, відаць, не дзіва, што, сам пішучы пра мноства паэтаў, М. Ароўка-паэт тады-сяды падпадае пад абладу формы таго ці іншага паэта, і наперш, як мне здаецца, формаў паэзіі М. Танка (вершы «Пачынаю ўгадваць зорку...», «Спачатку ўсё ж быў хлеб...», «Песні дрэў»), А. Вярцінскага («Камарыная алегорыя»), П. Макаля («Антытэты»). Скажаце, непазбежна агульнасць формаў, прыёмаў, калі паэты ідуць у адным рэчышчы? Няхай і агульнасць, але паэт павінен дбаць аб чысціні свайго голасу, вычуваць сябе — галоўным чынам — у інтанацыйных асновах, каб агульная для ўсіх форма стала толькі яго формай. А то часам вольнае што атрымліваецца: крута, густа, па-арочкаўску дэталі выпісаны верш «Партызанскі хутар». А як узбуджэнна-эпічна ўзнікае з яго вобраз беларускай жанчыны! Ды верш гучыць па-танкаўску. Я ў ім бачу прыёмы, форму, прафесіяналізм, і мне проста крыўдна, што вольнае, здавалася б, выдатна выпісаны верш не стаў індывідуальным Ароўкавым паэтычным адкрыццём. Сапраўды нялёгка «даплысці да высокага берага мэты», як піша паэт у цікавым сваім вершы «Камоніс». Але, на мой погляд, галоўнае — усведамленне мэты: да ўсведамленага даплыеш, няхай і з нейкімі стратамі, прыпынкамі.

Прыпынюся —
У сабе разбярэся,—
піша М. Ароўка ў вершы «Прыналежнасць». Мне ў цэлым яго новая кніга «Матчына жыта» здалася прыпынкам, на якім паэт шмат у чым разабраўся ў сабе, у навакольным свеце, думках і пачуццях, блізкіх яму і мне, і якія, спадзяюся, стануць блізкімі не толькі яму і мне.

Алег ЛОЙКА.

ме. Калі ў дыялагічных песнях чуецца водгалас вяснянак, карагоду, то ў маналагах ярка выявілася эмацыянальнае асэнсаванне народнага ўсяго навакольнага жыцця ў сувязі з асабістым жыццём кожнага чалавека. У апісанні чалавечых узаемаадносін бачыцца нам важны этап развіцця народна-песеннай філасофіі. Гэта найперш — узбагачэнне і выяўленне народнай самасвядомасці, самавыражэння. Песня, як добрая вясковая жанчына, глядзіць з-пад хусткі далёкіх, але вечна маладых вачэй у наш сённяшні дзень, і, вядома ж, у заўтра.

Думаецца, пры падрыхтоўцы тома перад яго складальнікам І. Цішчанкам стаялі нялёгкае праблемы. З мноства тэкстаў патрэбна было выбраць самыя лепшыя. Да таго ж, у запісах фалькларыстаў мінулага і пачатку нашага стагоддзя песні пра каханне часта не вылучаліся ў асобныя групы. Напрыклад, шмат песень пра каханне сабрана Міхалам Федароўскім (пяты і шосты тамы «Людзі Беларускага»), якія выдзелены ў асобную групу і сістэматызаваны. Аднак нямаю іх і сярод абрадавых і сямейных твораў. Дакладнай жанравай класіфікацыі, безумоўна, перашкаджаў шматлікі кантэмінацый, паяднанне розных сюжэтных сітуацый і матываў. Ды і некаторыя любоўныя песні паддзены з паметкамі: «асенні»,

«жніво», «восень», як аўсы жнуць», «вясенняя, полючы лён спяваюць» і г. д.

Нямала песень пра каханне і сярод абрадавых, сабраных П. Бяссонавым. Звяртаеш увагу на такія творы, як «За гарою, за гарою гром грымеў», «Есць у полі крынічка халодная з вядомым любоўнай лірыцы сумным дыялогам паміж закаханымі: «Дзеванька, сухотанька мая, ці будзеш ты па мне тужыць, як я пайду ў войска службы?» — Мне бачыцца, што я не плачу, за слязамі света я не бачу; мне бачыцца, што я не тужыся, ад ветру я, малада, валюся»; а таксама «Каля саду, саду дарожка пайшла», «Чаму цябе, дзеўка, на улціцы нету», «Баравая зяюлька». Пра такія песні з розных зборнікаў, што не ўжыты ў выданні, можна было б сказаць ва ўступным артыкуле, напісаным у асноўным грунтоўна, з веданнем матэрыялу і вялікім пачуццём.

Значная колькасць твораў пра каханне сабрана П. Шэйнам. Песні гэтыя названы «бяседнымі». Цікавыя яго заўвагі да твораў, якія пэўным чынам дапамагаюць даследчыкам пры сістэматызацыі і класіфікацыі песень: «каханы жэніцца на іншай...», «дзяўчына просіць каханага, які ад'язджае, развітацца з ёй па-сяброўску», «песні-загадкі», «эпосы на рэчку, што ўтапіла каханага», «рэўнасць і сварка каханых» і г. д.

Фактычную аснову зборніка складалі песні, сабраныя вядомымі зборнікамі мінулага стагоддзя, а таксама савецкімі кампазітарамі, фалькларыстамі. Сярод іх — В. Дабравольскі, І. Насовіч, Р. Шырма, Г. Цітовіч, М. Чуркін, М. Грынблат, Н. Гілевіч і інш. Шмат выкарыстання твораў, што зберагаюцца ў архіве Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. Усё гэта матэрыял важкі, змястоўны, выразны. Праўда, дзе-калі адабраны не са «мя лепшыя» з варыянтаў.

Асобнае пытанне — падзел песень на групы і падгрупы. І. Цішчанка справядліва заўвагае, што «класіфікацыя і сістэматызацыя песень пра каханне, як і ўсёй пазаабрадавай лірыкі, складаная і нераспрацаваная праблема ў нашай фалькларыстыцы». Нягледзячы на тое, што многія з гэтых твораў шматзначныя, разналікія па зместу і тэматыцы, у зборніку ўдалося ў асноўным зрабіць грунтоўную і лагічна абгрунтаваную кампазіцыю вялікага матэрыялу.

Песня пра каханне часам нагадвае горкае ўздыханне. Як многа ў ёй слёз, накіпелых у народным сэрцы за стагоддзі нацыянальнага ўціску і сацыяльнай няроўнасці, калі самыя светлыя пачуцці вырасталі на полі бядоты, сіроцтва, бяспраўя. І ўсё ж народная песня — гімн аптымізму і святлу. Та-

му справядліва, што ў зборніку творы пра каханне, радаснае і шчаслівае, змешчаны ў самым канцы. У асноўныя песенныя матэрыялы падзяляецца на дзве групы; каханне дзяўчыны і каханне хлопца. Такая кампазіцыя таксама заканамерная, хоць, заўважым, многія творы па зместу адначасова могуць быць змешчаны і ў першай, і ў другой групе. Большасць жа з іх, як вядома, уяўляюць сабой дыялогі паміж Ім і Ёй, разважаюць адразу пра пачуцці абодвух закаханых.

Ураджае багацце паэтычных прыёмаў, мастацкай сутнасці народных твораў. Як незвычайна гучаць сёння многія песенныя сімвалы, якія багаты асацыяцыйны выклікаюць яны ў нашай свядомасці: «Ой, вяду бяду, ой, вяду бяду, ды бяда не вядзецца. А пад зішняю, пад чэршыняю бяда спаці кладзецца. Ой, ляжы, бяда, ды засні, бяда, на ўсю ночаночку спаці, а я молада-маладзюсенька пайду міла шукаці»; «Ты, дзяўчына, скажы, не утовай, скажы праўданку ўсю, дзе ўзяла красу? — Я спаткала красу ў зялёным лясу, у зялёным лясу, пад рабіначкай...»; «А дзе ж доля падзелася, ці ў агні згарэла? Калі ў агні згарэла — ляці папяляком... Калі ў вадзе патанула — ляжы камяном...»

Ураджаючыя эпітэты і параўнанні: «А ў горадзе гардавіца павілася ў трубку. Любіў хло-

пец дзяўчынаньку, як голуб галубку. Любіліся, кахаліся, — іх маці не знала, а цяпер разышліся, як цёмная хмара»; «Есць у мяне, ёсць у мяне тры кані на стайні. Адзін конік — як лебедзь бяленькі, другі конік, другі конік — як голуб сівенькі, трэці конік — як воран чарненькі...»

Перагортваючы новае выданне з серыі «Беларуская народная творчасць», яшчэ раз значнае непаўторнасць і змястоўнасць нашай народнай лірыкі. Па паэтычнай прыродзе песні пра каханне суб'ектыўныя, але ў той жа час валодаюць вялікай сілай аб'ектывацыі эмацыянальнага і эстэтычнага ідэалаў народа. Знаёмства з матэрыялам па падгрупам тыпу: «Знаёмства. Жаданне сустрачы», «Нагаворы на дзяўчыну. Маці-парадніца», «Дзявочая доля. Недабраная пара. Шчырасць у каханні» (Каханне дзяўчыны), або «Прызнанне», «Журба хлопца», «Ашуканы давер, здрада», «Вернасць» (Каханне хлопца) — гэта выяўленне праўдзівых жыццёвых падзей, сацыяльна-эканамічных асноў жыцця беларускага сялянства ў далёкім мінулым. Гэта найперш выказанне словам і музыкай маральна-этычнага погляду народа на такія светлыя і вечныя паняцці, як каханне, вернасць, высакорданнасць, чалавечая годнасць.

Валянціна КОЎТУН.

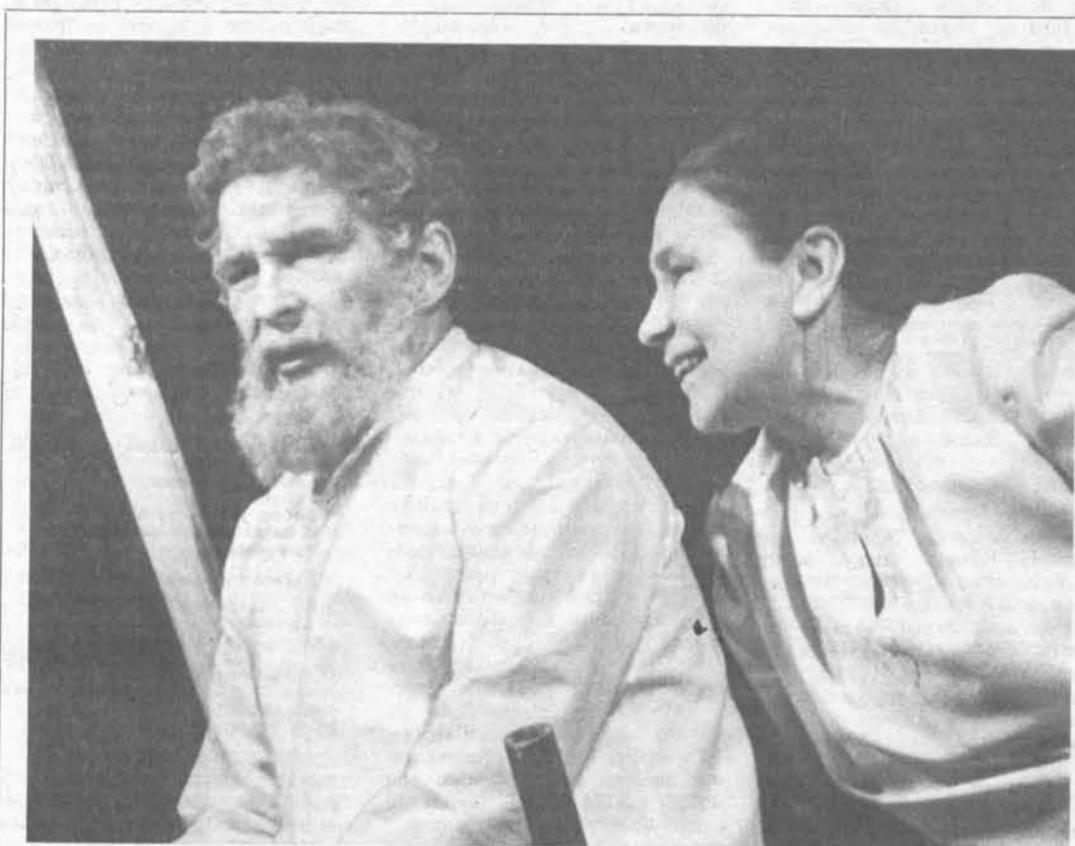
ТЭАРЭТЫЧНА акцёрскіх амплуа нібыта болей не існуе. Больш таго — з'явілася нешта нахштальт «антыамплуа», калі акцёру раптам прапаваюць ролю, літаральна супрацьпаказную ягоным псіхафізічным дадзеным. І тады Яўгеній Ляонаў іграе чэхаўскага Іванава, Кірыл Лаўроў — Малчаліна, а Сяргей Юрскі — Чацкага... Напісаўшы гэта, я спынілася: аказваецца, тое, што некалькі гадоў здзіўляла многіх і нават шакіравала, сёння зусім такім не ўяўляецца, і прыклады «відавочнага — неверагоднага» ўжо знаходзяцца дзесьці зусім побач. І, як вясвятляецца, іх не пералічыць.

Ну, добра, амплуа няма. Індывідуальнасць? Мастакоўская, чалавечая, фізічная, маральная, псіхалагічная непаўторнасць? Тое ў артыстычных дадзеным, што можа быць сугучна ролі або павінна стаць кантрапунктам? У любым выпадку акцёру даводзіцца ствараючы вобраз, не толькі шукаць у сабе (і звонку), але і нешта ў сабе пераадолець, нечым «перахварэць». Ці то перамагчы ўяўную лёгкасць узаемаадносін са сваім героем, ці то, наадварот, «несумяшчальнасць», неадпаведнасць. У апошнім выпадку яшчэ спатрэбіцца пераконваць — не толькі сябе, але і глядача — у сваім праве на ролю.

Ці даводзіцца прайсці праз гэта кожнаму акцёру? Несумненна, так або інакш, — даводзіцца. А Галіне Макаравай і Генадзю Аўсянікаву давялося ў поўнай меры. Гэта, бадай, і ёсць адна з прычын таго, чаму мы гаворым пра іх разам — пра дваіх акцёраў, якія прыйшлі ў тэатр па-рознаму і ў розныя гады і аказаліся звышзвычайнымі, нарэшце, воляю лёсу (або ўжо воляю драматурга?) у агульных спектаклях, у агульных тэатральных клопатах і трывогах... Драматург Андрэй Макаёнак убачыў гэтых акцёраў сваімі, і з тае пары яны і для нас, глядачоў, шмат у чым вызначаюцца п'есамі Макаёнка. А тэатральная практыка — вялікі яна драматург! — патрабавала вывесці Макарава і Аўсянікава бліжэй да рампы, да святла, да глядача, даручыла ім весці з глядачом найважнейшы дыялог. І назвала іх, акцёраў, народнымі.

...ПЯТНАЦАЦІГАДОВ А Я санітарка Старобінскай бальніцы не мэрля стаць артысткаю — з чаго б гэта ёй марыць пранябачнае і нечуваннае? Але мела сур'ёзны намер стаць фармацэўтам. Мара гэтая павяла яе ў Мінск — вучыцца (паводле легенды, ледзьве не басаноў) заявілася будучая фармацэўтка ў сталіцу). Для пачатку медыцынскай кар'еры трэба было зарабляць на жыццё, і яна ўладкавалася санітаркаю ў клініку. А там — самадзейнасць. І — аб'явы прадатковы набор у вярхоўную драматычную студыю пры Першым БДТ. Без адрыву ад вытворчасці. Відаць, гэта ўсё і вырашыла, бо «адрывацца» ніяк не выходзіла. Так медыцына страціла фармацэўта, затое беларускі тэатр набыў — Галіну Макарава.

Генадзь Аўсянікаў вучыўся ў Беларускай тэатральнай — «з адрывам». Хлопец з Бялынічаў трапіў у інстытут шчасліва, у безмяцежныя (вельмі адносна — безмяцежныя) пасляваенныя ўжо гады. Да купалаўцаў шчаслівы выпускнік прыйшоў па размеркаванні, што для акцёраў значыць — па запатрабаванню тэатра. Значыцца, прыгледзіўся ён тагачаснаму галоўнаму рэжысёру К. Саннікаву. А той, дарэчы, быў яшчэ і кіраўніком курса ў інстытуце, і запрасіў у той год не аднаго Генадзя. Год аказаўся для тэатра ўрадавым: былі запрошаны яшчэ Марыя Захарэ-

Народныя артысты БССР Галіна Макарава і Генадзь Аўсянікаў у спектаклі купалаўцаў «Святая прастата» па п'есе А. Макаёнка.

ВНІМАННЯ І ПЕЧАКАЛІВІЦА

віч, Галіна Талкачова, Віктар Тарасаў.

Усё складвалася выдатна. У тагачасным рэпертуары мільгаюць імёны гэтых «навабранцаў». Толькі... Аўсянікаў заўсёды ў канцы праграмы: то «другі баец», то «трэці стражнік», а то і проста — «хлопчы, дзяўчаты — акцёры тэатра». Пакажашча сярод «хлопцаў» або «гасцей» круглая фізіяномія з пшанічнымі тугімі кучарамі, заблішчыць прыжмуранае вока — сімпатычны хлопец — і ўсё. Другія ігралі галоўныя ролі, свае ж сябры, аднакурснікі, становіліся прыкметнымі, вядомымі: напэўна, неспакойна на душы было ў Генадзя: «Можна, штосьці не так робіцца, не туды едзе?» Ані выгляду не падаў, усміхаўся, жартаваў, пакепліваючы з сябе, — і працаваў, працаваў шмат і прагна. Радзі, тэлебачанне ў нейкай меры «наталіялі смагу».

Але і тады нельга было сказаць, што жыццё праходзіла ў чаканні, адчуваўся ў Аўсянікаву нейкая бесперапынная ўнутраная работа. І, бывала, нават у эпізодзе — драбноткім ці трохі большым — за драбноткі, у ролі трэцяга плана — раптам — хаця гэта толькі знешне «раптам!» — бачыўся характар, ды яшчэ які! Ды толькі праз гады мы здолелі павартасці ацаніць тую мужнасць, з якой Генадзь гадаваў, ствараў з сябе акцёра. А тады выбягаў, прытанцоўваючы ці то ад азнобу, ці то ад сарамжанасці нехлямяжы «цяжкі» хлапчына ў «Першай старонцы» — і спыняў на сабе наш позірк, і пасля доўга казытала «стрэмка» ў душы: трывога за ягоны лёс.

«Студыйка без адрыву», Макарава ўжо ў 1936 годзе апынулася ў спектаклі «Платон Крэчат» — іграла санітарку;

відаць, памагла «асацыяцыя паводле падабенства». Пасля (у масоўках і нават у эпізодах) выходзіла на сцэну ў «Падзі Сярэбранай», у «Салаўі», у «Кацярыне Жарнасек», дзе ёй давялося дубліраваць «саму» тады яшчэ зусім маладую, але ўжо славутою і любімую глядачамі Лідзію Іванаўну Ржэцкую. Праз гады пройдзе гэтая эстафета: Галіна Макарава будзе атрымліваць ролі Ржэцкай — то ў чаргу, то па спадчыне...

І ТУТ Я ЗНАХОДЖУ падабенства лёсаў: сённяшняя тэатральная практыка пацвярджае, што працэс накаплення, які расцягнуўся для Макаравай на яшчэ больш доўгія гады, быў настолькі ж значны, бесперапынны, упарты, як у Аўсянікава. Праўда, менш было бясплоўных роляў, сакавітая, важкая каларытнасць яе жанчын, пярэчая «смачная» мова, яркае пачуццё гумару не маглі не прыгавяць погляд рэжысёра. Так, паступова, адна за адной, выходзіць на сцэну яе жанчыны, часцей за ўсё энергічныя, імклівыя, звонкагалосыя, характэрныя чалавечай пэўнасцю, але ж часта прызначаныя ілюстраваць адну рысу, і нават вычарпальна «сфармуляваныя» аўтарам проста ў пераліку дзейных асоб, як у «Вечнай крыніцы» Д. Зорына, дзе значылася: «Варвара — уладальніца жарабка Буяна». Спіс роляў падаўжаўся, гады ішлі.

Перабіраю старыя запісы: сціплае ўпамінанне Макаравай, Аўсянікава, але героі тых гадоў — не яны.

Макарава была занятая ў рэпертуары шмат, але па-за тэатрам чулі пра яе мала. Затое ў тэатры дакладна ведалі, колькі ўмее Галіна Макарава, як бывае цяжка побач з яе непадробнасцю, як часам квольмі,

анемічнымі выглядаюць іншыя «стварэнні» побач з яе — паўнакроўнымі, нейкім цудам угаданымі, сабранымі па крупінках, але на выгляд проста цалкам перанесенымі на сцэну з вуліцы, плошчы, вёскі... Вось тут хочацца забегчы наперад і прыгадаць, што кожная роля Макаравай вылучаецца гэтай сапраўднасцю, «нязробленасцю». Пагартаем старонкі «Трыбунала», «Лявоніхі», «Апошняга шанцу», «У мяцелішчы» — Паліна, Лушка, Дар'я, Лізавета... Народнасць стыхійная, спрадвечная, тая, што выяўляецца ў душэўным жыцці натуре, у яе зямной паэтычнай сіле, у бяспрашнасці. І цяжка паверыць, што ўсё гэта — вынік работы, нярэдка пакутліва цяжкай, заўсёды ўпартай, работы, якая выматвае. Так, работа, а не «інтуіцыя», не «азарэнне», не проста «пагледжанае» ў прыроды і жыцця. Пераасэнсаванае. Выпрацаванае. Прапушчанае скрозь нервы, душу, думкі...

Эпізоды, ролі дробныя і трохі большыя — і вось ужо дзесьці мільганула: «майстар эпізоду» (усё ж — майстар!), і вось ужо рэжысёры ведаюць, што, даручыўшы Аўсянікаву ролю, атрымаюць тонкае, завострае ўвасабленне сваёй задумы, сустрэнуць імгненную акцёрскую спагядлівасць, гатоўнасць фантазіраваць і — засяроджанасць. Рэжысёры разлічвалі на яго інтуіцыю — ён спасцігаў не прыкметы персанажа, а прычыны з'явы. Розныя людзі, якія з'яўляліся ў розных спектаклях, адрозніваліся, прыныццова адрозніваліся лёсам.

Хлопец са спектакля «Я, бабуля, Іліко і Лярыён» — напугалодны, вынаходлівы, дабрадушна-гарэзлівы, легкадумны, фантазёр, дабрак, гатовы

пакепліваць з кожнага і з сябе. Роля гэтая была створана проста-такі для Аўсянікава, нічога быццам і шукаць не трэба было. Акцёры ж ведаюць, якая падманлівая гэтая лёгкасць, як шмат трэба перавярнуць у сабе дзеля такой востра «гатовай ролі»... П'янаваты «філосаф» ля прыпынку таксі («Яшчэ раз пра каханне») — у яго раптам з вялікаю сілай прарвецца непадробны сум па «вялікаму, чыстаму, светламу» і горкая крыўда за тое, што ўзамен трапляюцца толькі эрзацы.

Салдат кулямётнай роты Джэрая Джып у брэхтаўскім спектаклі «Што той салдат, што гэты», які пры рабаванні пагады жоўтага бога страціў чвэрць фунту валасоў і шматок скуры і таму пакінуты там і ператвораны ў... «бога». Ён падпаўзе да рампы, былы бравы вака, і будзе жэрці мяса, вурчэць, абглодваючы костку і з хлюпаннем высмоктваючы мозг, і мармытаць, мармытаць, каўтаючы разам з мясам лёгкія свае сумненні: «Вельмі кепска, што я сяджу тут, але мяса выдатнае...» Якая розніца, што той салдат — бы «бог» у пагадзе? Усё гэта аднолькавае свінства. І расцякаецца тлушч па мордзе «бога», і выцірае ён тлустыя рукі аб валасатыя грудзі, і хрумсціць косткаю, чаўкае — страшны, агідны і варты жалю...

Значыцца, Цярэшка Калабок у «Трыбунале» — не «раптам»? І, значыцца, усё лагічна, усё заканамерна ў лёсе Генадзя Аўсянікава? Рос, сталаў, набіраўся майстэрства, вопыту, і вось ён — акцёр! Так, заканамерна... Але хіба не магло здарыцца інакш — рос бы, рос акцёр ды так і застаўся б «майстрам эпізоду», асам «снайперскіх замалёвак». Дзеля таго, каб заканамернасць гэтая здолела ажыццявіцца, спатрэбілася яшчэ супадзенне многіх заканамерных «выпадковасцей». І, мабыць, не апошняй з іх было з'яўленне п'ес А. Макаёнка.

ГАЛОУНАЯ роля ў «Лявонісе на арбісе» дасталася Макаравай па той жа самай заканамернасці. У тэатры заўсёды было каму іграць такія ролі — але тады, у 1961 годзе, у «Лявонісе на арбісе» погляды драматурга і рэжысёра Барыса Эрына скрыжаваліся менавіта на Галіне Макаравай. Не пабыўшы дагэтуль у галоўнай ці хаця ў «другой» ролі, актрыса павінна была ўзяць на сябе адразу ўвесь цяжар **цэнтральнай** ролі і **новай** для тых дзён стылістыкі.

Праца і рызыка... Рызыкаваў аўтар, хаця ён, зрэшты, быў упэўнены, што напісаў гэтую ролю менавіта для Макаравай. Рызыкаваў і рэжысёр, выводзячы амаль што з «кардэбале-ту» — у салісткі. Але больш за ўсё, канечне, рызыкавала яна, Галіна Макарава. Наўрад ці, у выпадку няўдачы з Лявоніхай, лёс яшчэ раз падаваў бы ёй падобны шанец. Хаця — хто ведае... І ўсё ж...

Лушка з'явілася на сцэне як гаспадыня. Прабегла ў самаробных тоўстых шкарпэтках па асляпляльна белых, высурабленых маснічынах, раскатала саматканы, яркі ходнік з канца ў канец хаты, якая так і зіхацела чысцінёю, змахнула нямыслімую тут пылінку. Зазяла ўсмешкаю. Пачала марыць, калі ўсе гаспадарчыя справы можна будзе выконваць так: націснуў на кнопачку і... «З'яўляю дубо-о-чак», — заводзіць Лушка, ужо цяпер адчуваючы асалоду ад усемагутнай «кнопачкі». Зататарыла пярэчую сваёй, слаўнай такой гамонкай — ну, акурат... Лявоніха з песні: гарэзлівая, свавольная, бела-зубая. А калі Лушка, рэжысёр і выканаўца галоўнай ролі ў сваім сямейным спектаклі, па-

глыблялася ў чытанне і з не-верагоднымі акцэнтамі і націскамі, падражняючы Лявона, дэкламавала старонку з «Мадам Бовары», глядач здаўся ў палон канчаткова.

«...І прачнуўся славутом», — гэта, канечне, пра яе. Але зноў — цудоўны «збег» заканамернасцей. Роля, напісаная для пэўнай актрысы, рэжысёр, які неаднойчы здзіўляў нечаканым размеркаваннем роляў, цудоўны партнёры Макаравай — Барыс Платонаў, Глеб Глебаў, Леанід Рахленка, Павел Малчанаў — усе яны ў вялікай ступені «вінаватыя» ў выхадзе Лушкі — Лявоніхі і Галіны Макаравай «на арбіту».

І ўсё ж...
Нават сёння цяжка сказаць, ці знайшоў бы дзе-небудзь у іншым тэатры Макаёнак такую такую артыстку, створаную (ізноў — «створаную»), але паўторам, гэта ніколі не аблягчае задачы! для сваёй п'есы. Прыклады настолькі арганічнага зліцця задуманага драматургам і ўвасобленага артысткаю не надта ўжо і частыя. Але было, было ў Галіне Макаравай патэнцыяльна закладзена тое, што здолела абудзіць вобраз, які заварушыўся ў фантазіі драматурга, як заварушваецца ў душы паэта пэтычнае слова.

«І прачнулася слаўтаў...» — праўда, канечне. І сталі з'яўляцца ролі буйныя, маштабныя, але пасля Лушкі доўга яшчэ не было роўнай па драматургічнай напоўненасці матэрыялу, па насычанасці думкамі, пачуццямі, урэшце — па такой вострай сугучнасці нашаму часу.

А пасля — Лізавета ў ляонаўскай «У мяцеліцу». Быццам свежым ветрам занесла яе ў змрочны дом Сцяпана Сыравава, дзе ўсе хаваюцца па сваіх кутках, Лізавету, старшыню калгаса, «мамано». Вялікая, яркая, прыгожая — вочы блішчаць, усмешка ззяе, шчокі палаюць, палымнеюць ружы на хустцы. Не стрымлівае яна свайго норава, не прыцішае звычайнаго голасу, не саромеецца размаштых жэстаў, хады. Кідаючы пагардлівы погляд на Сцяпана, адчула фальш. Здаецца, Макарава ў ролі Лізаветы — сама стыхія, так яна вольна дыхае, так імправізацыйна свабодная яна. Аднак гэтая стыхія трывала ўтрымліваецца ў рамках задумкі спектакля.

Усё ў ёй спаўна — і любоў, і нянавіць, і дараванне. Палымня клімае яна адступніка Парфірыя — і, здаецца, няма пасля гэтага для яго месца ні ў сям'і, ні на роднай зямлі. А пасля яна ж сама пашле даганяць, вярнуць выгнанага ёю ж Парфірыя і вялізнымі лустамі, «ад душы», нарэжа яму хлеба, да краёў налье міску — еш, няўдачнік! І яшчэ пагаруе, што ад'язджае пляменнік, «не пагутарыўшы з раднёю». І дараванне яе — поўнае!.. Роля гэтая, сыграная з немайой творчай адвагаю, выклікае невыпадковыя асацыяцыі: Лізавета — бы родная зямля, трывала, праўдзівая, шчодрая. Вечная!

У «ТРЫБУНАЛЕ» УПЕРШЫННО сустрэліся драматург А. Макаёнак, рэжысёр В. Раёўскі і акцёры Г. Макарава і Г. Аўсянікаў. І сустрэча гэтая азнаменавала новы этап у творчасці кожнага з чатырох. Сёння творчая гермагога настолькі безумоўная, што часам сумняваешся: а ці было тады гэта ўсё — сумненні, няўпэўненасць, пакутлівыя пошукі, недавер? Было. Новыя формы пракладалі шлях не па бальшаку. Былі і трывогі: ці пасільная ўсё ж бытавой артыстыні Макаравай новая стылістыка, ці «пацягне» Аўсянікаў галоўную ролю, ды да таго ж — узроставаю ролю? Тым большая была радасць ад убачанага: ад сустрэчы з бясконца абаяль-

ным, няпростым «простым» чалавекам — Цярэшкам Калабком, такім зямным, знаёмым ва ўсіх рысачках і такім узвышаным; ад Паліны, падобнай да ўсіх вясковых кабет адразу — і ні да каго не падобнай; ад «бытавой» Макаравай, якая прапльвала ў горка-вясёлай «Мяцеліцы», у танцы, дзе былі і талант чалавечы, і гора, і кпіны, і... Колькі ўсяго было ў гэтай «Мяцеліцы», колькі ўсяго было ў гэтай Паліне!

ПАСЛЯ «Трыбунала» «прачнуўся славутом» Аўсянікаў. І — трывала славутом. А следом сыграў у «Таблетцы пад язык» дзед Цыбулку — ролю ёмістую, цяжкую, з вялізным маналагам пад заслоном. Пайшлі запрашэнні ў кіно — кінематограф, схільны да пыхлівасці ад таго, што адкрывае тэатральных акцёраў і робіць іх славацямі, быццам спаханіўся. Пачалі запрашаць сыграць Цярэшка ў гастрольныя спектаклі ў іншыя тэатры — стаў Генадзь лятаць у розныя канцы краіны. Многа радасці прынес спектакль у Маскоўскім тэатры на Малой Броннай... А сваё, роднае, купалаўскае рабілася ўсё радней, усё даражэй. Стала сваім, асабістым тое, што ведаў, як азбуку: няма маленькіх роляў. І сапраўды — няма! Не можа быць, каб акцёра пасылаў на сцэну дарэмна, не павінна быць.

Эпізоды, кароткія ролі, нахшталт Любінага мужа ў «Старым Новым годзе», напаўняліся глыбокім сэнсам, не пераварочыся, аднак, у гастрольны нумар, — рыса, якая вылучае сапраўды купалаўскія акцёраў! Тады «негалоўная» роля турэмшчыка ў «...Забіць Герастрата!» поўніцца злавеснасцю, што ўвесь час прыгадваюцца жорсткай, цвярозай словы ўжо іграныя ў тэатры Брэхта: «Былае, што паражэне не нават выгаднае маленькім людзям. Толькі што чэсць страчана, а ўсё астатняе ў парадку...» Тады ў спектаклях па Шукшыну — і ў вясковым, і ў гарадскім варыянце — Аўсянікаў так пяшчотна крапаецца чалавечай жывой душой, з такой шчырасцю глядзяць яго героі ў залу, што, здаецца, менавіта дзеля гэтых роляў ён нарадзіўся. Яшчэ вось Боцман у «Аптымістычнай трагедыі» — боцман, пра якога мы заўсёды забываліся ў іншых пастаноўках, — стаў жывы, знаёмы, прыкметны, неабходны ў спектаклі. Таму менавіта рэжысёр В. Раёўскі і даручыў ролю Аўсянікаву. Што датычыць Старога ў «Святой прастаце», дык ужо тут не было сумнення: іграць Старога — Аўсянікаву! Як і Старую — Макаравай!

...Стары ў зрэбных портках, стоячы на самай макуцы планеты, спрабуе навесці парадак ва ўсім белым свеце... І тут я мушу спыніцца. Пра «Святую прастату» напісана нямаля і будзе напісана яшчэ. «Небяспечная камедыя» Макаёнка, якая супастаўляе драбнючкую «ўцэчку маральнасці» і няшчасныя недададзеныя капейкі — і глабальныя абалуўненні, якія датычаць усяго чалавечства, — новы віток у творчасці драматурга, рэжысёра, акцёраў.

У новым вітку Г. Макаравай — і Кабаніха (у «Навальніцы»), што з каменнаю ўпартасцю адстойвае ідэю «парадку» і «закону», і галоўная яе роля ў фільме «Удовы». Нарэшце, зусім новыя тэлеролі Макаравай і Аўсянікава...

У тым вострым і справе, што гэты віток толькі пачынаецца, а за ім жа — наступныя, нельга прадракаць, якія будуць яны. Ды можна сказаць з упэўненасцю: у любых пошуках і адкрыццях Галіна Макарава і Генадзь Аўсянікаў будуць верныя сабе, а значыцца — свайму тэатру.

Лілія БРАНДАБОУСКАЯ.

МОВАЮ МАСТАЦТВА

Для ўдзельнікаў прэс-канферэнцыі перакладчык не спатрэбіўся: госці з братняй Польшчы і беларускія гаспадары адразу ж наладзілі непасрэдную, таварыскую гаворку. Малюнічыя буклеты, выразныя фотаздымкі, змястоўныя праграмы прадстаўлення, а перш-наперш — расназ кіраўнікоў. Такім чынам яшчэ напярэдадні канцэрта акрэслілася цяперашняе аблічча вядомага калектыву, які больш за 30 разоў выязджаў у розныя куткі свету, а ў Мінску выступаў 9 гадоў назад.

Сёлетні візіт Цэнтральнага мастацкага ансамбля Войска Польскага на савецкую зямлю (адбыліся выступленні ў Ленінградзе, Рызе, Мінску) — не проста гастроль. 35 год назад на гэтай зямлі былі створаны першыя падраздзяленні Народнай Польскай Арміі, а поруч падняліся першыя парасткі вайсковай самадзейнасці — асновы будучага ансамбля. А ўжо адсвяткаванае 60-годдзе Савецкіх Узброеных Сіл, з надыход вялікіх урачыстасцей у жыцці Беларусі... Святло змяняльных дат ператварыла праграму польскіх артыстаў у сапраўдны парад на сцэне. І зноў не спатрэбіўся перакладчык: слова «братэрства» дакладна гучыць на інтэрнацыянальнай мове мастацтва. Братэрства па зброі, якое гартвалася для беларускага сяла Леніна, братэрства па стваральнай працы, замацаванае нядаўнім касмічным палётам паліка М. Гермашэўскага і беларуса П. Клімука.

Прыймаўшы ўдзел у святочным канцэрте з нагоды Дня танкістаў, госці яшчэ два вечары паказвалі ў акруговым Доме афіцэраў музычнае прадстаўленне «Твае хлопцы, Поль-

ска» (прэм'ера 1978 года). Праграма, насычаная і ёмістая, успрымалася як дынамічная і стройнае відовішча. Песні і танцы, у сюітах і паасобку, складалі сразны: тэатралізаваны малюнак гісторыі польскай зброі — ад патрыятычнага руху далёкіх часоў да сённяшніх дзён.

Кранула залу галантная мазурка і велічныя паланезы, вальнічыя маршавыя сцэны з мінуўшчыны і наларытная сілезская сюіта, Узрушыла суседства ў праграме польскіх, рускіх, савецкіх твораў. Можна з прыемнасцю ўспамінаць і яркі праг — выкананне песні пра У. І. Леніна і песні пра Войска Польскае, і свежае для нашага слыху гучанне па-польску рэвалюцыйнай «Варшавянікі», слаўтай «Тачанкі»; і акапальную чысціню хору ў песні «Нак пойдзі ты на быструю речку», і праспяваны на «біс» «Дзень Перамогі» Д. Тухманова. Успамінаць драматычны дух «Берлінскай эпапей», дасціпнасць «Салёркі», аптымістычнасць лепшых сучасных польскіх песень, адзначаных на фестывалях «Залатымі пярсцёнкамі».

У саміх сцэнарый, у рэжысуры (Ю. Грубоўскі), музычным афармленні (Б. Канавальскі), харэаграфіі (В. Барноўскі), у касцюмах (а хор, балет, салісты пераапрачалі за вечар 10/разоў!) адчуваўся логіка і мас-

тацкі густ. Дакладная дыкцыя хору дазваляла нават невялікаму знаўцу польскай мовы разумець змест песень. За далікатнай дырыжорскай манерай мастацкага кіраўніка Л. Мазурака бачыўся сапраўдны музыкант. А салісты Э. Мляжэцка, У. Нарбут, Р. Паляднёк, Ю. Соіна ўсё больш і больш імпанавалі слухачу.

— Калектыву гэтыя мне знаёмы, — сказаў народны артыст БССР, старшыня праўлення Саюза кампазітараў Ю. Семянін. — Яго колішніе выступленні ў Мінску запомніліся, спадабалася. Але гэтая, новая кампазіцыя падалася больш цікавай, сучаснай, гарманічна выстраенай. Разам з ансамблем быццам прасочваеш усю гісторыю польскай дзяржавы і арміі. Асабіста для мяне такая пабудова канцэрта новая, Паранаў бы убачанае з музычным тэатрам: цудоўныя, яркія касцюмы, высокі ўзровень музычнай культуры. З добрым вымаўленнем прагучалі савецкія песні, сапраўднае майстэрства паказаў хор у выкананні а капэла народнага рускага напева; цудоўны аркестр. Спадабалася тэмпераментнае спяванне У. Нарбут, багаты барытон Р. Паляднёк... Зрэшты, уражанні самыя лепшыя.

Мінск з цікавасцю слухаў, глядзеў, разумей і прымаў мастацтва Народнай Польшчы.

У ВЕТРАЗЯХ — ПРАЎДА І РАМАНТЫКА

Ужо сёння на рэпетыцыях запалюцца старонкі новага раздзелу ў творчай дзейнасці Рэспубліканскага тэатра юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларусі. Неўзабаве ён адкрые сезон, запрашаючы дзяцей і дарослых на прэм'еры двух спектакляў. Першы — «Барабаншчыца» па п'есе А. Салынінскага, якая заваявала шырокую папулярнасць і дала магчымасць ярка выявіць драматычны талент многім актрысам, што лічылі за шчасце сыграць ролю Нілы Сняжко. Ставіць «Барабаншчыцу» народны артыст БССР Іосіф Папоў. З гэтага сезона ён з'яўляецца галоўным рэжысёрам тэатра, і нарэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» папрасіў яго расказаць пра сённяшні дзень калектыву.

— Так, мы пачынаем працу з абнаўлення. Дырэктарам тэатра прызначаны В. Даліконас, мне даручана мастацкае кіраўніцтва, маім памочнікам па літаратурнай частцы будзе акцёр і пісьменнік А. Дудараў. З ліку выхаванцаў Беларускага тэатральнага ў трупы запрошаны маладыя артысты М. Грыцко, У. Емяльянаў, А. Суцкавер, А. Фіневіч і А. Шароў. Усе яны ў ючыліся ў творчую дзейнасць калег і прадстануць на сцэне ў прэм'ерах і ў ранейшых пастаноўках.

«Барабаншчыцу» мы ставім у садружнасці са сцэнографам У. Гардзеевічам і кампазітарам Э. Зарыцінам, п'есу пераклаў з рускай мовы Б. Сачакна. Спектанль адрасуецца 60-годдзю Ленінскага камсамола. Тэатру дарагая жыццёвая праўда і рамантыка барацьбы маладога савецкага чалавеча з пачварным светам фашызму, які гітлераўцы імкнуліся ўсталяваць на нашай зямлі; мы стараемся даць глыбокае псіхалагічнае даследаванне характараў, што вядуць бязлітасны палядынак, пераможцам у якім з'яўляецца камсамолка Ніла Сняжко. Ролю гэтую выконваюць актрысы Н. Кафанова і Л. Горцава, партнёрамі іх выступаюць заслужаны артыст БССР В. Лебедзеў і артыст А. Курловіч.

Гледачам дашкольнага ўзросту і вучням малодшых класаў тэатр адрасуе другую прэм'еру

— казку «Шукай ветру ў полі» у. Ліўшыца ў перакладзе на беларускую мову А. Вольскага. Спектанль ставіць рэжысёр Ю. Бяроза, аўтар сцэнаграфіі — мастак Л. Яўмешкіна. Тут асноўныя ролі выконваюць М. Пятроў, Н. Венядзіктава, А. Дудараў, У. Рулёў і А. Фіневіч.

Што яшчэ мы пазначым на нашай афішы ў бліжэйшы час? З эксперыментальнай сцэны (у фазе) пераносім на асноўную сцэну спектакль «Эдзіт Піяф». Пакажам прэм'еру драматычнай аповесці грузінскага пісьменніка Ш. Роквы «За ракою мая вёсна», якую пераклаў для нас паэт А. Вярцінскі. Я рыхтую новую рэдакцыю маёй сцэнічнай кампазіцыі паводле раманаў народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа «Подых навальніцы» і «Завеі, снежань». Гэта адназначная работа для тэатра, бо калектыву трэба даць сцэнічнае жыццё прозе вялікага эпічнага размаху, характэрнаму складаным і глыбокім, сітуацыйна жыццёвым і гістарычным дакладным. Спектанль пойдзе пад назвай «Подых навальніцы».

Глядач нашага тэатра стракаці па ўзроставых асаблівасцях. Таму клопат пра задавальненне эстэтычных запатрабаванняў дашкольнага і вучняў ад першага і да дзесятага класа, вучняў спецыяльных школ і вучылішчаў, студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў, маладых рабочых і спецыялістаў сельскай гаспадаркі — гэта штодзённы клопат і творчага кіраўніцтва, і адміністрацыі, і ўсёй трупы. Спалучэнне цікавага рэпертуару з высокім прафесійным узроўнем выканання — мэта, якая дасягаецца кожны раз калектывамі намаганнямі. Плюс да гэтага — абнаўленне пастановачных прыёмаў, метадалогіі працы рэжысёраў з акцёрам, сучаснае разуменне мастацкай умоўнасці нашага мастацтва. Працаваць па мерках і звычайна учарашняга дня нельга, і нельга перакрэсліваць плённыя традыцыі вялікага рэалістычнага мастацтва. У гэтым кірунку і вядзецца сёння творчая праца і творчыя пошукі нашай рэжысуры (разам са мной працуюць Ю. Бяроза і Ю. Міроненка), будзеца дзейнасць дырэкцыі, педагагічнай і літаратурнай частак, пастановачных брыгад. Мы дамагаемся ўзаемаздаўнення ўсіх атрадаў, што складаюцца такі скла-

даны і такі мабільны калектыву, такую дзейную і актыўную садружнасць, як тэатр.

З рэпертуару мінулых гадоў захоўваем найбольш значныя па думцы і яснасці па ідэа-мастацкіх вартасцях спектаклі. Паранейшаму запрашаем глядачоў на інсцэніроўку папулярнай аповесці народнага пісьменніка Беларусі М. Лынькова «Міколка-паравоз», на «Пушкінскія казкі», на шамянінскі «Эн-замен на востры» і розаўскі «Чатыры кроплі», на спектакль «Чаму ж мне не пець» паводле Я. Купалы і М. Чарота, на казку літоўскай паэтэсы В. Пальчынскай «Я спышаюся за лета», на «Юнацтва бацькоў» Б. Гарбатава...

У рэпертуарным спісе прадстаўлены амаль усе жанры драматычнага мастацтва. У іх усе акцёры трупы маюць магчымасць раскрыць свой талент і сваё майстэрства. Удасканаленне ж прафесійных якасцей артыста — прадмет заняткаў і сістэматычных практыкаванняў, якія арганічна ўваходзяць і ў рэжысуру будучых прэм'ер, і ў тыя ўводы новых выканаўцаў на ролі ранейшых пастаноўцаў, якія сістэматычна выклікаюцца творчымі і вытворчымі умовамі дзейнасці тэатра.

З пачаткам сезона адкрываем Клуб аматараў сцэнічнага мастацтва. Ён закліканы ўплываць на эстэтычна-выхаваўчы працэс, прыцягваць да непасрэдных сувязей з тэатрам вучняў сярэдніх школ і студэнтаў. Заклучаем дагавор аб творчай садручнасці з Мінскім мотавелазаводам, наладжваем сталы кантакт з рабочымі і спецыялістамі, запрашаем іх на абмеркаванне нашых прэм'ер, вывучаем тыя праблемы, якія хваляюць сённяшні калектыв буйнога прамысловага прадпрыемства. На пачатку кастрычніка выпраўляемся ў вялікі маршрут па раёнах Міншчыны на мерапрыемства, якое мае рабочую назву: «Тыдзень — тэатр вёсцы».

Такія нашы бліжэйшыя планы. Сёння ўсё падначалена хваляючому дню: дню адкрыцця сезона. Запрашаем чытачоў «ЛіМа» на прэм'еру нашай «Барабаншчыцы». Яна адбудзецца 29 верасня...

ДОМ КІНО ПАЧЫНАЕ СЕЗОН

Прэм'ерай новага мастацкага фільма «Расклад на паслязутра» (рэжысёр Ігар Дабралюбаў) пачаў сваю работу рэспубліканскі Дом кіно ў новым сезоне. Пастаянны паказ новых мастацкіх фільмаў кінастудыі «Беларусьфільм», дакументальных стужак аб'яднання «Летапіс», тэлефільмаў аб'яднання «Тэлефільм» з шырокім іх абмеркаваннем — гэта толькі частка вялікай і шматграннай работы, якую мяркуе правесці Дом кіно. Галоўная ўвага, безумоўна, будзе ўдзяляцца падрыхтоўцы да святкавання 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі. Мярнуецца правесці цыкл вечароў «60 гераічных гадоў», на якіх адбудуцца сустрэчы з ветэранамі рэвалюцыі і Узброеных Сіл ССР, з супрацоўнікамі Дзяржаўнага музея Беларускай ССР і музея Вялікай Айчыннай вайны, вядучымі кінематографістамі рэспублікі і краіны. Цыкл вечароў «Кінамастацтва саюзных рэспублік» ставіць сваёй мэтай пазнаёміць беларускіх глядачоў з новымі фільмамі, створанымі ў братніх рэспубліках.

Пастаяннымі гасцямі Дома кіно стануць тэатральныя і мастацкія калектывы рэспублікі, артысты філармоніі, цырка, вядучыя мастакі кінастудыі, фотанарэспандэнты будучыя выстаўляць свае творы на выстаўках, прысвечаных юбілейнай даце.

Пад рубрыкамі «Рашэнні XXV з'езда КПСС — у жыццё» і «Рэспубліка ў 10-й пяцігодцы» Дом кіно правядзе сустрэчы кінематографістаў з кі-

раўнікамі дзяржаўных камітэтаў, міністэрстваў і ведамстваў рэспублікі, з супрацоўнікамі АН БССР, з вядучымі супрацоўнікамі рэспубліканскіх і цэнтральных газет.

Асабліва ўвага будзе аддадзена далейшаму умацаванню сувязей беларускіх кінематографістаў з працоўнымі калектывамі. Адбудуцца сустрэчы з перадавікамі вытворчасці, пяцігодні, ударнікамі камуністычнай працы, выезды кінематографістаў у падшэфныя калектывы. Мярнуецца праводзіць вечары-справаздачы беларускіх майстроў кіно — удзельнікаў усесаюзных і міжнародных кінафестывалю, кінематографістаў, якія пабывалі ў творчых намяндзіроўках на будоўлях, студыях братніх рэспублік, за рубяжом.

Па-ранейшаму шмат увагі будзе аддадзена рабоце з творчай моладдзю, павышэнню ідэйнага і прафесійнага ўзроўню работнікаў кіно, чаму будучы спрыяць лекцыі, творчыя вечары майстроў савецкага кіно, шырокае абмеркаванне новых карцін, дэманстрацыя лепшых твораў мастацкага кіно сацыялістычных і прагрэсіўных мастакоў капіталістычных краін.

Нямала мерапрыемстваў плануецца ў новым сезоне прысвяціць 60-годдзю Ленінскага камсамола. Гэта — і спецыяльныя лекцыі, і сустрэчы з камсамольцамі 20-х гадоў, і вечары-сустрэчы з лаўрэатамі прэміі Ленінскага камсамола БССР — рабочымі, калгаснікамі, дзеячамі навукі і культуры, пісьменнікамі.

Алесь УСЕНЯ

Алесь Усеня нарадзіўся ў 1958 годзе ў вёсцы Пасека Старадарожскага раёна Мінскай вобласці. Зараз студэнт ВДУ імя У. І. Леніна. З вершамі выступаў у піянерскім друку, у газетах «Чырвоная змена» і «Знамя юности».

Ды праляглі на твары
Восемдзесят маршчын...

Шыракаплечы, стройны,
Жылы — як правяды...
Сілай знайшлося б роўных
Мала і з маладых.

Вечна скупы на словы —
Шчырым у працы быў.
Молатам трохпудовым,
Быццам пушынкай, біў.

Гнуліся пад рукою
І жалеза, і сталь.
Быў бы ва ўсім наваколлі
Самы лепшы каваль...

Кузня — ад хаты блізка.
Я ўсё любіў глядзець.
Як выбівае іскры
Моцным ударам дзед.

...Сам захацеў адведаць
Сілу сваю і спрыт.
— Дай паспрабую, дзеду...
— Што ж, — смеецца, — бярэ!

Я падымаю молат
І... над кузняю — грук
Падае гучна долу
Молат з дзіцячых рук.

Глянүү крыўдна і слёзна
Дзеду ў вочы крадком.
Дзед жа — зусім сур'ёзна:
— Быць табе кавалём!..

Асірацела
Кузня,
Больш не будзіць сяло
Зруб асядае грузна,
Выбіта ў вокнах шкло...

Я на сцяжынку збочыў,
Пераступіў парог.
Молат знаёмы — збоку
Сумна застыў ля ног...

Лёгка падняў рукою —
І з разбітых акон
Вылецеў у наваколле
Зноўку знаёмы звон...

У павуцінныя сковах
Пад заімшэлым вуглом
Затрапяталі словы:
— Быць табе кавалём!..

Могілка каля вёскі.
Зноў я сюды іду.
Ціха навокал.
Вось ён,
Той чалавечы дуб.

Зноў перад дубам стаў я,
І здалося, бы ў сне:
Дзед, а не дуб, вітае
Голлем сваім мяне.

Вось ён падкруціць вусы,
Плечы расправіць — дзед...
І сарвалася з вуснаў
Ціхае:
— Добры дзень...

Памяць

Ноч, нібы човен,
Вёслы
Зноў падняла — плыве...
Могілка каля вёскі.
Дрэмле дуб-чалавек...

Побач — адны магілы
Мёртва заслалі дол...
Карэнне дуба, як жылы,
І, нібы цела, ствол.

Голле яго, як рукі
Кожнага, хто пад ім...
А з-пад зямлі іх рукі,
А з-пад зямлі іх гукі
Стынуць у ім адным...

Дрэмле дуб чалавечы.
Сны — жыццё небыцця...
Можна, таму і вечны,
Быццам працяг жыцця?..

Ноч апусціла вёслы...
Крыллем махае дзень...
Могілка каля вёскі.
Дуб. А пад дубам — дзед...

Мокры — ды не расою —
Свежы бугор зямлі...
А да яго травой
Сцежкі не зараслі...

Крыж яшчэ не паспелі
Помнікам замяніць...
Слёзы лістовай спелай
Падаюць з дуба ніц...

Быў ён звычайным дзедам.
Знаў і любоў, і боль...
Шчасця нямаю зведзеў,
Гора — намнога больш.

Значыць, пражыў не марна...
Жыў — гадоў не лічыў.

ДА ГІСТОРЫ ЛЯЛЕК

Першыя звесткі аб ім знойдзены ў газеце «Советская Белоруссия» ад 21 верасня 1938 года, дзе гаварылася, што «...нядаўна арганізаваны ў Гомелі Дзяржаўны лялечны тэатр БССР паказаў першы спэнтакль». Гэта была вядомая назва «Па шчупакоўскаму загаду», пастаўлена маладым калектывам паводле п'есы Е. Тарахоўскай, Гомельскай школынікі з захапленнем прымалі спэнтакль, які вылучаўся добрым мастацкім афармленнем, жыццярэадасцю і шыраасцю. А праз два гады была пастаўлена беларуская назва — «Дзед і жораў» В. Вольскага.

У фондзе Цэнтральнага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва БССР знойдзены звесткі пра першых акцёраў, пра колішні рэпертуар гэтага тэатра. Напрыклад, у 1944 г. з'явіліся «Каштанна» Я. Сперанскага (паводле апавядання А. Чэхава), «Цудоўны кошык» С. Маршана. У наступным годзе былі адноўлены спэнтаклі «Па шчупакоўскаму загаду», «Дзед і жораў». Затым афіша Дзяржаўнага тэатра лялек БССР папоўнілася пастаўкамі «Канён-гарбунок», «Кот у ботах», «Золушка».

У 1950 годзе тэатр быў перафарміраваны і «прапісаны» ў Мінску.

Архіў-музей мае цесныя кантакты з Міністэрствам культуры БССР і дырэкцыяй Дзяржаўнага тэатра лялек — што спрыяе выяўленню дакументаў па гісторыі тэатра, пошуку першых яго акцёраў, рэжысёраў, мастакоў. Знойдзеныя матэрыялы архіў-музей прадастаўляе для работы ўсё новым даследчыкам лялечнага жанру.

Л. БАЛЫНІНА.

У ЛІТАРАТУРНЫХ АБ'ЯДНАННЯХ

КРАЙ ТАЛЕНТАЎ

Ведаюць Слуцчыну, як край умельцаў, край вядомых усяму свету случкіх паясоў, край цудоўных садоў са славымі бэрамі, край хлебаробаў, жывёлаводаў, рабочых. Але не толькі сакавітымі бэрамі, вішнямі, што цвітуць і пладаносяць кожны год, духмянымі случкімі караваямі славіцца гэтая зямля. Славіцца яна і шматлікімі імёнамі выдатных паэтаў, празаікаў, драматургаў, літаратуразнаўцаў.

У маентку Боркі былога Слуцкага павета, у сям'і парабка, нарадзіўся цудоўны беларускі празаік Кузьма Чорны, чые творы ведаюць не толькі ў рэспубліцы, але і далёка за яе межамі, нават за межамі нашай краіны.

Случчына нарадзіла такіх пісьменнікаў, як Васіль Вітка і Мікола Лобан, Рыгор Мурашка і Юрка Гаўрук, Алена Васілевіч і Антон Алешка, Язэп Дыла і Сцяпан Ліхадзіўскі, Павел Місько і Віктар Дайліда...

Слаўныя літаратурныя традыцыі мае Слуцчына. Не дзіва, што і зараз тут падымаецца добры падлесак маладых талентаў. Групуюцца яны ў літаратурныя аб'яднанні, што працуюць пры раённай газеце «Шлях Ільіча»...

— Наша літаратурнае аб'яднанне, — гаворыць рэдактар газеты Валянцін Макарэня, — наш гонар. Трыццаць два чалавекі — цэлы літаратурны ўзвод! Каля дваццаці з іх — асабліва «актыўныя шткі». Яны і літаратурную старонку рыхтуюць, і паэтычныя куткі, і нізкі гумару.

Старшыня літаб'яднання — Аляксей Гурко, немалады, але рухавы чалавек, загадчык самага «гарагача» ў газеце аддзела — сельскагаспадарчага. Заўжды заняты, заўжды ў клопаце. Аднак у душы гэты чалавек — паэт і, мусіць, таму на справы літаратурнага аб'яднання заўжды знойдзе часінку. Гурко і сам піша вершы, якія друкуюцца не толькі на старонках раённай газеты, але і ў рэспубліканскім друку. На старонках абласнога і рэспубліканскага друку выступалі і іншыя члены аб'яднання: настаўнік Рыгор Родчанка, калгаснік Аляксандр Лешчанка, рабочая Слуцкага цукровага заводу Святлана Сяргеева...

Пра што ж пішуць яны, людзі розных прафесій, для якіх літаратура стала ці становіцца любімай справай, справай, якой аддацца вольны час?

Вядома, аб бачаным, перажытым, аб тым, што прайшло праз сэрца, усхвалявала, узрушыла. Тут і думы аб родным краі, аб Радзіме, аб падзеях нядаўняй вайны, якая прынесла шмат пакут і слёз у кожную сям'ю, і радасць першага каханья, сяброўства, і асабліва радасць калектывнай працы хлебаробскай, рабочай, ад якой харашае ўсё наўкол — і краіна, і людзі, і само жыццё. Тут і творы, прысвечаныя барацьбе нашага народа за мір, за дружбу паміж усімі народамі зямлі.

Рабочаму Петрусю Шуляку — за шэсцьдзесят, але ён адзін з самых актыўнейшых членаў аб'яднання. З паэзіяй, як сам кажа, парадніўся назаўсёды. Віктар Бародзіч доўгі час працаваў шаўцом, потым скончыў сярэдняю школу рабочай моладзі, але ніколі не расставіўся з добрым жартам, вясёлым вершам, траліным выслоем. Яго гумарыстычныя мініяцюры, байкі ў вершах і прозе, афарызмы змяшчаюцца не толькі ў раёнцы, але і ў рэспубліканскіх выданнях. Сябрае з гумарам, сатырай і Рыгор Родчанка. Выхавальніца дзіцячага сада Соф'я Марчанка не першы год друкуе ў газеце падборкі «Гавораць нашы дзеці». Алесь Гурко расказвае аб нялёгкай, але вельмі пачэснай прафесіі хлебараба.

Актыўныя аўтары літстаронак таксама Уладзімір Сяменчанка, Сяргей Пятроў, рабочая Галіна Мароз, студэнт Васіль Чарнушэнка, рабочы льнозавода Валянцін Малюкевіч і іншыя.

Аб'яднанне існуе семнаццаць гадоў. Рэгулярна ў першы чацвер кожнага месяца пачаткоўцы збіраюцца ў рэдакцыі, каб абмеркаваць новыя творы, адабраць лепшае для друку, скласці чарговы нумар «Літаратурнай старонкі».

На гэтай старонцы рэгулярна друкуюцца агляды твораў пачаткоўцаў, рэцэнзіі на новыя кнігі пісьменнікаў-землякоў, з якімі выступаюць як мясцовыя, так і мінскія аўтары.

Даір СЛАЎКОВІЧ.

Больш як 20 гадоў працуе на Івянецкай фабрыцы мастацкай керамікі Міхаіл Мартынавіч Звярно. Яго творы «Івянецкія ганчары», «Сельскія музыканты», «Зубры», «Дудары» і іншыя экспанаваліся на выстаўках у Маскве, Мінску, Вільнюсе, Манрэалі, Індыі. Зараз Міхаіл Мартынавіч другі год вядзе гурток ганчарнай справы ў Івянецкім дзіцячым доме-інтэрнаце.

Фота У. КРУКА.

УРОКІ САМАВЫХАВАННЯ

ДА 60-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ АРКАДЗЯ МАЎЗОНА

Мабыць, нямногія ведалі раней, а цяпер наўрад ці хто ведае наогул такі факт. Юнаком Аркадзём Маўзон прадстаў перад аўтарытэтай камісіяй тагачаснага Першага БДТ, каб здаць экзамен для паступлення на сцэну ў якасці артыста. Прачытаў байку. Аб чым у ёй гаварылася, камісія ведала, бо гэта быў папулярны твор К. Крапівы. Але з вымаўлення абітурыента можна было зразумець далёка не ўсё. Рэжысёр Л. Літвінаў узяў на сябе місію судзі і сказаў А. Маўзону прыблізна так: малады чалавек, пакуль вы не навучыцеся вымаўляць усе літары, з вас артыста не будзе навучыцца ж іх вымаўляць не так лёгка. На гэта юнак сказаў: «Праз год я буду артыстам!» Я не ведаю, якім чынам пераадолюваў ён дэфект свайго вымаўлення, ды толькі сапраўды праз год ён стаў артыстам Другога БДТ (у Першым маглі і пасмяяцца, успомніўшы мінулагадня чытальніка байкі). Ужо акцёрам і асістантам рэжысёра А. Маўзон напісаў п'есу белым вершам — пра падзвіг Канстанціна Заслонава. Яе прачыталі калегі па тэатру і не без усмешкі казалі яму, што гэта гучыць напышліва і патэтычна, але ж... не п'еса! Ён адказаў: «Праз год яна пойдзе на сцэну!» Перапісаў гэты тэкст нанова, і сапраўды праз год у белым Першым БДТ, а цяпер тэатры імя Янкі Купалы адбылася прэм'ера спектакля «Канстанцін Заслонаў», адзначанага пазней Дзяржаўнай прэміяй СССР.

Чаму я прыгадваю гэты выпадак і жыццё пісьменніка А. Маўзона? Мы з ім часта і падоўгу гутарылі, мне даводзілася быць сведкам яго размоў з былымі партызанскімі камандзірамі, з кіраўнікамі дзяржаўных устаноў, з калгаснікамі, са студэнцкай моладдзю. І мяне заўсёды радавала, мне вельмі імпававала адна яго пазіцыя. Так, школа, п'янерская арганізацыя, камсамол выходзілі чалавек, шмат чаго ён атрымлівае ў выглядзе нормаў паводзін і звычак. Ды толькі нельга ж спадзявацца, быццам з цябе атрымаецца вартая асоба без тваіх уласных намаганняў, без імкнення да таго, што называюць самаўдасканаленнем.

Гэта стала і ўнутранай тэмай яго драматургічнага даследавання чалавечых характараў. Калі прыгадваеш купалаўскі спектакль «Канстанцін Заслонаў», то пераконваешся, як натуральна падхаліў гэты матыў драмы Б. Платонаў, выконваючы галоўную ролю! Бо Заслонаў у Оршы сорок першага і сорок другога не толькі ўпэўнена дзейнічае ў антыфашысцкім падполлі, а і фарміруе сябе як дасведчанага кіраўніка надзвычай небяспечнай дыверсійнай справы. Выходзіць (або ўплывае) Ано Крушыну, Яўгена Аксаніча, Антона Кропю і нават Сцяпана Крушыну, і сам штосьці ад іх чэрпае — для духоўнага гарту, для вынаходлівых рашэнняў, для паслядоўнасці. Заслонаў

у спектаклі купалаўцаў быў не «над» людзьмі, а «з» людзьмі, з народам.

Вядома, я не маю права гаварыць пра іншыя трактоўкі п'есы А. Маўзона «Канстанцін Заслонаў», якую ставілі ў Маскве ў Камерным тэатры пад кіраўніцтвам А. Таірава, у новасібірскім «Красным факеле», у Архангельску, Якуцку, Запарожжы, Севастопалі, Ульянаўску, Астрахані, Кіравакане, Адэсе, Саранску, Тбілісі, Свядлоўску, Ташкенце, Чыце, Кустані, Сыктывікары, Іркуцку, Уладзівастоку, Чымкенце і іншых гарадах краіны. Ды веру, што не адзін толькі Б. Платонаў разам з рэжысёрам К. Саннікавым адчулі пэтычны пафас роздому аб самаўдасканаленні чалавек нават перад пагрозай смерці, той пафас, якім адзначана драма «Канстанцін Заслонаў».

І не толькі яна. Для А. Маўзона і ў п'есах аб мірных буднях гэты погляд на чалавек, гэтае пытанне: «А што ты зрабіў, каб самому стаць лепшым, больш сумленным, больш добразычлівым?» — не другараднае ў праблематыцы такіх твораў, як «У ціхім завулку», «Пад адным небам», «Куды ідзе, Сяргей!», «Твой светлы шлях», «У доме на Сонечнай», «Толькі адно жыццё»... Некаторыя персанажы гэтых розных па значэнні і па ўзроўню п'ес спасылваюцца на так званыя абставіны жыцця, якія, маўляў, падначальваюць сабе і самых стойкіх людзей. То ў камедыям жанры, то ставячы герояў у трагедыійных сітуацыях, то з лірычнай інтанацыяй, але ўсюды драматург адстойвае свой пункт гледжання. Высакародны метал не паддаецца ржы! А высакародным ты, чалавек, можаш і абавязаны зрабіць сябе сам. Табе памагае сацыялістычны лад жыцця, аб гэтым клопаціцца грамадства, ды без твайго актыўнага жадання быць Чалавекам з вялікай літары дасягнуць мэты не так лёгка.

Паўтараю, мне такая творчая пазіцыя пісьменніка асабліва імпавае, бо яна выяўляе і ўвогуле наш грамадзянскі падыход да чалавечых абавязкаў. Перад самім сабой і перад народам. Я лічу, што гэты аспект творчасці А. Маўзона адчуваць у тых па-мастацку ўмела пабудаваных дыялогах, з якіх наогул будуюцца тэатральны твор. Ён пісаў тэкст сваіх п'ес вельмі пластычна, за словам яго — характар, адметнасць натур, індывідуальнасць. Значыцца — і лёс. Тым драматургія і цікавая сцэне, глядачу. Час яшчэ пацвердзіць надзённасць многіх распрацовак жыццёвых пытанняў, зробленых А. Маўзонам па-партыйнаму гора, выраза, з мастакоўскім тэмпераментам грамадзяніна, які хоча ўсіх захапіць характэрна сапраўднага чалавек.

Заір АЗГУР,
народны мастак СССР,
Герой Сацыялістычнай Працы.

Ён пражыў толькі трыццаць дзевяць год, усе яго лепшыя кнігі былі наперадзе, усе смелія і многаабяцуючыя задумы асталіся не здзейсненымі, яго высакародны талент толькі пачынаў убірацца ў сілу.

Я, бадай, не памылюся, калі скажу, што ў кожнага чалавек, які пражыў значны жыццёвы шлях, заўсёды знаходзіцца нехта такі, хто зрабіў нейкі вельмі адчувальны след у яго жыцці. Такім чалавекам у мяне ў трыццаці гады побач з Кузьмой Чорным быў і Хвядос Шынклер.

Ён ужо быў аўтарам некалькіх кніг апавяданняў, дзювох апавесцей — «Сонца пад шпалы» і «Запіскі інструктара Томана»; у яго быў цвёрда вызначаны тэматичны накірунак — чыгунка, яе справы, яе людзі. Я быў дзевятнаццаці-

быў подпіс: «Хв. Шынклер».

Наўрад ці патрэбна гаварыць, якую радасць прынесла мне гэта поўнае душэўнай цеплыні і тонкай чуласці пісьмо. Праз некаторы час я даслаў яшчэ адно апавяданне, на якое атрымаў ад Хвядоса Сяргеевіча наступнае: «У Вас бяспрэчны літаратурны талент. З вас будзе немалы пісьменнік. Пішыце і дасылайце нам новыя апавяданні».

Цяпер, калі я ўспамінаю гэтыя словы пісьма, я думаю, што толькі вялікі клопат пра нашу літаратуру, пра будучы лёс яе мог прадываваць Хвядос Шынклеру такую рызковую добразычлівасць.

Сустрэча наша адбылася ў тым жа 1930 годзе, калі я наведваў Мінск па запрашэнню кіраўніцтва Беларускай асацыяцыі пралетарскіх пісьменнікаў пры-

ЧАЛАВЕК ДУШЭЎНАЙ ЦЕПЛЫНІ

ДА 75-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ХВЯДОСА ШЫНКЛЕРА

гадовым наўным вясковым хлопцам, у якога не было нічога за душою, акрамя непераадольнага жадання пісаць.

Пры бабруйскай акруговай газеце «Камуніст», рэдактарам якой быў Міхась Лынькоў, выдаваўся літаратурны дадатак «Вясна». Ён выходзіў штомесячна невялічкім, у васьмушку, на шаснаццаці старонках, сшыткам. У гэтым літаратурным дадатку пачыналі свой творчы шлях такія вядомыя цяпер паэты і пісьменнікі, як Васіль Вітка, Сяргей Грахоўскі, Аляксей Зарышкі. Вакол «Вясны» гуртавалася самая зялёная ў літаратуры моладзь. «Вясна» была той прыступкай, з якой пачынаючы пісьменнік атрымліваў маральнае права паспрабаваць шчасця ў рэспубліканскім друку: у «Чырвоным сейбіце» — літаратурным дадатку да газеты «Беларуская вёска», «Маладняку», а то і ва «Узвышшы», «Полымі», газетах «Савецкая Беларусь» і «Чырвоная змена» і іншых выданнях.

На працягу трох год самы актыўны ўдзел у рабоце над дадаткам прымаў Хвядос Шынклер. У адзін з гэтых год лёс і звёў мяне з ім. Мне, як і кожнаму пачынаючаму, страшэнна хацелася надрукавацца, трэба было ж упэўніцца, што ў цябе ёсць здольнасці, што табе трэба працаваць у гэтым кірунку, што па гэтым шляху павіна пайсці тваё жыццё.

Наша першае, пакуль што завочнае, знаёмства адбылося ў 1930 годзе, калі я паслаў адно сваё апавяданне ў газету «Камуніст». Праз непрацяглае час я атрымліваю пісьмо, напісанае ад рукі на афіцыйным бланку рэдакцыі. У пісьме гаварылася, што мае апавяданне «Вяснова радасць» слабаватае, але рэдакцыя вырашыла надрукаваць яго, каб я мог выразаць бачыць і дадатныя і адмоўныя бакі апавядання. Далей давалася некалькі парад, які працаваць над сабою, і заключэнне: у вас ёсць літаратурныя здольнасці. У пісьме было ўсё тое, што я хацеў пра сябе ўведаць. Пад пісьмом

няць удзел у рабоце сесіі гэтай пісьменніцкай арганізацыі.

Каб атрымаць дакументы паўнапраўнага ўдзельніка сесіі, я павінен быў пры рэгістрацыі паказаць камандзіраўчанае пасведчанне, пра неабходнасць якога я, вясковы хлопец, студэнт Слуцкага педтэхнікума, ведаць не ведаў. Я быў усхваляваны і разгублены, не ведаў, што мне рабіць. Аж тут нечья рука ўзяла мяне за плечы, і чалавек, што стаяў за мною ў чарзе, прашаптаў: «Нічога, Мікола, я таксама без камандзіроўкі. Зараз усё ўладзім». Мне захацелася зірнуць на гэтага добрага чалавек, што ведаў мяне і што так упару прышоў мяне на выручку. За мною стаяў высокі, чорны, яшчэ зусім малады чалавек. Ён злавіву маю руку, паціснуў і сказаў: «Шынклер». Я не называў сябе, бо бачыў, што ён мяне ведае. У тую ж хвіліну гэта пацвердзілася. Мы разам падышлі да стала. Ён беспамылкова прадываваў рэгістратуру ўсё пра мяне, потым пра сябе і сказаў: «У нас няма камандзіраўчанага, але зараз будучы. Запішыце гэтага хлопца са мною ў адзін пакой».

Здаецца, маленькая салідарнасць, а колькі я ўбачыў вялікай чалавечай чуласці! Маё хваляванне ён як рукою зняў.

Я раскажаў пра адно, першае наша спатканне. Іх было многа. Пасля першых надрукаваных апавяданняў я надоўга замоўк. Занадта слабымі мне паказаліся гэтыя першыя апавяданні. Мне было сорамна за іх. Я прышоў да пераканання, што мне яшчэ рана друкавацца, што я яшчэ для гэтага не гадоў. Пры кожнай сустрэчы Хвядос Сяргеевіч ушчуваў мяне і непакоіўся, каб, барані божа, я не пакінуў пісаць.

Прайшло сорок васьм год пасля нашай першай сустрэчы, а я і цяпер адчуваю па сваіх плячах дотык яго добрых, цёплых бацькоўскіх рук.

Мікола ЛОБАН.

МЕЛОДЫЯ КУПАЛАЎСКАГА СЛОВА

Гэты дзень, 11 верасня, па сапраўдному стаў днём двух адкрыццяў: распахнуў свой новы сезон Дом літаратара, а на сцэне яго паказаў новую праграму вакальна-інструментальнага ансамбля «Песняры». Цёпла прымалі пісьменнікі кампазіцыю на музыку кантаты І. Лучанка «Курган», свежыя апрацоўкі беларускіх народных песень.

Карэспандэнт «ЛіМа» Л. Саянкова напрасла падаўляцца ўражаннямі аб музычнай прэм'еры паэты Алеся Вачылу.

— Прыемна адзначыць, што ансамбль у сваёй творчасці звярнуўся да класікі, тым самым узняўшы лепшыя традыцыі беларускай музыкі. У выкананні «Песняроў» прагучала купалаўская тэма, купалаўскае слова, у тым ліку і паэма «Курган» (перакладзены на музыку твор названы «Гусляр»). Што і казаць, праца сур'ёзная. Дарэчы, з паэмы не пралушчаны ніводны радок. Выканаўцы беражліва захавалі цудоўныя купалаўскія лірычныя адступленні, непаўторныя замалёўкі беларускага пейзажу.

Некалі на словы Янкі Купалы кампазітар Ігарам Лучанком была напісана кантата. Цяпер разам з Уладзімірам Мулявіным яны зрабілі аркестру.

ГАБРАЎСКАЕ ЗАПРАШЭННЕ

Кажуць, што габраўцы прыдумалі моду на вузкія штаны і наротнія паліто, безматорнае паветраплаванне, запалкі з дзвюма галоўкамі, манету ў адну стацінку і рэжым электрычнай энергіі. А яшчэ яны прыдумалі фестываль гумару і сатыры. Хаця гараджане славіцца сваёй ашчаднасцю, аднак на гэты раз яны не паскупіліся і адбудавалі цэлы дом для своеасаблівага сховішча гумару і сатыры. Чаго тут толькі няма! Тут збіраюцца, захоўваюцца і папулярныя ўзоры гумару розных народаў і разнастайных жанрах мастацтва — жывапісу, графікі, пластыкі, літаратуры, кіно, тэатра, фатаграфіі, этнаграфіі, фальклору... Словам, усё можна ўбачыць у габраўскім Доме сатыры і гумару, акрамя суму, ардынарнасці і шаблону. Бо мясцовыя жыхары лічаць (і не без падстаў), што сродкі гумару і сатыры ў мастацтве дапамагаюць маральнаму ўдасканаленню чалавек, узбагачаюць пазнаванню і дружбе паміж народамі. А яшчэ яны лічаць, што смех падаўжае чалавечы жыццё. Пяць мінут смеху — тыдзень дадаткова да даўгалецця.

Кожны няцотны год у гэтым «смешным» доме на фестываль гумару і сатыры праводзіцца міжнароднае біенале карычнаты і малой сатырычнай

пластыкі, міжнароднае біенале «Гумар і сатыра ў жывапісе», міжнародны конкурс за гумар і сатыру ў літаратуры «Хітры Пётр», міжнародны конкурс «Фота-смех», міжнародны фестываль кінакамедыі і тэлевізійнага камедыйнага фільма, выстаўкі, карнавальныя шэсці...

Словам, як гавораць старажылы горада, «прыязджай да мяне ў Габрава, і, калі цябе запросяць суседзі ў госці, ты ўбачыш, як мы сустракаем людзей».

1979 год — няцотны. У яго майскія дні гасцінныя габраўцы запрашаюць сатырыкаў і гумарыстаў у свой Дом гумару і сатыры на чарговы фестываль. Яны запрашаюць пісьменнікаў і ўсіх жадаючых прыняць удзел у конкурсе на лепшыя гумарыстычныя і сатырычныя творы. Як невухсэнсоўна заявіла кіраўніцтва габраўскага Дома гумару і сатыры, Камітэта па справах культуры і Саюза беларускіх пісьменнікаў, Вялікая прэмія «Хітры Пётр» будзе ўручацца не за прыгожыя вочы, а за мастацкія творы, якія ўпершыню апублікаваны на працягу двух папярэдніх гадоў.

Прэтэндэнтаў на атрыманне прэміі «Хітры Пётр» прапануюць творчыя саюзы ці інстыту-

ты, выдавецтвы і рэдакцыі. Прапановы павінны суправаджацца матываванай ацэнкай твора — анатыччай і бібліяграфічнай даведкай аб творах пэўнага аўтара, састаўленымі літаратурным крытыкам у трох энземплярах на адной з наступных моў: балгарскай, рускай, англійскай, французскай, іспанскай ці нямецкай. Трэба прадстаўляць тры энземплары твора на мове, на якой ён выдадзены, а што датычыцца перакладзеных на адну з вышэй названых моў, то па адным энземплару выдання. Тэрмін прадстаўлення твораў не пазней 1 лютага 1979 года. Іх трэба слаць на адрас:

Дом гумару і сатыры, 5300, Габрава, паштова скрынка 104, Балгарыя.

Калі вам пашанчае, вам будзе ўрачыста ўручаны прыз «Хітры Пётр» і 2000 балгарскіх леваў. І яшчэ — творы, адзначаныя Вялікай прэміяй, выпускаюцца выдавецтвам «Народна культура» і Дома гумару і сатыры ў спецыяльнай серыі «Гумар народаў».

У маі 1979 года стане вядомы лаўрэат Вялікай прэміі за сатыру і гумар у літаратуры «Хітры Пётр». Гасцінны габраўскі Дом гумару і сатыры запрашае ўсіх жадаючых прыняць удзел у конкурсе.

М. Х. ДАЎГЯЛА

9 верасня 1978 года памёр Міхаіл Хрысанафавіч Даўгяла, пранікнёны жывапісец і выдатны таварыш.

М. Х. Даўгяла нарадзіўся ў 1908 годзе ў вёсцы Крутое Веліскага раёна Смаленскай вобласці. У 1930 годзе ён закончыў Віцебскі мастацкі тэхнікум і з 1932 года становіцца пастаянным удзельнікам рэспубліканскіх і ўсесаюзных мастацкіх выставак. На працягу амаль паўвекавай творчай дзейнасці Міхаіл Хрысанафавіч аплываў прыгажосцю роднай прыроды, сваімі творамі выходзіўчы высокае патрыятычнае пачуццё любові да нашай сацыялістычнай рэчаіснасці. Яго пейзажнымі палатнам характэрны вялікая чалавечнасць, сацыяльная праўда мастацкага адлюстравання, багацце сродкаў станковага жывапісу. «Малацьба ў налгасе», «На сенаносе», «Вываз торфу», «Вясна ў вёсцы», «Восень», пейзажы Ленінскіх месцаў і многія іншыя творы М. Х. Даўгялы з'яўляюцца значным укладам у скарбніцу беларускага выяўленчага мастацтва. Светлая памяць пра Міхаіла Хрысанафавіча Даўгяла — жывапісца і грамадзяніна, назаўсёды захавана ў сэрцах тых, хто яго ведаў, і быў знаёмы з ім, бачыў яго творы.

ГРУПА ТАВАРЫШАУ.

ФАРМАЛІЗМ ТУТ— ЗЛАЧЫНСТВА

Звычайная этыкетка на запалкавым карабку. Дзве фарбы. Белы паўкруг — сонца—акімаваны светла-карычневым полем. Сонца асвятляе Курган Славы. Прынамсі, кожны, хто бачыў больш выразны малюнак або сам помнік, разумее, што гэта менавіта ён і ёсць. Ды і надпіс сведчыць пра тое ж. Можна зразумець, чаму выпушчана такая этыкетка Мінлеспрама рэспублікі. Аднак параўнаем гэты малюнак з іншымі, якія сустракаюцца на эты-

кетках. Ну, снажам, аб ахове лесу, аб папярэджанні пажараў ці электрычных засцерагалінах. І тут робіцца крыўдна за малюнак Кургана Славы. Давайце «пачытаем» малюнак на этыкетцы.
Стрэлы-штыкі з-за невыразнасці пры друкаванні (тым больш, што мастак намалюваў іх даволі ўмоўна) губляюць сваю першапачатковую форму і нагадваюць ці то два кіпарысы, ці то бярозы, ці пяро. Стужка — чорная рысна — сирыхалі.

Усечаны курган з белым канцікам — не то грабніца, не то пастамент. Не малюнак нашай святыні, помніка гераічнай славы, а нейкі ўмоўны стылізаваны знак, які трапляецца сёння часта. Ад усяго гэтага — крыўдна. Намалювалі ж яго на этыкетцы не для таго, каб фармальна аддаць даніну памяці тым, хто загінуў за Радзіму. На справе ж атрымалася менавіта так — фармальна, назённа, бяздушна.
Прадбачу пярэчанні. Маўляў, сённяшні мастацкі стыль у вы-

яўленым мастацтве — умоўнасць, стылізаванасць. Але ж яны, гэтыя ўмоўнасць і стылізацыя, павінны мець нейкія межы. Што з тае стылізацыі, калі яна прыводзіць да распаду формы, калі ўмоўнасць ператвараецца ў самацэту?

Гэта, на жаль, можна сказаць і адносна некаторых святочных пано. Мастак, беручыся за ажыццяўленне работы на важную тэму, павінен адчуваць грамадзянскую адказнасць. Гэта ж не проста яго ўдзяленне, гэта — гісторыя барацьбы, гераізму, самаахварнасці нашага народа за лепшыя ідэалы чалавецтва.

Вельмі добра, што сёння ўсё ды ёсць напамінак і сучаснікам і тым, хто прыйдзе ў жыццё пазней, аб героіцы нашага жыцця. Але ж нельга сказаць, што ўсё зроблена на высокім мас-

тацім і грамадзянскім узроўні. Сустракаюцца яшчэ палацы культуры, клубы, на сценах якіх велічынныя пано выклікаюць не захапленне, а сум. Сум ад таго, што па-назённаму яны зроблены. Я лічу, што кожны твор мастака, хай гэта будзе карціна, скульптура, прысвечаная тэме рэвалюцыі, вайны, велічынным здзяйсненням намуністычнага будаўніцтва, павінен перш за ўсё хваляваць. А вазміце прыдарожныя аркі з назвамі калгасаў, гаспадарак іншага профілю. Многія з іх нехайныя, партрэты вядомых рэвалюцыйных дзеячаў, герояў вайны і працы на іх з цяжкасцю пазнаеш. Гэта — недапушчальна.

Мікола ДУБОУСКІ,
старшы інструментар
упраўлення распаўсюджвання
друку Міністэрства
связі БССР.

Мастацкае афармленне вуліцы ці плошчы горада, залы ў Доме культуры ці школе... Маляўнічая паштоўка, рэкламны праспект, этыкетка на запалкавы карабок... Ці заўсёды адпавядаюць яны патрабаванням часу?

Рэдакцыя атрымлівае пісьмы, у якіх гэтае пытанне гучыць трывожна. Адно з такіх пісьмаў мы друкуем, прапанаваўшы пракаменціраваць яго мастацтвазнаўцу Ф. Валадзько, які азнаёміўся з пісьмом папярэдне.

З УЛІКАМ ДАЛЕЙШАГА РАЗВІЦЦЯ

Формы агітацыйна-афарміцельскага мастацтва шматгранныя. Гэта і буйнамаштабны манументальны твор — мазаічнае пано, скульптурная кампазіцыя, гэта і тэматычная маляўнічая карціна, графічная серыя, лозунг і плакат, мастацкае афармленне сцэнды і Дошкі гонару; гэта і дэкаратыўная ўстаноўка, і дарожны знак, і малыя формы выяўленчай прапаганды: агітацыйная паштоўка, таварны знак, рэкламны праспект, афармленне ўпакоўкі падарункавага набору, этыкетка запалкавага карабка. І ўсё гэта вымагае сваёй спецыфічнай формы, свайго ідэйна-ўзорнага вырашэння, высокай мастацкай культуры.

неякрпімасці да мастацкага браку, асабліва цяпер, калі партыя і ўрад, само жыццё, наша развітое сацыялістычнае грамадства ставіць задачы аб эстэтычным пераўтварэнні ўсяго прадметнага асяроддзя.

Агітацыйна-афарміцельскае мастацтва, як і іншыя віды выяўленчага мастацтва, трывала стаіць на прынтцыпах сацыялістычнага рэалізму — глыбокага пазнання і па-мастацку ўражальнага ўзнаўлення жыцця ў святле камуністычных ідэалаў. У ім не павінна быць месца трагічнай паламанасці экспрэсіянізму, механічнасці канструктывізму і бессэнсоўнасці абстракцыянізму. Мастакі, якія працуюць у гэтай галіне, павінны імкнуцца да таго, каб мова масавага агітацыйна-афарміцельскага мастацтва была яснай, зразумелай, вобразнай, лаканічнай.

Тут няма задач другарадных. Работа ў сферы малых формаў выяўленчай прапаганды, у тым ліку і над этыкеткай для запалкавага карабка, у такой жа меры адказная, як і работа над буйным манументальным творам.

Маё свае, спецыфічныя асаблівасці, традыцыі і запалкавая этыкетка. Серыі савецкіх запалкавых этыкетак прысвячаліся важнейшым гісторыка-рэвалюцыйным падзеям. Вырашлася гэтая тэма ў характэрным для сучаснага плаката рамантызаваным, прыўзнятым стылі, з адценнем лірычнай рэтраспекцыі. Пры гэтым кожная карцінка (этыкетка) з'яўляецца не падрабязным расказам аб падзеі, а яе выразна чытаемым сімвалам.

У зборах калекцыянераў сустракаюцца серыі запалкавых этыкетак, прысвечаных помнікам гісторыі і культуры. Знаёмства з імі дазваляе сцвярджаць, што для мастака, які працуе над гэтай серыяй, важна перадаць аблічча, сілуэт помніка, не ўсе падрабязнасці і дэталі, а самае характэрнае. Эмацыянальнае ўспрыманне дапаўняецца гучнасцю колеру фона. І гэта не выпадкова. Гу-

тарка ж ідзе аб прапагандзе помніка — сведкі важнай гістарычнай падзеі, эпохі, які дае магчымасць адчуць нашым сучаснікам, а ў будучыні і нашчадкам яе, эпохі, пэўны гістарычны пласт. Таму важна, каб нават беглы позірк на адлюстраванне помніка даваў нам пэўнае ўяўленне аб ім.

Запалкавыя этыкеткі — гэта мікраплакаты, невялікія агітацыйныя мініяцюры з мільённымі тыражамі. Гэтыя шчырыя і бясхітрасныя сведкі свайго часу маюць значна большае значэнне, чым нават мяркуюць іх аўтары, якія, на жаль, застаюцца для нас невядомымі. Запалкавы карабок у нейкім сэнсе з'яўляецца адной з формаў сувязі паміж людзьмі. Але, як рэч прывычная, часта перашкаджае нам задумацца ўсур'ёз над значэннем яе афармлення.

Акрамя запалкавай этыкеткі, паштоўкі, памятнага знака, існуе вялікая колькасць прадметаў, якія не паддаюцца класіфікацыі, але на якіх таксама адбываецца матэрыяльнае і духоўнае жыццё грамадства. Да іх адносяцца ўпакоўкі сувеніраў і падарункавых вырабаў, выяўленчыя элементы на адзенні (кашулях, касынках, хустках), на прадметах масавага ўжытку і г. д. Мастацкая творчасць пастаянна імкнецца пашыраць межы свайго ўплыву, увесці ў сферу эстэтычнага прадмета традыцыйныя і сучасныя.

Такім чынам, і запалкавая этыкетка, і хустцінка, і памятны медаль, і паштоўка, і сувенір разам з мноствам іншых прадметаў набываюць некаторую агульную якасць, агульны сэнс: кожны з гэтых прадметаў нясе сабою пэўную інфармацыю, сігналізуе аб нечым важным, істотным. Мы не часта ўглядаемся ў гэтыя рэчы, але, быць можа, аднаго позірку дастаткова для таго, каб у глыбіні нашай свядомасці паступова сфарміраваўся вобраз часу. Менавіта таму нам зусім неабыхава мастацкая якасць адлюстравання на гэтых шматлікіх прадметах.

Маюць рацыю аўтары пісем, калі з абурэннем гавораць пра

тое, што нярэдка цяжка бывае знайсці на прылаўках кіёскаў і кнігарань цікавую віншавальную (святочную) паштоўку, канверт, калі на запалкавай этыкетцы, напрыклад, замест паказу вядомага помніка «Курган Славы» змяшчаецца ўмоўна-схематычны малюнак, які, безумоўна, не можа даць уяўлення аб помніку (Мінлеспрам БССР, ВДА, г. Барысаў, Гост 1820—77). Такая безадказная трывожная тэма не служыць справе прапаганды помнікаў гісторыі і культуры.

У чым жа прычына? Іх некалькі. Велізарны фронт работ, які мы аб'ядноўваем агульнымі вызначэннямі — мастацкае афармленне, наглядная агітацыя, прамысловая эстэтыка, манументальнае і дэкаратыўна-прыкладное мастацтва і г. д., не можа быць забяспечаны дзейнасцю мастакоў, якія маюць спецыяльную мастацкую адукацыю. Большая частка такіх работ выконваецца мастакамі-аматарамі, якія маюць (нярэдка) толькі аддаленае ўяўленне аб афарміцельскім мастацтве. Вельмі рэдка для работы ў галіне агітацыйна-мастацкага афармлення горада запрашаюцца вядучыя мастакі рэспублікі. А шкада! Яны маглі б узначаліць распрацоўку праектаў, перспектывных планаў комплекснага мастацкага афармлення асобных раёнаў Мінска, яго асноўных транспартных магістралей.

Сёння ёсць неабходнасць ставіць пытанне аб распрацоўцы перспектывнага плана манументальна-мастацкага афармлення горада з улікам яго далейшага развіцця, з вызначэннем тэматыкі твораў манументальнага мастацтва, якое адлюстравала б важнейшыя падзеі гісторыі беларускага народа, з укараненнем канкрэтных месц для гэтых твораў, каб яны знайшлі сувязь з гісторыяй пэўнай часткі горада, раёна, плошчы, вуліцы, дзе адбывалася адпаведная падзея. Такая планавая работа ў мастацкім праектаванні і практыцы прыкметна адбілася б на вобразна-стылістычнай структуры і ідэйна-сэнсавым змесце агітацыйна-мастацкага афармлення горада.

Важнае месца павінна займаць выхаваўчая, метадычная і эксперыментальная работа з мастакамі рэспублікі ў галіне афарміцельскага мастацтва і нагляднай агітацыі. Такая работа праводзіцца Цэнтральнай вучэбна-эксперыментальнай студыяй Саюза мастакоў СССР. Аднак яна не можа ахапіць вялікую колькасць мастакоў-афарміцеляў рэспублікі, якія маюць патрэбу ў павышэнні сваёй кваліфікацыі. Можа быць,

сакратарыяту праўлення Саюза мастакоў БССР трэба падумаць аб арганізацыі рэспубліканскага пастаянна дзеючага семінара па афарміцельскаму мастацтву, які, у нейкай меры, папоўніў бы гэты недахоп?

Значнае месца ў сістэме падрыхтоўкі кадраў мастакоў-афарміцеляў, асабліва для прамысловых прадпрыемстваў і ўстаноў горада, належыць гарадскому грамадскаму інстытуту павышэння кваліфікацыі мастакоў-афарміцеляў, адкрытаму ў 1976 годзе на базе гарадской арганізацыі таварыства «Веды» сумесна з Саюзам мастакоў БССР. Двухгадовы вопыт работы інстытута паказаў эфектыўнасць такой формы вучэбна-выхаваўчай работы з мастакамі-афарміцелямі — галоўным чынам заводскімі, якія не маюць прафесійнай адукацыі. Інстытут не проста вырашае праблему падрыхтоўкі і ўдасканалення прафесійнага майстэрства мастакоў-афарміцеляў, але

распрацоўвае і прапагандуе накіраванасць, метады і формы агітацыйна-мастацкага афармлення з улікам сучасных патрабаванняў і навішых дасягненняў у галіне афарміцельскага мастацтва. Інстытут, літаральна з першых дзён сваёй дзейнасці, стаў кансультацыйна-метадычным цэнтрам па мастацкаму афармленню і нагляднай агітацыі. Больш таго, яго вучэбна-метадычная база дазваляе арганізаваць планамерную вучэбна-выхаваўчую работу з заводскімі мастакамі горада і раёнаў Мінскай вобласці ў форме сістэматычна праводзімых семінараў-практыкумаў. Інстытут можа і павінен стаць рэспубліканскім вучэбна-метадычным кансультацыйным цэнтрам па падрыхтоўцы кадраў мастакоў-афарміцеляў, аказаць дапамогу ў гэтай справе абласным цэнтрам і буйным гарадам рэспублікі.

Наглядная агітацыя — важнейшая галіна афарміцельскага мастацтва. І трэба бачыць у ёй сапраўднае, вялікае мастацтва, у якім высокаму зместу павінны адпавядаць якасць і сіла мастацкіх сродкаў.

Партыйныя і грамадскія арганізацыі рэспублікі актыўна шукаюць шляхі павышэння ідэйнага зместу нагляднай агітацыі, удасканалення яе вобразна-структурнага ладу. Разам з прапагандыстам гэтую задачу вырашае мастак. Яго ідэйны ўзровень, здольнасць да вобразнай творчасці, прафесійнае майстэрства павінна стаць прадметам пастаянных клопатаў. Гэта важна. Гаворка ж ідзе аб работніках, якія дзейнічаюць на перадавой ідэалагічнага фронту.

Ф. ВАЛАДЗЬКО.

Леанід ПРОКША

НАВІЧОК

Калі дзве сястры і дзяжурны ўрач прывялі ў палату новага хворага і надзвычай чула ўладкавалі яго на ложку, на тварах старажылаў можна было прачытаць: хворы — не абы-хто!

Яны пачалі прыгадваць абліччы ўсіх раённых начальнікаў — хворы не быў падобны ні да аднаго з іх.

— Відаць, прыезджы, — шапнуў суседу па ложку — брыгадзіру Цімоху Верамейчыку — аграном суседняга калгаса Іван Стрыж.

— Відаць, — пагадзіўся Цімох.

Абодва яны пралажылі ў гэтай палатэ каля месяца — адзін з «ныркамі», другі з «пячонкай», але такой увагі ні да сябе, ні да іншых хворых не назіралі.

— Іван Сідаравіч, вам, можа, даць другую падушку, каб вышэй? — спытала старшая сястра, паспешліва ўваходзячы ў палату.

— Што вы пытаеце? Канечне, трэба! — сказаў урач і ўзяў руку хворага, каб правярыць пульс.

Старшая сястра тут жа паслала малодшую за падушкы.

— Заўтра раніцай мы перавядзем вас у асобны пакой, — супакоіў хворага ўрач. — Там будзе лепш...

— А чаму не сёння? — незадаволена скрывіўся хворы, зірнуўшы на палату.

— Да раніцы палата занята, — як бы апраўдваўся ўрач. — Я наклапачуся, каб раніцай вас туды перавялі.

— Канечне, перавядзем, — пацвердзіла старшая сястра. — Вам, Іван Сідаравіч, патрэбна цішыня і спакой. А тут...

— Можа, Герой? — шапнуў Цімох.

— Можа, і двойчы, — адказаў Іван.

Заклапочаныя медыкі выйшлі, урэшце, з палаты. Аднак не надоўга. Хворы не паспеў нават аглядзецца, хто ляжыць побач з ім, як адзін за адным урачы і сёстры зноў пачалі заглядаць у палату.

— Вось вам «баржомі», калі захочаце піць, — ставіў адзін з іх бутэльку на тумбачку.

— Гэта вам для аналізу, — тлумачыў другі.

— Тут вам дземідрольчык. Добра прыняць перад сном...

Да позняга вечара суседзі па палатэ так і не змаглі пазнаёміцца з навічком. І сам ён, стомлены чулай апекай, заснуў, дык так моцна, што і здаровы пазайздросціў бы.

Раніцай навічка перавялі ў асобную палату.

— Хто ён такі? — пацікавіўся Цімох, калі адна з сясцёр вярнулася ў палату за нейкай рэччу навічка.

— Іван Сідаравіч? А што, вы не ведаеце? — здзівілася сястра.

— Не, — сарамліва адказаў Цімох.

— А-а, вы ж не гарадскія, — спахапілася сястра і растлумачыла: — Іван Сідаравіч — мяснік прадуктовага магазіна...

— Мяснік? — здзівіўся ў сваю чаргу Цімох. — Дык чаго ж вы ўсе ля яго так завіхаецеся?

— А каму не хочацца мець лепшы кавалак мяса? — адказала сястра і таропка выйшла з палаты.

Мікола ЧАРНЯЎСКИ

РОЗНЫЯ ЗАХАПЛЕННІ

Адным — Валет.
Другім — Шэкспір.
А гэтым — Толькі Шэйк ды пір.

«ШЧОДРАСЦЬ»

Ён грошы Скупа
Не замоўчваў.
Сусед Купляў.
А ён — Замочваў...

ХВАРОБА

Аду «хваробу»
Зміцер меў.
На ўежны харч

Скупіўся крышку.
Рублі ж у кufры
Не хаваў —
Купляў
Да кніжкі
Кніжку.

Ён гэты снарб
Хаваць не ўмеў.
Любіў з суседам падзяліцца.
— Зірні, што ўчора я займеў!
Другую ноч ужо
Не спіцца...

Чаго ўсміхаешся, Цімох?
Вез кніг жа —
Сумна чалавеку...
А той пасміхаўся.
Бо мог
Таксама мець
Вібліятэку...

З ашчадных кніжак...

Віктар МАСКАЛЕНКА

ОЙ ТАМ, НА ТАРЖКУ...

У камісійны магазін зайшлі двое. Яна — прыемная бландзінка. Ён — відны мужчына гадоў сарака. Каля прылаўка жанчына нерашуча азірнулася.

— Слухаю вас, — звярнулася да яе прыёмшчыца з ярнарыжымі валасамі і плямінамі шчодрой касметыкі на зусім яшчэ маладым твары.

— Скажыце, калі ласка: вы прымаеце на камісію?

— Так. Што ў вас?

— Вось — жанчына кінула на свайго чалавека.

— Прабачце, не разумею вас.

— Гэта мой муж, і я хачу здаць яго вам, — саромеючыся, выпаліла бландзінка.

Прыёмшчыца разгубілася, але адразу ж апамяталася.

— У нас яшчэ не было выпадку, каб прыводзілі ў камісійны мужоў. Гэта першы, — загаварыла рыжвалася, дбайна падбіраючы словы. — Прашу пашпарты — ваш і мужаў.

Уважліва пагартала яе пашпарт, вярнула назад. А пашпарт мужчыны без усялякай цікаўнасці адклала ўбок. Дастала бланк.

— Вам патрэбна адказаць на некалькі пытанняў — такі па-

радан. Прозвішча, імя, імя па бацьку мужа?

— Війвароўка, Аляксандр Аляксандравіч.

— Пол, узрост?

— Мужчына, сорок адзін год.

Прыёмшчыца не без сімпатыі маланкава акінула чалавека дапытлівым позіркам, паправіла не без таго ідэальна ўкладзеную прычоску. Потым борздзенька пачала падводзіць рахунак. Належна сумавала на лічыльніках.

— Адуацыя?

— Вышэйшая.

Рыжвалася красуня кляцнула на лічыльніках — даплюсавала роўна столькі, колькі траціца вышэйшай навучальнай установы на падрыхтоўку маладога спецыяліста.

— Кім працуе? — запытала прыёмшчыца.

— Інжынерам на заводзе.

Зноўку кляцнула костачкі на лічыльніках, павялічваючы суму.

— Зарплата?

— Сто трыццаць...

Кляц-кляц...

— Прагрэсіўну атрымлівае?

— Так, трыццаць рублёў што-месяц.

Кляц...

— А трынаццатую мае?

— У мінулым годзе была.

Зноў кляцнула лічыльнікі.

Твар прыёмшчыцы засвяціўся прывабнай усмешкай, ле ўвага цалкам пераклучылася на мужчыну, у голасе павялілася галубінае буркатанне.

— Аляксандр Аляксандравіч, ці не жадаеце кубан кавы?

— Дзякую, не хочацца.

— Курцы? — пасыпаліся новыя запытанні.

— Не.

— Выпівае?

— Ну, хіба што па святых, і то чарку-другую — не болей...

— Вось што, — падбіла апошні рахунак, — вам належыць...

— І прыёмшчыца назвала суму з некалькімі нулямі.

Жанчына ўпершыню за ўвесь час паважна акінула позіркам свайго маўнівага мужа. На яе твары знікла строгасць, голас пацяплеў.

— Сашка, — шмарганула мужа за рукаў. — Чалавек ты мой дарагі... Пайшли дамоў.

— Чакайце, а як жа... — страпнулася рыжвалася.

Але жанчына ўзяла з прылаўка пашпарт, і, быццам малага, павяла мужа за руку да выхаду.

З украінскай пераклаў М. МЯТЛІЦКІ.

Міхась ПАЛЫНОК

Ліст, напісаны ў 2000 нейкім годзе

Асобныя вучоныя-медыкі сцвярджаюць, што ў не вельмі далёкім будучым стане магчыма замена органаў цела. І мы верым ім, што гэта так і будзе. Пацвярдженнем таму — гэты, невядома каму адрасаваны ліст. Вось ён — слова ў слова.

«...Мільгнула адно — катастрофа!..

І болей не помню нічога...

...Ляжу я ў палатэ, дакладней,

У лабараторыі стройгай.

Мой донгар спакойны.

— Звышхутнасць —

Хвароба тыповая вену...

А мог бы прападуць, застацца —

У лепшым выпадку — калекам.

Прызнацца, «рамонт» быў не з простых.

Сам выбраў табе ў палімернай

І рукі і ногі —

як сябру —

І формы тваёй і памеру.

Навейшай канструкцыі сэрца

(Тваё, знаеш сам, барахліла)

Паставіў —

таксама як сябру —

Снажу табе — д'ябальскай сілы.

Яно, брат, не ведацьме зносу.

Не чуцьме ні стомы, ні болю.

А мозг вось... твой мозг, прысаваны

І музыкай і алкаголем,

Узяў замяніў электронным, —

То, брат, агрэгат экстра-класа!

З гарантыяй. Толькі я раю

Яго правяраць час ад часу.

Ну, будзь!.. —

Зачыніліся дзверы

За другам маім, за прафесарам.

А мне — ні балюча, ні радасна,

Не горка нічуж і не весела.

І ясна мне ўсё і не ясна,

Не п'яны я і не цявразы...

І ліст гэты роўна, бяспасна

Пішу я ні вершам, ні прозай...».

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК

Грыбная пара.

Мал. У. БАРАНОЎСКАГА

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 12345678910 12345678910 АТ 23449

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксандр АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [адказны сакратар], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.